

Graafinen suunnittelu: Kirsi Sundell, Monentekijät oy

Taitto: Yliopistopaino

Kansi: Kirsi Sundell ja Jaakko Ruuttunen, Monentekijät oy

Käännökset: Gunilla Peltoniemi (ruotsi), Leena Möttölä (englanti)

Yliopistopaino Helsinki 2000

ISBN 952-442-1000-3

ISSN 0359-761X

KOMITEANMIETINTÖ – KOMMITÉBETÄNKANDE 31 : 1999

MUSEO 2000

museopoliittinen ohjelma
Museum 2000 – museipolitiskt program

HELSINKI 2000

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 25.11.1998 toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia museopoliittinen ohjelma. Ohjelman laatimista varten toimikunnan tuli

1. Selvittää museotoimen tavoitteet ja laatia ehdotukset niiden saavuttamiseksi ja museolaitoksen kehittämiseksi.
2. Tarkastella museolaitoksen rakennetta ja sen toimivuutta, erityisesti Museoviraston ja Valtion taidemuseon tehtävän jakoa suhteessa maakunta- ja alue-aidemuseotoimintaan sekä keskusmuseojärjestelmän toimivuutta. Lisäksi toimikunnan tuli arvioida maakuntamuseoiden, aluetaidemuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden toimintaa ja tehdä ehdotuksia toimintojen ja rakenteiden kehittämiseksi.
3. Laatia museoalan tietoyhteiskuntatavoitteiden kokonaisstrategia ottaen huomioon Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan museojaostossa tehdyn valmistelutyön.
4. Tarkastella museoiden sekä yliopistolaitoksen tutkimustoiminnan välistä suhdetta sekä tehdä esityksiä museoalan perus- ja täydennyskoulutuksen järjestämisestä.
5. Tehdä esityksiä museoiden valtionosuus- ja valtionavustusjärjestelmän kehittämiseksi.
6. Selvittää museoalan tekijänoikeusasioiden keskeisimmät tarpeet ja niiden hyödyntämiseen liittyvät järjestelyt.
7. Selvittää museoiden toiminnan vaikuttavuuden ja laadun arviointikriteerejä.

Toimikunnan puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui maaherra Heikki Kosken ja jäseniksi museonjohtaja Pekka Honkasen Suomen Urheilumuseosta, pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovisen Suomen museoliitosta, museonjohtaja Pirjo Julkusen Mikkelin kaupungin museoista, intendentti Helka Ketosen Nykytaiteen museosta, pääjohtaja Henrik Liliuksen Museovirastosta, johtaja Juhani Lokin Luonnontieteellisestä keskusmuseosta, kaupunginjohtaja Matti Pelttarin Rovaniemen kaupungista, ylijohtaja Marja-Liisa Rönkön Valtion taidemuseosta, museonjohtaja Leena Sammallahden Satakunnan Museosta sekä professori Janne Vilkun Jyväskylän yliopistosta. Toimikunnan pysyvinä asiantuntijoina olivat kulttuuriasiainneuvos Tiina Eerikäinen ja kulttuuriasiainneuvos Kari Poutasuo opetusministeriöstä.

Toimikunnan sivutoimisiksi sihteereiksi nimitettiin tutkija Ulla Lähdesmäki Tampereen museoista ja museolehtori Leena Svinhufvud Taideteollisuusmuseosta. Toimikunta otti nimekseen Museo 2000 -toimikunta.

Toimikunnan tuli suorittaa tehtävänsä 31. 12. 1999 mennessä. Toimikunta on kokoontunut 16 kertaa.

Toimikunta on kuullut asiantuntijoina ylitarkastaja Pekka Elo Opetushallituksesta, museonjohtaja Jouko Heinosta Lahden kaupunginmuseosta, lakimies Tuula Hämäläistä Valtion taide-museosta, suunnittelija Minna Karvosta Museovirastosta, opetusministeriön neuvottelevaa virkamiestä Jukka Liedestä, Museoalan ammattiliitto ry:n puheenjohtajaa museolehtori Ritva Palviaista, erityisasiantuntija Ismo Pornaa Suomen Kuntaliitosta, yli-intendentti Olavi Tapiota

Museovirastosta, koulutussuunnittelija Leena Tokilaa Suomen museoliitosta ja Pohjoismaisen konservattoriliiton Suomen osaston edustajana konservattori Hanna Tuokilaa.

Toimikunta kuuli Suomen museoita Museo 2000 -kyselyllä, joka lähetettiin kaikille maakuntamuseoille, aluetaidemuseoille ja valtakunnallisille erikoismuseoille sekä otokselle ammatillisesti hoidettuja paikallismuseoita. Kyselyllä koottiin museoiden kannanotot museoalan kehittämistavoitteista sekä aineistoa museoiden alueellisesta tehtävästä, valtionosuudesta, museoiden verkostoista, tutkimuksesta ja koulutuksesta.

Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan (OTKULTTI) museojaosto laati toimikunnan käyttöön raportin museoalan tietoyhteiskuntatavoitteiden edellytyksistä. Pekka Honkanen laati toimikunnalle museoiden rahoitusta koskevan selvityksen. Tuula Hämäläinen laati toimikunnan käyttöön selvityksen tekijänoikeussäädösten vaikutuksista museokokoelmien käyttöön. Minna Karvonen laati toimikunnalle selvityksen kulttuuriperintöalan kansainvälisistä rahoitusmahdollisuuksista. Pohjoismaisen konservattoriliiton Suomen osasto on jättänyt toimikunnalle konservoinnin tilannetta tarkastelevan selvityksen.

Saatuun työnsä valmiiksi toimikunta luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä opetusministeriölle.

Helsingissä joulukuun 29. päivänä 1999

Heikki Koski

Pekka Honkanen

Anja-Tuulikki Huovinen

Pirjo Julkunen

Helka Ketonen

Henrik Lilius

Juhani Lokki

Matti Pelttari

Marja-Liisa Rönkkö

Leena Sammallahti

Janne Vilkkuna

Tiina Eerikäinen

Kari Poutasuo

Ulla Lähdesmäki

Leena Svinhufvud

Julkaisija

Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä 29. 12. 1999

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Museo 2000 -toimikunta Heikki Koski (puheenjohtaja) Ulla Lähdemäki (sihteeri) Leena Svinhufvud (sihteeri)		Julkaisun laji	Komiteanmietintö
		Toimeksiantaja	Opetusministeriö
		Toimielimen asettamispv 25. 11. 1998	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Museo 2000 - museopoliittinen ohjelma (Museum 2000 - museipolitiskt program)			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä <p>Museopoliittinen ohjelma tarkastelee museolaitosta kokonaisvaltaisena kulttuurihistorian, taiteen ja luonnon kansallista kulttuuripääomaa vaalivana toimijana. Ohjelmassa museolaitosta kehitettäisiin lisäämällä museoiden jatkuvaa yhteistyötä ja yhteiskunnallista aktiivisuutta; museoita tulisi avata yhä enemmän yleisölle ja panostaa jatkuvaan kouluttautumiseen.</p> <p>Kulttuuri- ja luonnonperintöalan painopistealueiksi 2000-2004 esitetään museopalveluiden saatavuutta ja hyvää saavutettavuutta koko maassa, monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistämistä, nykykulttuurin tutkimista ja tallentamista, kulttuuriympäristön ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, nuorten ja lasten saattamista nykyistä vahvemmin kulttuuri- ja luonnonperinnön piiriin, tietovarantojen digitalisointia ja tuottamista tietoverkkoon sekä korkeatasoista sisältötuotantoa. Päämääränä on kulttuuri- ja luonnonperintöalan toimijoiden muodostama Suuri suomalainen museo.</p> <p>Kulttuuri- ja luonnonperintöalan kehittyminen edellyttää rakenteellisia muutoksia ja lisäresursseja. Museovirastosta muodostettaisiin Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus. Keskusmuseojärjestelmästä luovuttaisiin, maakunta- ja aluetaidemuseoita yhdistettäisiin maakunnallisiksi museokeskuksiksi ja paikallismuseot lisäisivät seutukunnallista yhteistyötä. Valtionosuusjärjestelmän henkilötyövuosien määrä nostettaisiin todelliselle tasolle, valtionosuuden kriteerit määriteltäisiin uudelleen ja valtionosuuden lisän käyttöä sovitettaisiin tulossopimuksin. Harkinnanvaraisten avustusten määrää lisättäisiin ja luotaisiin uusi avustus.</p> <p>Lisäksi esitetään tutkimusta, kokoelmien hallintaa ja sisältötuotantoa, kulttuuriympäristön suojelua, näyttely- ja opetustoimintaa, museoalan koulutusta sekä laadun kehittämistä koskevia toimenpiteitä.</p>			
Avainsanat (asiasanat) <p>Kulttuuri- ja luonnonperintö, Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus, Suuri suomalainen museo, valtakunnallinen museo, maakunnallinen museokeskus, seudullinen yhteistyö, museoiden valtionosuus- ja valtionavustusjärjestelmä, tallennusvastuu, tekijänoikeus, museoiden tietoyhteiskuntastrategia, sisältötuotanto, museotoiminnan laatu.</p>			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön komiteanmietintöjä 31:1999		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-1000-3
Kokonaissivumäärä 86	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Opetusministeriö		Kustantaja Opetusministeriö	

Utgivare

Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum 29. 12. 1999

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Museum 2000-kommissionen Heikki Koski (ordförande) Ulla Lähdesmäki (sekreterare) Leena Svinhufvud (sekreterare)		Typ av publikation Kommittébetänkande
		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet
		Datum för tillsättandet av organet 25. 11. 1998
Publikation (även den finska titeln) Museum 2000 - museipolitiskt program (Museo 2000 - museopolittinen ohjelma)		
Publikationens delar		
Referat <p>Det museipolitiska programmet granskar museiväsendet som en övergripande aktör med uppgift att värna om det nationella kulturkapitalet i fråga om kulturhistoria, konst och natur. I programmet skall museiväsendet utvecklas så att det fortlöpande samarbetet mellan museerna förbättras och deras samhällsaktivitet utökas; museerna skall i större utsträckning öppnas för allmänheten och de skall satsa på kontinuerlig utbildning.</p> <p>De föreslagna fokuseringarna för 2000-2004 i fråga om kultur- och naturavsnittet är följande: museitjänster skall erbjudas och vara väl tillgängliga i hela landet, kulturell mångfald och tolerans skall främjas, den moderna kulturen skall undersökas och tas till vara, kulturmiljöns och naturens mångfald skall bevaras, barn och unga skall ha möjlighet till närmare kontakt med kultur- och naturvet, datareserverna skall digitaliseras och produceras på nätet samt högklassig innehållsproduktion skall tillhandahållas. Målet är att inrätta Det stora finländska museet bestående av aktörer inom kultur- och naturavsnittet.</p> <p>För att kultur- och naturavsnittet skall utvecklas behövs strukturella förändringar och extra resurser. Museiverket skall ombildas till Centret för utveckling av musei- och kulturmiljön. Systemet med centralmuseer skall slopas, landskapsmuseerna och de regionala konstmuseerna skall slås samman till museicentra i landskapen och de lokala museerna skall utöka det regionala samarbetet. Antalet årsverken i statsandelssystemet skall höjas till den verkliga nivån, kriterierna för statsandel skall definieras på nytt och användningen av tillägg till statsandelen skall avtalas i resultatavtalen. Antalet understöd enligt prövning skall utökas och ett nytt understödsanslag skall införas.</p> <p>Dessutom föreslås åtgärder som gäller forskning, besittning av samlingar, innehållsproduktion, skydd av kulturmiljön, utställnings- och undervisningsverksamhet, utbildning inom museibranschen samt kvalitetsutveckling.</p>		
Nyckelord Kultur- och naturvet, Centret för utveckling av musei- och kulturmiljön, Det stora finländska museet, riksomfattande museum, museicentra i landskapen, samarbete i regionerna, systemet för statsandel och statsunderstöd till museerna, dokumentationsansvar, upphovsrätt, informationsstrategi för museerna, innehållsproduktion, museiverksamhetens kvalitet.		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets kommittébetänkande 31:1999		ISSN 0359-761X
		ISBN 952-442-1000-3
Sidoantal 86	Språk finska	Pris
		Sekretessgrad offentlig
Distribution Undervisningsministeriet		Förlag Undervisningsministeriet

DESCRIPTIPN SHEET

Publisher

Ministry of Education

Date of publication 29. 12. 1999

Authors (If a committee: name, chair, secretary) Museum 2000-committee Chair Heikki Koski Secretaries Ulla Lähdesmäki Leena Svinhufvud		Type of publication Committee report
		Contracted by Ministry of Education
		Committee appointed on 25 November 1998
Name of publication Museum 2000 - museum policy programme		
Parts		
Abstract The museum policy programme examines the museum institution as a comprehensive operator cherishing the national cultural capital of arts and nature. The programme is designed to develop the museum institution by promoting cooperation between museums and enhancing their social activity; museums should increasingly be opened to the public and invest in staff development. According to the committee, the priorities in culture and cultural heritage for the period 2000-2004 should be ready access to museum services all over the country, promotion of multiculturalism and tolerance, research on and storage of contemporary art, diversity of the cultural and natural environments, engagement of children and young people in cultural and natural heritage, digitalisation of information resources and production of information for information networks, and high-standard content production. The aim is a "great Finnish museum" formed by various actors in the field of cultural and natural heritage. The development of the cultural and natural heritage field requires structural changes and additional resources. The National Board of Antiquities would become a development centre for the museum and environment field. The system of central museums would be dismantled, provincial and regional art museums would be combined into provincial museum centres and local museums would intensify their cooperation locally. The number of man-years on the basis of which the statutory state grants are allocated would be raised to reflect their real level, the criteria for statutory state grants would be redefined and the use of extra state grants would be determined in the negotiations on target outcome. The amount of discretionary state subsidies would be increased and a new appropriation would be instituted. In addition, the committee proposes measures relating to research, collection management and content production, protection of the cultural environment, exhibition and teaching activities, education and training in the museum field and quality assurance.		
Key words		
Other information		
Name and number of series Ministry of Education committee reports 31:1999		ISSN 0359-761X
		ISBN 952-442-1000-3
Number of pages 86	Language Finnish	Price
		Confidentiality Not restricted
Distributed by Ministry of Education		Published by Ministry of Education

- 15 MUSEOPOLIITTISEN OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT
- 29 MUSEO 2000 -STRATEGIAT
- 29 MUSEO – MIKÄ JA MIKSI?
- 29 Yhteinen perintömme
- 30 Museotoimen tehtävä
- 32 TOIMIVA JA VAHVA MUSEOLAITOS
- 32 Kehittämisen lähtökohdat
- 32 Kulttuuri- ja luonnonperinnön toimijat ja työnjako
- 32 Alan kokonaisvaltainen kehittäminen
- 35 Suuri suomalainen museo
- 41 Museolaitoksen rakennetta koskevat toimenpide-ehdotukset
- 42 MUSEOTOIMINNAN VÄLINEET JA KEINOT
- 42 Museoiden rahoitus
- 42 Valtion rahoitus museoissa
- 46 Yliopistojen museot
- 46 Kuntien ja maakuntien rahoitus
- 47 Museot lisäävät palvelujaan ja parantavat yhteistyötä
- 48 Kansainvälinen rahoitus kansalliseen kehitystyöhön
- 48 Rahoitusta koskevat toimenpide-ehdotukset
- 50 Museo tutkii
- 50 Museon rooli tutkimuksen piirissä
- 50 Tutkimus on museotyön tukipilari
- 51 Tutkimusta koskevat toimenpide-ehdotukset
- 52 Museoiden kokoelmat
- 52 Kokoelmastrategiat
- 55 Konservointi osana kokoelmapolitiikkaa
- 56 Kokoelmat ja tekijänoikeussäädökset
- 58 Kokoelmia koskevat toimenpide-ehdotukset

59	Museo tietoyhteiskunnan toimijana
59	Kansallisaarre tietoverkkoihin
60	Museoista sisältötuotannon osaajia
62	Näyttelyt ja museon opetustehtävä
62	Monipuolista ja hyvää tarjontaa laajemmille piireille
62	Monitasoisia näyttelyitä
63	Museoista yleisön pariin
64	Koulu ja museo yhdessä
65	Museosta ja kulttuuriympäristöstä oppimisympäristö
66	Näyttelyitä ja opetustehtävää koskevat toimenpide-ehdotukset
67	Museot ja kulttuuriympäristön suojele
67	Suojelelele kehittäminen
68	Museot vaikuttavat kulttuuriympäristön säilymiseen
69	Kulttuuriympäristön suojelelele koskevat toimenpide-esitykset
70	MUSEOTYÖN HYVÄ LAATU
70	Koulutus on museoalan menestystekijä
70	Koulutuksen kokonaisvaltainen kehittäminen
71	Koulutuksen tasot
74	Koulutusta koskevat toimenpide-ehdotukset
75	Museotyön laadun arviointi ja kehittäminen
75	Monitahoinen laatu museossa
75	Museotyön laatuun voi vaikuttaa
76	Arvioinneilla mitataan laatua
77	Laatua koskeva toimenpide-ehdotus
78	ESITYSTEN TALOUDELLISET JA LAINSÄÄDÄNNÖLLISET VAIKUTUKSET
78	Taloudelliset vaikutukset
80	Esitysten vaikutus säädöksiin
83	MUSEO 2000 – UUDELLE VUOSITUHANNELLE

Museopoliittisen ohjelman lähtökohdat

MIKÄ ON MUSEOIDEN TEHTÄVÄ?

Museopoliittisen ohjelman laatiminen on merkinnyt mahdollisuutta arvioida suomalaista museotyötä. Se on tarjonnut tilaisuuden katsoa taaksepäin ja pohtia, missä on onnistuttu ja todeta, mitä asioita on syytä vastaisuudessa kehittää.

Suomalaiset museot ovat viimeisen parinkymmenen vuoden aikana muuttuneet esine- ja kokoelmakeskeisistä laitoksista laaja-alaisiksi kulttuurihistorian, taiteen ja luonnon ilmiöitä sekä ympäristöä säilyttäviksi, tutkiviksi ja esitteleviksi instituutioiksi. Yhteiskunnan muospaineissa museoita arvioidaan sen perusteella, mikä on niiden kyky tuottaa elämyksiä ja kertoa mielenkiintoisesti asiastaan. Museoiden avautuminen on merkinnyt palvelutason selvää kohoamista, mutta samalla etenkin näyttelyiden nopeatahtinen tuottaminen on vähentänyt aikaresursseja sisältötyöltä ja omiin kokoelmiin suuntautuvalta tutkimukselta. Paineet museoiden kävijämäärien lisäämiseksi ovat vieneet museoissa painopisteen näkyvimmän työn kuten näyttelytoiminnan alueelle. Yleisön ja rahoittajien odotusten ja museon perustehtävän sekä perinteisten työskentelytapojen välillä on selkeä ristiriita. Museoammattilaiset kokevat Museo 2000 -kyselyn perusteella arkityönsä kovin erilaiseksi, kuin mihin koulutus ja museotyön parissa hankittu ammattitaito antavat edellytykset; on vaikea löytää tasapainoa ns. perustyön ja ulospäin suuntautuvan toiminnan välillä.

Museoammattilaiset kokevat museon tulevaisuuden suurena haasteena. 1980- ja 1990-lukujen mukanaan tuomat muutokset ovat olleet nopeita ja voimakkaita, eikä niiden vaikutuksista museotyöhön ja museon perustehtävään ole riittävästi keskusteltu. Muuttuneessa tilanteessa myös museoammattilaisten keskuudessa on hyvin erilaisia näkemyksiä museotyön tavoitteista ja työskentelytavoista, ja yhteinen visio museon tehtävästä on selkiytymätön. Osa museoammattilaisista pitää virheenä museokokemuksen elämyksellisyyden korostamista ja oheistoimintoihin panostamista; koe-taan, että museon aktiivinen rooli tapahtumien tuottajana ja markkinoijana vähentää sen arvoa asiantuntijaorganisaationa.

Museolaitos on kasvanut hierarkkiseksi kokonaisuudeksi, jossa yhteisen perintömme eri ilmiöt kulttuurihistoria, taide ja luonto muodostavat omat sektorinsa. Vastaavasti puhutaan kulttuurihistoriallisista museoista, taidemuseoista ja luonnontieteellisistä museoista sekä eri alojen erikoismuseoista. Näiden museoiden toimintaedellytykset ja työskentelytavat ovat keskenään varsin erilaisia ja ne toimivat perinteisesti erillään toisistaan. Museoiden heterogeenisuus on toisaalta rikkaus, mutta toisaalta se vaikeuttaa museolaitoksen kehittämistä kokonaisuutena. Yksiköt toimivat löyhästi yhteistyössä ja kilpailevat samoista resursseista.

Vaikka museot nähdään yhteiskunnan eri alueilla merkittävänä ja tarpeellisina kulttuurilaitoksina, niiden yhteiskunnallinen rooli ei kuitenkaan ole riittävän vahva, jos sitä verrataan museoille uskottuun vastuulliseen tehtävään. Kulttuuri- ja luonnonperinnön laajempi yhteiskunnallinen arvostus kaipaava Suomessa vahvistamista myös sen keskeisen painotuksen vuoksi, joka sillä on EU:ssa. Vastuullisten viranomaisten sekä museoiden on mietittävä, millä tavoin näitä edellytyksiä voidaan kehittää.

Arvojen murros yhteiskunnassa heijastuu voimakkaasti myös kulttuuri- ja luonnonperinnön alaan. Museoiden, kuten muidenkin kulttuuria tukevien ja sitä säilyttävien laitosten itseisarvoinen merkitys on kyseenalaistettu. Aikaisemmin itsestään selvän olemassaolon tilalle on tullut tarve jatkuvasti pohtia ja arvioida omaa asemaa ja tehtäviä. Nopeasti muuttuva yhteiskunta asettaa jatkuvasti uusia haasteita museoille. Museoiden yhteisen tehtävän pohtiminen ja selkiyttäminen on tulevaisuuden keskeisiä kysymyksiä. Museolaitosta on tarkasteltava kokonaisuutena ja pyrittävä löytämään sellainen rakenne, jolla museoalan kehitys on mahdollista ja joka edesauttaa tehtävien toteutumista.

MITÄ PERINTÖÖN KUULUU?

Suomalaisten museoiden kokoelmista ja muusta tietoaaineistosta koostuva ”pääoma” kasvaa jatkuvasti. Tähän mennessä museot ovat keränneet kokoelmiinsa noin 37 miljoonaa objektia. Kulttuurihistoriallisten ja taidemuseoiden kokoelmissa on yli 3 miljoonaa esinettä, joista taideteoksia on runsaat 200 000. Luonnontieteellisten museoiden kokoelmissa on lähes 19 miljoonaa näytettä ja 18 miljoonaa havaintoa. Museoiden valokuva-arkistoihin kuuluu 13,2 miljoonaa valokuvaa ja muuta kuva-aineistoa. Niiden lisäksi kulttuuri- ja luonnonperinnön piiriin on sisällytetty mm. 13 000 kiinteää muinaisjäännöstä ja noin 20 000 rakennussuojelukohdetta. (OTKULTTI museo- jaoston raportti 1999; Museotilasto 1998, Museovirasto.) Euroopan luontodirektiiviin nojaavaan suojeltavien alueiden verkostoon Natura 2000 kuuluu kaikkiaan 1 457 aluetta, joiden yhteispinta-ala on n. 4,77 miljoonaa hehtaaria.

Kokonaisuutena tarkasteltaessa museoilla on hoidettavanaan valtava taiteeseen, kulttuurihistoriaan ja luonnonperintöön liittyvä aineisto. Tästä pääomasta on laajentumissaan tullut myös ongelma; nyt museoissa etsitään keinoja rajata kokoelmien ja kohteiden kartuntaa ja arvioida, miten olemassa olevia kokoelmia voitaisiin karsia. Museo 2000 -kyselyn perusteella kokoelmahallintaan liittyvät kysymykset ja rakennetun ympäristön vaaliminen koetaan museoissa merkittävänä haasteina ja vastuutehtävinä.

Työnjako kansallisen perintömme säilyttämiseksi ei ole onnistunut toivotulla tavalla. Museot tallentavat kokoelmiinsa ja muihin tietovarantoihinsa päällekkäisiä ilmiöitä. Tämä työ on myös epätasaista suhteessa kulttuurin ja luonnon moninaisuuteen; painopiste on valtakulttuurista kertovissa ja ajallisesti etäisissä objekteissa. Museot ovat tiedostaneet nykykulttuurin tallentamisen merkityksen, mutta niillä ei ole toistaiseksi ollut resursseja sen riittävään toteuttamiseen.

Museoihin tallennettujen kokoelmien kunto on kasvava ongelma, ja tilanne pahenee koko ajan muun muassa esineistön ikääntymisen myötä. Konservointityötä tehdään etupäässä näyttelyitä varten, vaikka kokoelmien kuntokartoitukset sekä varsinaiset ylläpito- ja pelastustoimet olisivat välttämättömiä. Museoiden säilytystilat eivät myöskään kaikkialla täytä kokoelmien säilymisen edellyttämiä vaatimuksia.

Tietoyhteiskunta odottaa museoilta hyvin paljon sisältöjen tuottajina, ja museoiden aineistoilla tulee olemaan keskeinen osuus sisältötuotannossa. Kulttuuriperintöä pidetään Euroopan Unionissa yhtenä eurooppalaisen kulttuuriteollisuuden kilpailuvalttina maailman markkinoilla. Nykyisillä resursseilla haasteisiin ei kuitenkaan pystytä vastaamaan, koska museoiden tietovarantojen digitaalisen tallennuksen aste on vielä alhainen: esinekokoelmista on luetteloitu n. 20 %, kuva-aineistoista n. 10 %, taideteoksista n. 80 % ja luonnontieteellisistä kokoelmista n. 10 %. Opetusministeriön vuonna 1997 käynnistämä Myytti-projekti on edistänyt museokokoelmien sähköistä luettelointia. Käytettävissä olevat määrärahat ovat kuitenkin olleet tarpeeseen nähden varsin pienet. Valtion tuen lisäksi museot ovat itse panostaneet kokoelmahallinnon tason parantamiseksi.

Kulttuuriympäristön mieltäminen kansallisvarallisuutena on vahvistunut 1980- ja 1990-lukujen aikana. Kulttuuriympäristön suojelua ohjaavat useat säädökset: uusittu maankäyttö- ja rakennuslaki sekä erityislakeina rakennussuojelulaki ja sitä täydentävä asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta, muinaismuistolaki sekä kirkollisten rakennusten suojelua säätelevä kirkkolaki. Lisäksi ympäristön kauneus- ja kulttuuriarvojen vaalimista koskevia säännöksiä on luonnonsuojelulaissa, vesilaissa, tielainsäädännössä, metsälaissa ja maa-aineslaissa. Opetusministeriö ja ympäristöministeriö vastaavat kulttuuriympäristön suojelun ohjausjärjestelmästä tällä hetkellä. Museovirasto ja alueelliset ympäristökeskukset vastaavat operatiivisen tason hoitamisesta. Suojelun kokonaisvaltainen kehittäminen on vaativaa, koska sitä koskevia asioita hoidetaan hallinnon eri sektoreilla.

Kulttuuriympäristö muodostuu ihmisen ja luonnon toiminnan jäljistä: siihen sisältyvät muinaisjäännökset, historialliset ja nykyiset rakenteet sekä rakennukset, joita laein ja asetuksin suojataan yhteisenä perintönämme. Sen sijaan visuaalisen ympäristömme muuttuvat elementit, johon kuuluvat esimerkiksi jokapäiväisen kaupunkikulttuurin kuvalliset kerrostumat, ympäristötaide ja katoavan taiteen piiriin kuuluvat teokset ja tapahtumat sekä populaarikulttuurin ja tietokonegrafiikan tuomat taideilmiöt, ovat jääneet vähemmälle huomiolle museoiden ja koko yhteiskunnan silmissä. Niillä ei toistaiseksi ole vastaavaa suojelujärjestelmää, ja tämä huolestuttaa kulttuurihistoriallisia ja taidemuseoita.

Valtakunnallisesti tarkasteltuna kulttuuriympäristön tilaa koskeva tieto ei ole ajan tasalla; suojeltavan aineksen määrä ja säilyvyys tunnetaan vain paikoittain. Kulttuuriympäristön inventointi on kehittynyt voimakkaasti 1990-luvun aikana, jolloin varsinkin arkeologian tilanne on parantunut. Rakennusperinnön ja muun visuaalisen kulttuurin inventoinnit ovat tähän verrattuna huomattavasti huonommassa asemassa.

RIITTÄVÄTKÖ RESURSSIT?

Museotoimen rahoituksesta vastaavat pääasiassa valtio ja kunnat. Kuntien osuus museoiden rahoituksesta oli 1998 35,5 % ja omatoimisten tuottojen osuus oli 15,9 %. Valtion osuus kaikkien museoiden rahoituksesta samana vuonna oli 45,2 %. Valtio rahoittaa museotoimintaa omistamissaan museoissa, valtionosuusjärjestelmän ja harkinnanvaraisten avustusten muodossa sekä osin Työvoima- ja elinkeinokeskusten ja ympäristöhallinnon kautta. (Taulukot 1-2)

Museoiden taloudelliset voimavarat ovat muun kulttuurialan tavoin jääneet jälkeksi muiden sektoreiden rahoituskehityksestä. Museoiden lakkautusuhat ja toiminnan alasajot määrärahoja tiukentamalla ovat olleet 1990-luvun lopun uutisotsikoissa siitä huolimatta, että kuntien henkilötövuosiin kohdistamat säästötoimet vaikuttavat suoraan kuntien valtionosuuksiin. Kehitys uhkaa suomalaisen museotoiminnan periaatetta tarjota palveluja yhtä lailla jokaisen kansalaisen saataville.

Henkilötövuosien määrä on museoissa kasvanut omien tuottojen kasvun myötä 1990-luvun alun laman jälkeen vuodesta 1994 vuoteen 1998 peräti 27 %:lla (379 henkilötövuotta), josta valtakunnallisten keskusmuseoiden henkilötövuosien lisäystä oli 98. Kasvu on pääasiassa kohdistunut tilapäiseen työvoimaan. Museoiden saama valtionosuus ei ole vastaavasti noussut, eikä jaettujen valtionosuuksien määrä näin ollen vastaa museoissa toteutuneita henkilötövuosia. Esimerkiksi vuoden 2000 valtionosuuksissa huomioon otettujen henkilötövuosien lukumäärä on 1026 (129 museota), kun todellinen henkilötövuosien määrä on 1262. Vajaus on 236 henkilötövuotta.

Niukat ja edelleen pienenevät resurssit eivät vastaa museoille asetettua vastuuta kansallisen sivistystehtävän hoidosta. Etenkin muuttotappiokunnissa sijaitsevien paikallismuseoiden tilanne on huono. Säästötoimenpiteet kohdistuvat seuraavaksi henkilöstön määrään, sillä varsinaisista toimintamenoista ei juurikaan voi tinkiä. Vuonna 1998 museoiden kiinteät kustannukset (palkat, kiinteistömenot) olivat 413,7 miljoonaa markkaa. Tämä on peräti 72 % kaikista kustannuksista.

Suomen päätoimisesti hoidettujen museoiden kokonaismenot laskivat vuodesta 1991 vuoteen 1993. Tämän jälkeen kokonaismenojen kasvu on ollut yli 10 % vuodessa vuotta 1996 lukuun ottamatta. Samaan aikaan Suomen bruttokansantuote on kasvanut keskimäärin 4,4 % vuodessa. Päätoimisesti hoidettujen museoiden kokonaismenot vuonna 1998 olivat 577,7 miljoonaa markkaa. Kokonaismenojen kasvuun on vaikuttanut esimerkiksi Nykytaiteen museo Kiasman avautuminen: Valtion taidemuseon menot kasvoivat vuodesta 1997 vuoteen 1998 noin 31 miljoonalla markalla,

TAULUKKO I. MUSEOIDEN TALOUDELLINEN KEHITYS 1994 – 1998

Talousluvut miljoonissa markkoissa

	1994	1995	1996	1997	1998
Museoiden lukumäärä	130	134	139	145	146
Henkilötyövuodet	1402	1476	1530	1650	1781
Kävijämäärä milj.	3,7	4	3,9	4	4,3
Menot yhteensä milj.	383,7	435,2	466,8	516,3	577,7
Omatoiminen tuotto	46,6	59	59,8	75,2	91,9
Pääsymaksut	28,2	34,5	32,6	34,6	41,4

Museoiden kokonaismenot laskivat vuodesta 1991 vuoteen 1993.

Suomen bruttokansantuote on vuosina 1993 – 1998 kasvanut keskimäärin 4,4 % /v.

Kasvuksi vuosina 1998-2003 arvioidaan 3,5 %.

Rahoituksen kehittyminen prosentuaalisesti

	1994	1995	1996	1997	1998
Valtio	42,75	41,78	41	39,87	45,2
Kunta	41,84	42,27	42	40,32	35,5
Omatoiminen	12	13,81	13	14,61	15,9
Muut	3,41	2,14	4	5,21	3,4

Lähteet:

Museotilastot 1994 – 1998, Museovirasto

Suomen Tilastollinen vuosikirja 1998, Tilastokeskus

Tietoaika, Tilastokeskus

ja Kiasma nosti valtion rahoituksen osuutta 45,2 %:iin museoiden kokonaisrahoituksesta.

Museoiden oma varainhankinta - erilaisten palvelujen myynti - on kehittynyt suotuisasti 1990-luvulla (Taulukot 3-4). Vuonna 1994 palveluja myytiin 46,6 miljoonalla markalla, ja neljä vuotta myöhemmin, vuonna 1998 summa oli kasvanut jo 91,9 miljoonaan markkaan. Edellytykset kasvattaa omia tuottoja vaihtelevat huomattavasti museoiden kesken. Museoiden taloudessa todentuu kahtiajako väestöllisesti merkittäviin kasvukeskuksiin ja heikommin kehittyviin alueisiin. Alueelliset erot kävijämäärissä ja omien tuottojen hankinnassa ovat suuret, ja joillakin alueilla väestöpohja ei anna riittävästi resursseja museotoiminnan jatkuvalla kehittämiselle.

Omatoimisen tuoton kasvattamisen paineet ovat pakottaneet museoita ohjaamaan resursseja näkyviin ja yleisöä houkutteleviin toimintoihin. Tämä on merkintynyt esimerkiksi kokoelmahallinnan, konservoinnin ja tutkimuksen jäämistä vähemmälle

TAULUKKO 2. VALTION JA KUNNAN RAHOITUS SEKÄ MUSEOIDEN OMAT TUOTOT VALTIONOSUUDEN PIIRISSÄ OLEVISSA MUSEOISSA 1997 – 1998

Maakuntamuseot (20)	1997	1998
Valtionosuus	35 029 556	35 923 920
Harkinnanvaraiset valtionavustukset	1 088 645*	1 685 815*
Kunnan rahoitus	109 040 800*	98 192 110*
Museoiden omat tuotot	17 532 744	18 999 317
Aluetaidemuseot (16)	1997	1998
Valtionosuus	14 735 991	14 023 313
Harkinnanvaraiset valtionavustukset	1 221 313*	705 818*
Kunnan rahoitus	37 463 976*	39 572 907*
Museoiden omat tuotot	12 060 714	7 594 797
Valtakunnalliset erikoismuseot (12)	1997	1998
Valtionosuus	11 872 998	11 850 222
Harkinnanvaraiset valtionavustukset	9 649 354	18 148 494
Kunnan rahoitus	6 506 667	9 459 152
Museoiden omat tuotot	6 491 092	11 498 409
Paikallismuseot (67/71)	1997	1998
Valtionosuus	18 163 346	19 810 192
Harkinnanvaraiset valtionavustukset	8 077 508	5 876 289
Kunnan rahoitus	48 099 049	52 804 411
Museoiden omat tuotot	16 051 998	17 529 888

* Museotilastoissa eräiden kaupunkien maakunta- ja aluetaidemuseoiden harkinnanvaraista valtionapua ja kunnan rahoitusta ilmaisevat luvut on yhdistetty maakuntamuseon lukuihin.

Lähde: Museotilasto 1997 ja 1998, Museovirasto

huomiolle. Uusien painopisteiden takia työn määrä lisääntyy jatkuvasti ja huomiota hajautetaan usealle taholle. Museoammattilaiset kokevat tilanteen turhauttavaksi.

Suomalaiset kulttuuri- ja luonnonperintötahot oppivat vähitellen käyttämään hyväkseen kansainvälisiä rahoituslähteitä. Käytettävissä ovat EU:n erilaiset ohjelmat, kahdenväliset kulttuurisopimukset ja kulttuurivaihto-ohjelmat, joita Suomella on tällä hetkellä 40 maan kanssa, sekä pohjoismaiset apurahat. Paikallistasolla, kunnissa ja maakunnissa, tietotaito kansainvälisen rahoituksen käyttämisessä on myös lisääntynyt. Hankekumppanien löytämiseksi on luotu mm. pohjoismaisena yhteistyönä sähköinen kulttuuriperintöalan kumppaninhakujärjestelmä, jonka ylläpidosta vastaa Ruotsin Riksantikvarieämbetet. Euroopan unionin rahoituslähteet on tarkoitettu pääsääntöisesti hankkeiden osarahoittamiseen ja ne tukevat innovatiivisia ja kokeilevia toimia, verkostojen ja järjestöjen kanssa solmittavia yhteistyösopimuksia sekä eu-

TAULUKKO 3. ENITEN OMATOIMISTA TULONHANKINTAA TUOTTAVAT MUSEOT 1998**Museoiden omatoiminen tuotto suhteutettuna henkilötyövuosiin.**

	Tuotto	H-vuodet	T/H
Valtion Taidemuseo	23 290 862	209	111 439
Turun Maakuntamuseo	6 580 118	112	58 751
Suomen Kansallismuseo	5 353 662	116	46 152
Taideteollisuusmuseo	4 903 888	26	188 611
Tampereen museot	4 469 000	61	73 262
Aboa Vetus & Ars Nova	2 316 153	13	178 165
Helinä Rautavaaran museo	2 315 700	1	2 315 700
Tampereen Taidemuseo	1 995 000	21	95 000
Lahden historiallinen museo	1 551 822	30	51 727
Suomen Urheilumuseo	1 520 163	15	101 344
Luonnontieteellinen keskusmuseo	1 517 231	89	17 047
Inarin Saamelaismuseo	1 429 427	9	158 825
Turun taidemuseo	1 288 046	14	92 003
Lusto Suomen metsämuseo	1 156 415	13	88 955
Helsingin kaupungin taidemuseo	1 149 230	32	35 913
Gallen-Kallelan museo	1 118 540	10	111 854
Tuusulan museot	1 105 430	13	85 033
Kultamuseo	1 025 000	6	170 833
Alvar Aalto -museo	966 307	17	56 841
Suomen lasimuseo	907 902	13	69 838
Yhteensä	65 959 896		

Suomen museoiden omatoiminen tuotto 1998 yhteensä 91 934 153 mk.

Kaksikymmentä museota 141:stä tuottavat 71,7 % omista tuotoista.

rooppalaisia tai kansainvälisiä kulttuuritapahtumia. Ne eivät siis anna ratkaisuja perusrakenteiden luomiseen ja ylläpitämiseen tai pysyvistä toiminnoista huolehtimiseen.

KASVULLA ON RAJAT

Museot ovat pyrkineet ratkaisemaan niihin kohdistuvia tulosodotuksia laajentamalla ja monipuolistamalla toimintaansa. Tämä on lisännyt tarvetta kasvattaa vastaavasti myös henkilökunnan määrää ja tuottaa entistä merkittävämpiä näyttelyitä. Myös uusia museoita perustetaan jatkuvasti mm. valtion tuen toivossa ilman, että niiden varsinaiset ylläpitokustannukset olisivat pitkällä tähtäimellä turvatut. Käytettävissä tai näköpiirissä olevat resurssit eivät tue museoalan jatkuvaa kasvua. Valtion ja kuntien

**TAULUKKO 4. MUSEOIDEN KÄVIJÄMÄÄRIEN JA OMIEN TUOTTOJEN VERTAILU
MAAKUNNITTAIN VUOSINA 1995 JA 1998**

	Kävijät	Oma tuotto	Kohteet	Kävijät	Oma tuotto	Kävijät /as
	1995	1995	1998	1998	1998	
Pääkaupunkiseutu	1 232 197	25 720 098	41	1 532 995	46 461 099	1,67
Uusimaa	190 257	2 195 615	23	199 006	32 04 204	0,6
Itä-Uusimaa	28 078	389 765	6	31 519	563 826	0,36
Varsinais-Suomi	575 462	10 453 538	25	486 046	11 642 154	1,1
Satakunta	150 201	1 157 271	15	124 412	1 620 199	0,51
Kanta-Häme	203 846	1 636 619	14	237 580	2 662 680	1,44
Pirkanmaa	286 113	4 892 233	16	333 536	8 911 850	0,75
Päijät-Häme	61 241	933 901	9	107 600	2 447 814	0,54
Kymenlaakso	33 150	132 253	5	30 727	153 672	0,16
Etelä-Karjala	68 196	434 498	9	43 889	691 739	0,32
Etelä Savo	242 402	2 679 240	13	211 676	1 872 321	1,23
Pohjois-Savo	167 376	1 794 106	12	130 323	1 422 420	0,51
Pohjois-Karjala	68 838	458 937	7	79 757	855 093	0,46
Keski-Suomi	148 879	2 596 818	18	152 606	2 889 046	0,59
Etelä-Pohjanmaa	27 773	131 020	7	28 309	180 615	0,14
Pohjanmaa	68 207	438 166	12	76 900	1 403 013	0,44
Keski-Pohjanmaa	32 100	29 340	4	23 000	130 674	0,32
Pohjois-Pohjanmaa	85 243	569 465	9	111 485	714 012	0,31
Kainuu	23 175	511 73	6	30 299	393 783	0,33
Lappi	302 066	2 260 433	10	334 225	3 713 939	1,68
Yhteensä	3 994 800	58 954 489	261	4 305 890	91 934 153	kesk. 0,8

Tummennetulla: kävijämäärissä vähintään 15 % kasvu tai omista tuotoissa vähintään 50 % kasvu.

Pääkaupunkiseudun kävijämäärä on 35,6 % koko maan kävijämäärästä.

Pääkaupunkiseudun omien tuottojen määrä on 50,5 % kaikista omista tuotoista.

Uusimaa ilman pääkaupunkiseutua (Helsinki, Vantaa, Espoo, Kauniainen).

Lähteet: Museotilastot 1995 ja 1998, Museovirasto

Suomen tilastollinen vuosikirja 1998, Tilastokeskus

varojen jakautuminen yhä suurenevalle joukolle sitoo resurssit ylläpitokustannuksiin, eikä alan kehitystyöhön jää varoja. Toimijoiden ja rahoittajien on aika pysähtyä keskustelemaan, mihin museotoimen kasvun rajat on hyvä asettaa. Tavoitteena on kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimisen ja museotoiminnan kestävä kehitys.

Suomessa on yksi maailman tiheimmistä museoverkostoista. Museotilastojen mukaan maassamme on runsaat tuhat museota eli yksi museo 5000 asukasta kohti. Näistä valtion omistamia museoita ovat kolme valtakunnallista keskusmuseota niihin kuuluvine erillisine museoineen sekä 10 muuta valtion museota. Museoverkostoon kuuluvat valtiosuutta saavat 13 valtakunnallista erikoismuseota, 20 maakuntamuseota, 16 aluetaidemuseota, Ahvenanmaan maakuntamuseo ja taidemuseo sekä 71 ammatillisesti hoidettua paikallismuseota. (Museotilasto 1998, Museovirasto) Lisäksi Suomessa toimii suuri joukko ei-ammattillisia, harrastajavoimin hoidettuja paikallismuseoita.

Museoiden määrä on toistaiseksi kasvanut jatkuvasti. Museon perustaminen koetaan yhteiskunnassamme merkittäväksi tavaksi institutionalisoida yhteisö tai ilmiö. Jatkuvaan kasvuun tälläkään sektorilla ei ole mahdollisuuksia. On tärkeää sitoutua kestäväan kehitykseen ja asettaa museotoiminnan hyvä laatu määrällisten tavoitteiden edelle.

Suomen museokävijämäärät ovat pohjoismaisesti verrattuna alhaiset (Taulukko 5). Ruotsissa ja Norjassa kävijämäärät ovat asukasluukuun suhteutettuna yli kaksi kertaa suuremmat: Suomessa oli vuonna 1998 0,84 museokäyntiä asukasta kohti, kun Ruotsissa vastaava luku vuonna 1997 oli 1,73 ja Norjassa 2,08. Alueelliset erot kävijämäärissä ovat suuret; vain pääkaupunkiseutu, Lappi ja Kanta-Häme ovat päässeet asukasluukuun suhteutetuissa kävijämäärissä lähelle Ruotsin lukuja. Tähän asti museoissa on keskitytty pohtimaan, miten kävijämääriä yleensä kasvatettaisiin, mutta kiinnitetty vähemmän huomiota mahdollisuuksiin palvella erilaisia asiakasryhmiä.

Työn määrä museoissa kasvaa tehtävien laajentuessa ja palveluiden lisääntyessä. Museoiden henkilökunta on venynyt tilanteen mukana, mutta työvoiman niukkuus on vastaisuudessa suurin este tämänsuuntaisen kehityksen jatkumiselle. Museo haluaa ottaa uusia tehtäviä hakiessaan paikkaansa muuttuvassa yhteiskunnassa ja yhteisössään. Tähän ohjaavat myös rahoittajien odotukset. Rajat tulevat kuitenkin monipuolistumisessakin vastaan; kaikilla työskentelyn tasoilla on valittava, mitä tehdään.

MITEN MUSEOT TOTEUTTAVAT TAVOITTEENSA?

Museoiden tehtäviä pohdittaessa on syytä pohtia myös muutoskykyä; uudistuminen ja innovatiiviset toimintamuodot ovat tulleet museotyöhön vasta viime aikoina. Suuri osa museoista on kyennyt muuttumaan uusien tarpeiden mukana, vaikka kehittämistyöhön ei ole juurikaan varattu resursseja. Museo 2000 -kyselyn perusteella maakunnallisten museoiden tehtävät tuntuvat pysyneen 1980-luvun alusta lähtien varsin samankaltaisina: on pysytelty totutuissa toimintamuodoissa ja perinteisissä yhteistyökuvioissa. Valtakunnallisissa erikoismuseoissa vastaavasti toiminta on hyvin kirjavaa, käytetään erilaisia työskentelytapoja ja etsitään perinteiselle museotyölle vieraampia-

TAULUKKO 5. SUOMEN, RUOTSIN JA NORJAN MUSEOTOIMEN VERTAILU 1997/1998**Suomen luvut vuodelta 1998, muiden vuodelta 1997.****Ulkomaisten matkailijoiden määrä Suomen ja Ruotsin osalta vuodelta 1998 ja Norjan osalta vuodelta 1997.**

	Suomi	Ruotsi	Norja
Museoita	284	229	539
Kävijät/tuhat	4 306	15 319	9 110
Väkiluku/tuhat	5 147	8 844	4 381
Kävijät/asukas	0,84	1,73	2,08
Ulkomaiset matkailijat/tuhat	3 600	8 029	5 039
Kokonaisrahoitus FIM/tuhat	577 708	1 908 900	915 826
Omat tuotot/tuhat	91 934	687 204	302 056
Omat tuotot % tuloista	16 %	34 %	33 %

Ruotsissa museokävijöiden huippuluku on vuodelta 1993 noin 18,5 miljoonaa kävijää. Ruotsissa kävijöitä vuonna 1996 17,1 miljoonaa. Norjan kokonaisrahoitusluvussa on mukana julkista investointitukea 59 milj. ja työllistämistukea 22 miljoonaa. Norjassa ilmoitetaan myös maksavien kävijöiden määrä erikseen: 4 732 063. Norjassa ilmaiskävijöitä on noin 48 % ja Ruotsissa noin 38-40 %, Suomessa ilmeisesti 25-30%. Kun ulkomaisten matkailijoiden yöpymisvuorokaudet lisätään suoraan väkilukuun, tulee Suomen suhdeluvuksi 0,49 museokäyntiä, Ruotsin 0,91 ja Norjan 0,97

Lähteet: Museotilasto 1998, Museovirasto; Museumsstatistiken 1997, Norsk museumsutvikling; Statistiska meddelanden, Museer och konsthallar 1997, Statens Kulturråd; Suomen tilastollinen vuosikirja 1998, Tilastokeskus/Tilastokeskuksen tietopalvelu

kin yhteistyökumppaneita. Pitäytyminen perinteissä voi johtua siitä, ettei museoken-
tän kokonaistavoite ole kirkastunut; epäselvässä tilanteessa vara on vanhassa parempi.

Museotyön laadun arviointi on nostettu keskustelun aiheeksi samaan aikaan, kun
laatuajattelu on levinnyt muuallekin julkisyhteisöihin. Museoiden luonnetta asian-
tuntijayhteisinä on korostettu koko 1990-luvun ajan, mutta museoiden menestystä
ja merkitystä mitataan ensisijaisesti kuitenkin kävijämäärinä ja medianäkyvyytenä.
Sekä museoammattilaisia että museoiden ylläpitäjiä samanaikaisesti tyydyttäviä yh-
teisiä mittareita on toistaiseksi ollut vaikea löytää.

Museoiden näyttelytoiminta on kasvanut voimakkaasti 1980-luvulta lähtien.
Näyttelyt ovat toimintamuoto, joka näkyvyytensä ja pääsymaksuilla saatavien tuotto-
jen takia kiinnostaa myös museoiden rahoittajia; erikoisnäyttelyt rinnastetaan nyky-
ään muiden kulttuurilaitosten tapahtumatarjontaan. Vaikka erikoisnäyttelyt ovat
suhteellisen kalliita, ne toisaalta antavat mahdollisuuden esitellä kulttuuri- ja luon-
nonperintöä laajempaan, kuin mihin museon omilla kokoelmilla ja muilla tietovaran-
noilla pystyttäisiin. Suomessa tuotetaan näyttelyiden kokonaismäärään ja niihin pan-

ostettuihin resursseihin verrattuna sängen vähän kiertonäyttelyitä. Alueellisten kiertonäyttelyiden tekeminen on ollut erityisesti aluetaidemuseoiden tehtävä 1980-luvulla, mutta toiminta vähentyi 1990-luvun alun laman myötä, kun kuntien kulttuurimäärärahoja supistettiin.

Suhde yleisöön on jatkuva haaste. Kohtaamista erilaisten asiakkaiden ja vastaanottajaryhmien kanssa on kehitetty näyttelytyössä ja muilla museopedagogiikan alueilla. Erityisesti nuoret ja koululaiset nähdään tärkeänä kohderyhmänä, mutta edellytykset pitkäjänteiselle työskentelylle koulujen ja museoiden välillä ovat vasta muotoutumassa.

Museoviraston ja Opetushallituksen koordinoima Suomen Tammi -hanke (1998-2000) kokoaa tietoa museoiden ja koulujen välisestä työskentelytavoista ja kannustaa osapuolia kokeilemaan uudenlaisia yhteistyömuotoja. Kouluyhteistyötä museoissa tekee noin 50 henkilöä, joista runsaalla 30:llä on museolehtorin nimike. Museoiden tarjoamalle opetukselle on jatkuvasti erittäin suuri kysyntä. Opetustyö vaatii monitahtoista asiantuntemusta; sen suunnittelu ja toteuttaminen on vaativaa ja aikaa vievää työtä. Kustannusten jako on monille museoille ongelma; koululaisryhmistä saadut tuotot eivät vastaa opetukseen käytettyä työ määrää, ja yhteistyön kustannukset jäävät liian yksipuolisesti museoiden hoidettaviksi. Säännöllinen museopedagogiikan koulutus puuttuu Suomesta kokonaan, ja museoiden välillä on toistaiseksi tehty vain vähän yhteistyötä opetustoiminnan kehittämiseksi.

Museoihin kohdistuvat tietoyhteiskuntatarpeet ovat vasta hahmottumassa. Toistaiseksi kaikilla museoilla ei ole riittäviä valmiuksia osallistua kehitykseen, vaikka materiaalia ja ideoita olisikin. Hankalia ja resursseja vaativia esteitä museoiden korkeatasoiselle sisältötuotannolle ovat ennen kaikkea kokoelmarekisterien alhainen digitalisointiaste sekä tekijänoikeuslainsäädännön ja niitä koskevien museotyötä tukevien järjestelmien selkiytymättömyys. Museoiden perustoihin liittyvät tekijänoikeudelliset ongelmat painottuvat hieman eri tavoin. Kulttuurihistoriallisissa museoissa suojan kohteena on yleensä valokuvaaja tai muu dokumentoija tai heidän siirronsaajansa. Taidemuseoissa suojan kohteena on lisäksi taideteoksen tekijä: taiteilija tai hänen siirronsaajansa, yleensä perikunta.

Osaamisen tasolla on suuri merkitys työn tekemiselle ja työtapojen kehittämiseksi. Yliopistossa suoritettujen museon toimialaan liittyvät opinnot ja museologian opinnot antavat teoreettisen perustan ja käytännön valmiuksia museoissa ja niihin rinnastettavissa instituutioissa tehtävälle työlle.

Suurin osa museoiden henkilökunnasta on saanut tutkijan peruskoulutuksen, mutta nykyisessä museotyössä tarvitaan paljon uusia taitoja ja osaamista. Museoalan koulutuksen kehittäminen on ajankohtaista tilanteessa, jossa suuret ikäluokat ovat pian jäämässä eläkkeelle ja rekrytointi kansainvälistyy nopeassa tahdissa. Koulutusta on kehitetty vastaamaan työskentelyn uusia tavoitteita, mutta etenkin työssä olevien täydennyskoulutus kohtaa jatkuvasti uusia haasteita.

Museolaitos on kokenut paljon muutoksia 1970-luvulta lähtien. Keskeinen alkuunpanija oli opetusministeriössä vuonna 1972 käynnistynyt museolaitoksen hallinnon kokonaisuudistus. Museovirastoa uudistettaessa lähdettiin siitä, että mahdollisimman pian luodaan puitteet myös museoiden aluehallinnolle ja valtionapulainsäädännön kehittämiseksi. Vuonna 1979 saatiin valtioneuvoston päätös museoiden valtionavun perusteista, joka vakiinnutti Museotoimen aluehallintokomitean mietinnön pohjalta 1973 käynnistyneen aluemuseojärjestelmän kokeilun. Valtakunnallinen aluemuseojärjestelmä tuli voimaan vuonna 1979 ja museoiden nimeäminen aloitettiin seuraavana vuonna. Ensimmäinen lakiehdotus museoiden valtiosuosuksista ja -avustuksista valmistui 1981. Se tuli useiden muutosvaiheiden jälkeen voimaan 1989 ja liitettiin kuntien valtiosuosulainsäädännön kokonaisuudistukseen vuonna 1992. Museoiden toimintaa käsittelevä museolaki säädettiin ja sitä korjattiin vuosina 1989, 1992 ja 1996. Museotyön piiriin on lainsäädännön kautta tullut uusia toimintoja: vuonna 1978 toteutui laki kulttuurihistoriallisten esineiden maastaviennistä, vuonna 1985 rakennussuojelulaki ja vuonna 1996 tuli voimaan luonnonsuojelulaki, joka myös koskee museolaitosta.

Vuosina 1974-1993 museoalaa kehittävänä elimenä toimi opetusministeriön asettama Museoasian neuvottelukunta. Vuonna 1990 eriytettiin Valtion taidemuseo alan keskusmuseoksi, vuonna 1991 Helsingin Yliopiston luonnontieteelliset museot koottiin valtakunnalliseksi keskusmuseoksi ja vuonna 1992 vahvistettiin Suomen kansallismuseon asema kulttuurihistoriallisen alan keskusmuseona. Vuotta myöhemmin, vuonna 1993 opetusministeriö nimesi ensimmäiset valtakunnalliset erikoismuseot.

Museoalan koulutus on kehittynyt museolaitoksen rinnalla. Museologian opetus vakiintui vuonna 1983, ja ensimmäinen oppituoli alalle saatiin vuonna 1998.

Alueellisen keskusmuseoverkon luominen paransi alueellista toimintakykyä. Valtakunnallisen statuksen antaminen joukolle erikoismuseoita loi paremmat edellytykset tiettyjen erikoisalojen museotyölle ja antoi ajanmukaisesti tunnustuksen ilmiökeskeisen museotyypin synnylle. 1990-luvun museolainsäädäntö, joissa keskeinen sisältö on ammatillisesti hoidettujen museoiden toiminnan turvaaminen valtiosuudella, on osoittautunut edellytykseksi kattavalle ja toimivalle museoverkostolle muuttuvan kuntatalouden aikoina.

Museolaitosta sekä koko kulttuuri- ja luonnonperinnön aluetta koskevia ilmiöitä on pyritty kehittämään usein julkisin toimenpitein ja selvityksin 1970-luvulta lähtien. Selvityksistä merkittävimmät ovat Museoviraston laatima Museopoliittinen ohjelma 1981 sekä Museoasiain neuvottelukunnan laatimat Taidemuseopoliittinen ohjelma 1984 ja Luonnontieteellisten museoiden museopoliittinen ohjelma 1984.

Erilaiset museopoliittiset puheenvuorot ovat olleet tärkeitä arviointien paikkoja, keskustelun kokoajia ja suunnan näyttäjiä. Museoiden muutoskyky on kuitenkin osoittautunut hitaaksi ja toteutuneet tavoitteet ovat esityksiin nähden olleet vähäisiä. Monet aikaisemmissa museopoliittisissa ohjelmissa mainituista ongelmista ovat rat-

kaisematta ja puhuttavat edelleen. Tärkein syy hitaaseen kehitykseen on se, ettei alalle ole osoitettu riittävästi resursseja.

Edellisestä kattavasta museopoliittisesta ohjelmasta kuluneet kaksikymmentä vuotta ovat todistaneet odottamattomista ja nopeistakin mullistuksista. Näistä merkittävimpiä ovat olleet muinaismuistojen ja kulttuurihistoriallisten rakennusten inventointien tehostuminen, tietotekniikan vaikutus museotyöhön ja erikoisnäyttelytoiminnan räjähdysmäinen kasvu. Lisäksi museoiden määrä ja toimintavolyymi ovat kasvaneet huomattavasti.

TÄSTÄ ETEENPÄIN: MUSEO 2000 -STRATEGIAT

Suomalaisilla museoilla on hallussaan ainutlaatuinen kansallinen kulttuuri- ja luonnonperinnön tietovaranto sekä suuri määrä monialaista museoammattillista osaamista, joka pitää saada yhteiseen käyttöön. Museo 2000 -ohjelma tarjoaa välineitä museoalan edelleen kehittämiseksi sekä pyrkii herättämään keskustelua kehityksen suunnasta. Toimikunta korostaa jatkuvan keskustelun tarvetta, jotta museoille sekä laajemmin kulttuuri- ja luonnonperinnön alalle annettaisiin parhaat edellytykset uusien haasteiden edessä.

Ohjelma nostaa esille opetusministeriön toimeksiannon rajoissa tärkeiksi katsottuja kehittämisen painopistealueita sekä museotyön osa-alueita, joihin kohdistuu muutospaineita. Ohjelma tarkastelee taiteen, kulttuurin ja luonnon perintöä kokonaisvaltaisena ilmiönä sisällyttäen ne kaikki käsitteeseen kansallinen kulttuuri- ja luonnonperintö. Museotoimen tehtäviä hahmotellaan tästä näkökulmasta.

Museo 2000 -strategiat

MUSEO - MIKÄ JA MIKSI?

Yhteinen perintömme

Ihminen luokittelee ympäristöönsä hahmottaakseen ja hallitakseen sitä ajallisesti ja alueellisesti. Jotkut esineet tai kohteet nähdään tietyssä aikana muita arvokkaammiksi ja ne halutaan säilyttää joko alkuperäisellä paikallaan tai museossa. Luonnontieteen alalla kyse on näyttöiden tallentamisesta museoon tai uhanalaisten kasvi- ja eliölajien elinympäristöjen suojelemisesta.

Kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan henkisiä ja aineellisia todisteita ihmisen toiminnasta ennen ja nyt. Luonnonperinnöllä tarkoitetaan luontoa moninaisuudessaan sekä ihmisen kokoamaa aineistoa luonnon historiasta.

Aineellisen kulttuuri- ja luonnonperinnön arvo on henkisessä perinnössä, jonka muistina esineet, näytteet ja muistomerkit toimivat. Tuleville polville säilytetyn objektin tai kohteen arvo kiinnittyy sen kykyyn välittää tietoa luonnon tai kulttuurin ilmiöstä ja tätä kautta luoda edellytyksiä hyvälle elämälle.

Suomen perustuslaissa (731/1999) todetaan: *"Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille"*. Jokaisen suomalaisen oikeus ja velvollisuus on huolehtia ympäristöstään.

Tulevaisuuden kulttuuri- ja luonnonperintö syntyy tänään, tällä paikalla. Museotyön päämääränä on auttaa ihmisiä näkemään kulttuurisia kerrostumia elinympäristössään, saada heidät tiedostamaan menneisyyden merkitys nykypäivälle ja arvostamaan yhteistä perintöämme. Kulttuuri- ja luonnonperintö on väline yhteisön identiteetin muodostumisessa.

Paikallinen, alueellinen ja kansallinen kulttuuri- ja luonnonperintö on laajentunut yhteiseksi maailmanperinnöksi. Suomesta UNESCO:n maailmanperintökohteiksi on tähän mennessä nimetty Vanha Rauma, Suomenlinna, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas sekä Sammallahdenmäen muinaisjäännösalue Lapin kunnassa. Toistaiseksi Suomesta ei ole virallisesti esitetty yhtään luontokohdetta Maailmanperintöluetteloon.

Museotoimen tehtävä

UNESCO:n alaisen kansainvälisen museoneuvoston (International Council of Museums, ICOM) määritelmän mukaisesti *”Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelevan, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimesta ja opetusta edistääkseen ja virkistystä tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään”*. ICOM:in määritelmään nojaten toimikunnan esityksessä museolaitos nähdään laajasti, kattaen kulttuuri- ja luonnonperinnön erilaisia toimijoita, jotka ovat toimintansa kautta museoihin rinnastettavia. (ICOM Statutes, Article 2: definitions)

UNESCO:n vuoden 1972 maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen mukaan aineellisen kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimistehtävän piiriin kuuluvat mm. monumentit ja rakennukset, muinaismuistot ja muut historiallisesti tai kulttuurisesti merkittävät paikat, kokonaisuudet ja luonnon elementit, eri aikoina eri tarkoituksiin käytetty kulttuuriesineistö sekä luonnon historiasta ihmisen kokoamat tai erottamat osat. Kulttuuriperintöön sisältyy taide sen kaikissa ilmenemismuodoissa.

Vaalimistehtävä ulottuu nykyhetkeen asti. Nykykulttuurin tallentaminen ja suhteuttaminen menneeseen on museolaitoksen tärkeimpiä asiantuntijatehtäviä. Museoiden on oivallettava, mikä omassa ajassamme on olennaista ja kiinnostavaa ja työkenneltävä tämän päivän tallentajina.

Museot rinnastuvat toiminnassaan sekä tallentaviin ja tietoa jakaviin laitoksiin (arkistot, kirjastot) että taidelaitoksiin (teatterit, orkesterit). Molemmissa rooleissaan museot tuottavat kulttuuria toisaalta valitsemalla säilytettävän kulttuuri- ja luonnonperinnön, toisaalta nostamalla esiin ilmiöitä sen piiristä ja osallistumalla kulttuurin tuottamisen prosesseihin.

Museolain täydennyksessä 1996 todetaan museoiden yhteiskunnallinen vastuu: *”Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja lisätä kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee barjoittaa ja edistää alan tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä tallentamalla, tutkimalla, säilyttämällä ja asettamalla näytteille esineitä ja muuta aineistoa ihmisestä ja hänen ympäristöstään.”* (1 luku, Tehtävät ja valtionosuus, 1 §)

Museoiden kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimistehtävä on nähtävä laajasti. Museot jakavat tietoa yhteisestä perinnöstämme ja auttavat ihmisiä tunnistamaan ja käyttämään kulttuuri- ja luonnonperintöä jokapäiväisessä elinympäristössään, ja edesauttavat tällä tavalla elävän suhteen syntymistä historian ja nykyhetken välillä.

Museoilla on ollut merkittävä tehtävä luotaessa suomalaista identiteettiä. Suomalaiset museot ovat suurelta osalta kansalaistahdon tuotteita, ja museokokoelmat ovat eräänlainen kansallisaarre. Kansallisen perintömme tuominen kansainväliseen yhteyteen on edelleen yksi museoiden keskeisistä tehtävistä.

Museoihin on tallennettu jäänteitä erilaisista kulttuureista ja erilaisen kulttuurisen aseman saavuttaneista ilmiöistä. Edustamansa ainutlaatuisen kulttuurisen rikkauksen takia museot toimivat monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden puolestapuhujina yhteiskunnassa. Museot arvioivat kriittisesti omaa asemaansa kulttuurin tuotta-

jana ja ottavat toiminnassaan huomioon vähemmistökuultuurien ja yhteiskunnan marginaaliryhmien perinteen tallentamisen ja esilletuomisen.

Käyttäjät asettavat haasteita museoille tiedon tuottajina, vapaa-ajan vieton paikana ja matkailukohteina. Laajentuvassa toimintakentässä museokäynnin hyvän laadun ylläpitäminen on tärkeää. Museot pyrkivät vuorovaikutteisuuteen sekä yksittäisen museokävijän että muiden kulttuurilaitosten ja yhteiskunnan eri sektoreiden kanssa. Tietotekniikkaa hyödyntävät toimintamuodot tuovat kulttuuri- ja luonnonperintökokemuksen lähemmäksi laajempaa vastaanottajakuntaa ja antavat uudenlaisia mahdollisuuksia kommunikointiin ja opetuskäyttöön.

Museoiden määrä on kasvanut jatkuvasti. Museo-nimitystä käyttävät Suomessakin lukuisat erilaiset toimijat. Museoiden asiantuntija-asemaa korostamalla ja yhteisiä tavoitteita kehittämällä muokataan museokuvaa ja ohjataan museo-nimikkeen käyttöä.

Kehittämisen lähtökohdat

Toimikunnan näkemyksen mukaan museolaitoksen nykyinen rakenne on suureksi osaksi hyvin toimiva eikä huomattaviin muutoksiin ole tarvetta. Yleisinä päämäärinä ovat korkeatasoisen museotoiminnan jatkuminen ja museopalvelujen saatavuus koko maassa. Heterogeenistä museokenttää on kuitenkin syytä selkiyttää ja organisaatiorakennetta pelkistää. Toimiva työnjako tukee kulttuuri- ja luonnonperinnön aseman vahvistumista yhteiskunnassa. Päämääränä on kulttuuri- ja luonnonperinnön hahmottaminen kokonaisilmiönä, *Suurena suomalaisena museona*.

Museoiden yhteistoimintavalmiuksia on syytä kehittää ja yhdistää aineellisia sekä henkisiä voimavaroja. Tavoitteena on hallinnon keventäminen, hierarkian vähentäminen ja museolaitoksen eri osien yhteistoiminnan lisääminen. Kulttuuri- ja luonnonperinnön säilyttämisen ja käyttämisen tasoa parannetaan karsimalla päällekkäisiä toimintoja, luopumalla tarpeettomista rakenteista ja tehostamalla olemassa olevia organisaatioita.

Museoalan kehittäminen ei voi perustua ajatukseen jatkuvasta kasvusta. Kasvu ei ole itseisarvo, vaan tälläkin alueella on pidettävä päämääränä kestävä kehitys. Museolaitoksen kehittämistyössä korostetaan kaikkien yksiköiden vastuuta oman toimintansa kehittamisestä. Museot voivat kehittää toimintaansa jatkuvalla ja monitahoisella yhteistyöllä, kyseenalaistamalla totuttuja rakenteita ja työtapoja ja priorisoidulla työtehtäviä, panostamalla uusiin, luoviin ratkaisuihin sekä suuntautumalla entistä voimakkaammin yleisön palvelemiseen.

Kulttuuri- ja luonnonperinnön toimijat ja työnjako

ALAN KOKONAISVALTAINEN KEHITTÄMINEN

Valtionhallinnossa museolaitosta koskevat asiat kuuluvat *opetusministeriön* vastuualueeseen. Opetusministeriön kulttuuripolitiikan osasto vastaa museolaitosta ja -toimintaa koskevista asioista kokonaisuutena, tiede- ja korkeakouluosasto vastaa museotoiminnasta yliopistojen museoiden ja kokoelmien osalta. Myös muiden ministeriöiden toimialoilla on erikoisalojen museotoimintaa. *Ympäristöministeriöllä* on valtionhallinnossa vastuu rakennusperinnön suojelua ja luonnonympäristöä koskevista asioista. Luontokeskuksia ylläpitää puolestaan *maa- ja metsätalousministeriö* Metsähallituksen välityksellä.

Opetusministeriön merkitys kulttuuri- ja luonnonperintöalan edellytysten luojana on keskeinen ja sen tekemä yhteistyö valtionhallinnon tasolla on olennaista alan kehittämiseksi kokonaisuutena. Toimikunta katsoo, että opetusministeriön roolia kulttuuriympäristöön liittyvien asioiden käsittelyssä on vahvistettava tiivistämällä

yhteistyötä ympäristöministeriön kanssa kulttuuriympäristöä ja rakennusperintöä sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä koskevassa suunnittelussa, koordinoinnissa ja tiedonkulussa. Edellytyksenä on tarvittavien resurssien osoittaminen opetusministeriölle.

OPETUSMINISTERIÖ

- huolehtii museolaitosta koskevista asioista valtionhallinnossa

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

- huolehtii kulttuuriympäristön ja rakennuskulttuurin suojeluun sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyvistä viranomaistehtävistä

LIIKKENEMINISTERIÖ, PUOLUSTUSMINISTERIÖ, MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ, KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖ, SISÄASIAINMINISTERIÖ, TULLIHALLITUS

- kehittävät oman toimialansa museoita

Toimikunnan näkemyksen mukaan Suomen museolaitoksen yleiseen kehittämiseen on suunnattava lisää voimavaroja. Tarvitaan toimenpiteitä, jotka edistävät kulttuuri- ja luonnonperintöalan yhteistyömahdollisuuksia ja parantavat museoiden palvelutasoa ja museotyön laatua. Museo 2000 -kyselyn perusteella museoiden nykyiset resurssit koetaan liian vähäisinä tehtävien mittavuuteen nähden eikä museolaitoksen eri sektoreita ole toistaiseksi riittävästi kyetty ottamaan huomioon kehittämistyössä. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kokonaisvaltainen kehittämistehtävä tulee nykyistä selkeämmin nostaa esille ja eriyttää omaksi kokonaisuudeksi, joka keskittyy alan toimintaedellytysten parantamiseen.

Toimikunta esittää, että museotoimen kokonaisvaltainen kehittäminen ja koordinointi olisi Museovirastosta muodostettavan *Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen* tehtävänä. Kehittämiskeskus seuraa ja arvioi museo- ja kulttuuriperintöalaa ja sen kehitystä. Se edistää museoiden välistä yhteistyötä, muinaismuistohallintoa, rakennussuojelua sekä kulttuuri- ja luonnonperintöalan tunnettuutta. Kehittämiskeskus valvoo muinaisjäännösten rauhoitusta sekä huolehtii osasta kulttuuriympäristön suojelun viranomaistehtäviä. Se myös harjoittaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa, edistää ja toteuttaa alan koulutusta, ylläpitää virallisia ja muita alaan liittyviä tilastoja, tiedostoja ja rekistereitä sekä seuraa kulttuuri- ja luonnonperintöalan kansainvälistä kehitystä ja siirtää kansainvälistä osaamista Suomen museolaitoksen käyttöön.

Kehittämiskeskus parantaa museotyön ja alan organisaation toimintaedellytyksiä sekä edistää yhteistyöhankkeita. Museotyön sisällön ja muotojen kehittämisestä ottavat vastuun museot itse sekä alakohtaisesti kulttuurihistorian, kuvataiteen ja luonnontieteen valtakunnalliset museot.

Museoviraston muuttaminen kehittämiskeskukseksi on yhdenmukainen viimeaikaisten hallinnon kehittämiskäytäntöjen kanssa, joiden myötä on pyritty selkeyttämään ja yksinkertaistamaan valtionhallinnon linjaorganisaatiota ja poistamaan hallinnon päällekkäisyyttä.

Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen muodostaminen tulee toimikunnan näkemyksen mukaan tapahtumaan ilman varsinaisia resurssilisäyksiä.

Kehittämiskeskus muodostetaan Museovirastosta siten, että Suomen kansallismuseo erotetaan opetusministeriön alaiseksi valtakunnalliseksi museoksi kuten Valtion taidemuseo nykyisellään on. Museoviraston nykyisiä kulttuuriperinnön suojelutehtäviä hajautetaan osin maakuntamuseoille siten, että myös tehtäviin liittyvät resurssit, siinä määrin kuin se käytännössä on mahdollista, siirtyvät tehtävien mukana.

MUSEO- JA KULTTUURIYMPÄRISTÖALAN KEHITTÄMISKESKUS

- toimii museo- ja kulttuuriympäristöalan asiantuntijana valtionhallinnossa
- kehittää ja koordinoi valtakunnallisesti kulttuuri- ja luonnonperintöalaa ja kehittää alan toimintaedellytyksiä
- osallistuu luonnonperinnön ja kulttuuriympäristön kysymysten kehittämiseen yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa
- kehittää yhteistyössä Suomen kansallismuseon, Valtion taidemuseon ja Luonnontieteellisen keskusmuseon kanssa museotoiminnan eri sektoreita
- laatii säännöllisesti museoalan kehittämisstrategian muiden alan toimijoiden kanssa
- seuraa ja kehittää museoita, muinaismuistohallintoa ja rakennussuojelua sekä muuta kulttuuri- ja luonnonperintöalaa koskevaa lainsäädäntöä
- seuraa museoiden valtionosuus- ja valtionapujärjestelmien toimivuutta ja tarvittaessa kehittää sitä
- vastaa kulttuuriperintöä koskevien valtioiden välisten kansainvälisten sopimusten toteuttamisesta Suomessa
- harjoittaa ja koordinoi museo- ja kulttuuriperintöalan tutkimusta
- ylläpitää kansallista keskustelua kulttuuriperintöasioista ja edistää alan tunnettua valtakunnallisesti
- ylläpitää ja kehittää yhteistyötä maan kulttuuriperintöalalla ja luo edellytyksiä alan verkostoitumiselle kansallisesti ja kansainvälisesti
- ohjaa valtiollisia kehittämisvaroja projekteille
- toteuttaa ja kehittää kulttuuriperintöalan tilastointia
- osallistuu museo- ja kulttuuriperintöalan koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen

Suojelutehtävät

- valvoo muinaisjäännösten rauhoitusta
- huolehtii muinaisjäännösten ja rakennetun kulttuuriympäristön suojeluhallinnon viranomaistehtävistä ja hajauttaa näitä tehtäviä sopimuksin maakuntamuseoille ja Suomen merimuseolle

Kulttuuri- ja luonnonperintöalaa koskevien laaja-alaista näkemystä vaativien kysymysten ratkaisemiseksi muodostetaan *neuvottelevia yhteistyöryhmiä* tarpeen mukaan. Sen sijaan erityistä museoasiain neuvottelukuntaa tai vastaavaa pysyvää yhteistyöelinettä ei toimikunnan mielestä ole tarpeellista perustaa.

Museoiden kehittämisen vastuun jakavat kaikki kulttuuri- ja luonnonperintötyössä mukana olevat, kukin oman tehtävänsä mukaisesti ja toiminta-alueellaan. *Kunnilla* on keskeinen merkitys alueensa museotoiminnan kehittämisessä.

Museolaitoksen hallinnon ja museokentän rinnalla toimii *Suomen museoliitto*, joka on museoita ylläpitävien yhteisöjen keskusjärjestö. Suomen museoliitto tukee suomalaisten museoiden toimintaa, edistää museolaitoksen yleistä kehitystä, hoitaa yhteisiä tehtäviä, toimii yhteistyöelimenä ja valvoo museoiden etua. Sen keskeisiä toiminta-alueita ovat museoalan edunvalvonta, tiedotus- ja julkaisutoiminta, täydennyskoulutus sekä erilaiset yhteistyöhankkeet. Suomen museoliitto toimii eurooppalaisten museojärjestöjen verkostossa, *NEMO:ssa* (*Network of European Museum Organisations*) hoitaen museoiden edunvalvontaa EU:ssa.

Museo-organisaation kanssa tiiviissä yhteistyössä toimii *Suomen Kotiseutuliitto*.

International Council of Museums, Kansainvälinen museoneuvosto (ICOM) on maailmanlaajuinen museoalan järjestö, jonka tavoitteena on museoalan ammatillinen kehittäminen. *ICOM-Suomen komitea* on ICOM:in kansallinen komitea, joka edistää jäsenkuntansa tavoitteita Kansainvälisessä museoneuvostossa ja tekee neuvoston päätöksiä tunnetuksi Suomessa.

International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) on historiallisten monumenttien ja kohteiden parissa työskentelevien ammattilaisten kansainvälinen järjestö, joka avustaa mm. UNESCO:a maailmanperintökohteiden nimeämisessä.

Documentation and Conservation of the Modern Movement (DOCOMOMO) on kansainvälinen yhteistyöjärjestö, joka toimii modernin arkkitehtuurin tallentamiseksi ja säilyttämiseksi.

SUURI SUOMALAINEN MUSEO

Suomen museot ja niissä työskentelevät museoalan ammattilaiset muodostavat yhdessä kulttuuri- ja luonnonperinnön asiantuntijaverkoston, Suuren suomalaisen museon. Vahva museoiden verkosto rakentuu monimuotoisista ja erikoistuneista osaamisen yksiköistä. Kulttuurihistorian, taiteen ja luonnon sektoreilla toimivia laitoksia yhdistää tehtävä yhteisen kulttuuri- ja luonnonperintömme vaalijoina.

VALTAKUNNALLISET MUSEOT

Suomen kansallismuseo, Valtion taidemuseo ja Luonnontieteellinen keskusmuseo ovat nykyisen museolaitoksen organisaatiossa statukseltaan keskusmuseoita. Näiden museoiden kokoelmat ovat valtakunnallisesti tarkasteltuina laajimmat alallaan ja museot ovat omaan kokoelmaansa ja toimintaansa liittyvien tehtävien ohella tuottaneet myös muille museoille suuntautuvia palveluja. Keskusmuseot eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä ja tehtäviltään yhteismitallista museolaitoksen rakennekokonaisuutta, vaan kullakin on erilainen suhde valtion museohallintoon ja oman alansa muihin museoihin.

Toimikunta esittää, että museolaitoksen kokonaisuudessa luovutaan keskusmuseojärjestelmästä, joka asettaa suhteettomia odotuksia keskusorganisaatiolle ilman, että sille osoitettaisiin erityisiä resursseja tehtävien hoitamiseen. Suomen kansallismuseolla, Valtion taidemuseolla ja Luonnontieteellisellä keskusmuseolla tulee kuitenkin tulevaisuudessakin olemaan omaa toimialaansa koskevia valtakunnallisia asiantuntijatehtäviä. Näiden *valtakunnallisten museoiden* merkitys oman museoryhmänsä yhteistyöverkoston muodostajina ja ylläpitäjinä tulee edelleen olemaan tärkeä. Valtakunnalliset museot ovat tulevaisuudessa entistä enemmän palveluorganisaatioita: asiantuntija- ja konservointipalvelujen tuottajia muille museoille sekä tutkimus- ja näyttely-yhteistyön edistäjiä.

Toimikunta esittää, että *Suomen kansallismuseo* erotetaan Museoviraston alaisuudesta itsenäiseksi, kulttuurihistorian valtakunnalliseksi museoksi kuten Valtion

taidemuseo nykyisellään on. Suomen kansallismuseon alaisuuteen kuuluvat esityksessä edelleen Kulttuurien museo, Suomen merimuseo ja 12 pienempää kulttuurihistorian museota. Cygnaeuksen galleria esitetään siirrettäväksi Valtion taidemuseon alaisuuteen. Jatkotyöskentelyssä selvitetään Suomen merimuseon asema. Vedenalaisen arkeologian suojelutehtävistä huolehtii edelleen Suomen merimuseo Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa tehtävän sopimuksen mukaisesti.

SUOMEN KANSALLISMUSEO

- ylläpitää seuraavia Suomen kulttuurihistorian ja kansankulttuurin museoita: Kulttuurien museo, Suomen merimuseo sekä Hvitträsk, Seurasaaren ulkomuseo, Suomenlinna-museo, Urho Kekkosen museo, Alikartano, Anjalan kartanomuseo, Louhisaaren kartanolinna, Paikkarin torppa, Pukkilan kartano- ja ajokalumuseo, Urajärven kartanomuseo, Yli-Lauroselan talomuseo ja Kotkaniemi
- kartuttaa, hoitaa ja pitää nähtävänä museoidensa kokoelmia sekä muinaisesinekokoelmaa ja harjoittaa erikoisalojensa konservointitoimintaa
- harjoittaa alansa tutkimusta yhteistyössä korkeakoulujen ja yliopistojen sekä muiden museoiden kanssa
- kehittää ja koordinoi yhdessä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa ja yhteistyössä muiden kulttuurihistoriallisten museoiden kanssa alan museo-toimintaa Suomessa

Valtion taidemuseo toimii opetusministeriön alaisena kuvataiteen valtakunnallisena museona. Siihen kuuluvat Ateneumin taidemuseo, Sinebrychoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto sekä toimikunnan esityksen mukaisesti siihen liitettävä, aikaisemmin Suomen kansallismuseon alaisuudessa toiminut Cygnaeuksen galleria.

Opetusministeriö on asettanut Valtion taidemuseon säädöstyöryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotus Valtion taidemuseota koskevan lain ja asetuksen uudistamiseksi. Työryhmä jättää esityksensä opetusministeriölle tammikuussa 2000.

VALTION TAIDEMUSEO

- ylläpitää Ateneumin taidemuseota, Sinebrychoffin taidemuseota, Nykyaiteen museo Kiasmaa ja Kuvataiteen keskusarkistoa sekä toimikunnan esityksen mukaisesti Cygnaeuksen galleriaa
- kartuttaa, hoitaa ja pitää nähtävänä näiden museoiden taidekokoelmia sekä harjoittaa kuvataiteen konservointitoimintaa
- harjoittaa alansa tutkimusta yhteistyössä korkeakoulujen ja yliopistojen sekä muiden museoiden kanssa
- järjestää koti- ja ulkomaisen taiteen näyttelyitä sekä taiteiden välistä ohjelmistoa
- kehittää ja koordinoi yhdessä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa ja yhteistyössä muiden taidemuseoiden kanssa alan museotoimintaa Suomessa

Luonnontieteellinen keskusmuseo on Helsingin yliopiston erillislaitos, johon kuuluvat Eläinmuseo, Geologian museo, Kasvimuseo ja Ajoituslaboratorio. Toimikunta esittää Luonnontieteellisen keskusmuseon aseman ja tehtävien tarkistamista valtakunnallisena luonnontieteen museona.

Toimikunta esittää, että museo nimetään uudestaan *Suomen luonnontieteen museoksi*, joka edelleen toimii Helsingin yliopiston erillislaitoksena. Nimenmuutos tukee

toimikunnan esitystä keskusmuseoiden muuttamisesta valtakunnallisiksi museoiksi ja korostaa eri sektoreiden valtakunnallisten museoiden samankaltaista tehtävää.

SUOMEN LUONNONTIETEEN MUSEO

- ylläpitää Eläinmuseota, Geologian museota, Kasvimuseota ja Ajoituslaboratoriota
- kartuttaa, hoitaa ja pitää nähtävänä toimialansa kokoelmia sekä harjoittaa luonnontieteen konservointitoimintaa ja huolehtii alan konservointikoulutuksen järjestämisestä
- harjoittaa oman alansa, erityisesti taksonomian ja systematiikan tutkimusta yhteistyössä korkeakoulujen ja muiden museoiden kanssa
- huolehtii luonnontieteen alan asiantuntijatehtävistä
- kehittää Suomen luonnon seurantamenetelmiä ja koordinoi vapaaehtoisten harrastajien toimintaa seuranta-aineistojen tuottajina
- kehittää ja koordinoi yhdessä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa ja yhteistyössä muiden luonnontieteellisten museoiden kanssa alan museo-toimintaa Suomessa

VALTAKUNNALLISET ERIKOISMUSEOT

Valtakunnallisten erikoismuseoiden järjestelmän piirissä toimii tällä hetkellä 13 museota: *Mobilia Auto- ja tiemuseo, Saamelaismuseo, Suomen Ilmailumuseo, Suomen käsityön museo, Suomen lasimuseo, Suomen rakennustaiteen museo, Suomen rautatiemuseo, Suomen Urheilumuseo, Suomen valokuvataiteen museo, Taideteollisuusmuseo, Teatterimuseo, Tekniikan museo* ja *Työväen keskusmuseo*. Museoasetuksessa määriteltyjen valtakunnallisten erikoismuseoiden lisäksi museolaitokseen kuuluu erikoismuseoita, joilla on samankaltaisia tehtäviä kuin edellisillä, muttei valtakunnallisen erikoismuseon statusta eikä erillisrahoitusta. Tällaisia ovat mm. puolustusministeriön alainen Soramuseo, Suomen ortodoksisen kirkollishallituksen alainen Suomen Ortodoksinen kirkkomuseo, maa- ja metsätalousministeriön alainen Lusto, Tullihallituksen alainen Tullimuseo, sisäasiainministeriön alainen Rikosmuseo ja Suomen Posti Oy:n ylläpitämä Postimuseo.

Toimikunnan mielestä valtakunnallisten erikoismuseoiden valtakunnallista toimintaa tulee tehostaa. Toimikunta esittää, että valtakunnallisten erikoismuseoiden tehtävät arvioidaan kokonaisuutena uudelleen ja määritellään, minkälaiselle erikoismuseolle voidaan vastaisuudessa antaa valtakunnallinen status. Valtakunnallisten erikoismuseoiden tehtävät määritellään uudestaan suhteessa paikallisiin erikoismuseoihin ja luodaan tehtävien arviointijärjestelmä.

Toimikunta esittää, että valtakunnallisten erikoismuseoiden keskinäistä yhteydenpitoa ja yhteistyötä alueellisen tason toimijoiden kanssa lisätään. Valtakunnalliset erikoismuseot tekevät toimintasuunnitelman alallaan toimivien museoiden yhteistyön kehittämiseksi ja määrittelevät tehtävänsä piiriin kuuluvat erikoismuseot, joiden kanssa yhteistyötä tehdään erityisesti kokoelma- ja arkistohallinnan alueilla. Vastuuta museoiden neuvonnasta ja ohjaamisesta voidaan jakaa maakunnallisten museoiden kanssa.

Toimikunta esittää, että valtakunnallisten tehtävien hoitoon jaetun valtionosuuden lisän käytöstä laaditaan säännöllisesti tulossopimus Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa. Tulossopimuksessa määritellään tulossopimuskauden

painopisteet ja tavoitteet. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ohjeistaa valtakunnallisen työn arviointia ja seurantaa.

VALTAKUNNALLINEN ERIKOISMUSEO

- edistää ja ohjaa museotoimintaa omalla alallaan ylläpitämällä yhteistyöverkostoja, ohjaamalla alansa museoita ja tuottamalla palveluja niiden käyttöön
- hoitaa Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa tehtävän tulos-sopimuksen puitteissa valtionosuuden lisän edellyttämistä tehtävistä

MAAKUNNALLISET MUSEOT

Suomessa toimii 20 maakuntamuseota ja 16 aluetaidemuseota. Ahvenanmaalla toimivat maakuntahallituksen alaiset maakuntamuseo ja taidemuseo.

Toimikunta esittää maakuntatason museotoiminnan vahvistamista yhdistämällä maakunnallisten museoiden resursseja niillä alueilla, joilla se on tarkoituksenmukais-ta. Toimikunta suosittaa, että maakuntamuseoista ja aluetaidemuseoista muodoste-taan *maakunnalliset museokeskukset*, jotka toimivat yhteistyössä alueen luonnontieteen asiantuntijatahon kanssa. Museotoimintaa kokonaisuutena koordinoivan johtajan alaisuuteen kootaan kulttuurihistorian, kuvataiteen ja luonnon asiantuntijat sekä mahdollisesti alueen erikoismuseotietämys.

Maakunnallisella museokeskuksella (maakuntamuseo, aluetaidemuseo) on vas-tuu toiminta-alueensa kulttuuri- ja luonnonperintöasioista; se suunnittelee ja toteut-taa maakunnan kulttuuriympäristön suojelua. Museo- ja kulttuuriympäristöalan ke-hittämiskeskus laatii sopimukset kulttuuriympäristön suojelutehtävien hajauttami-sesta maakunnallisen museokeskuksen (maakuntamuseo, aluetaidemuseo) kanssa ja maakuntiin perustetaan tehtävien hoitamiseen tarvittavat virat. Järjestelmä keventää museoalan hallintoa ja lisää kulttuuriperinnön painoarvoa maakunnissa.

Kyseessä on ennen kaikkea hallinnollinen ratkaisu, joka lisäisi myös asiantuntija-organisaatioiden henkisiä resursseja laajentuvien tehtävien hoitoon. Yhdistäminen säilyttäisi museoiden monimuotoisuuden ja nykyiset nimet. Voimavarojen yhdistä-minen koskisi pääasiallisesti saman kaupungin tai muun ylläpitäjän museoita. Sil-loinkin kun kyse on eri kaupunkien ylläpitämisestä museoista, suositellaan henkisten ja aineellisten resurssien kokoamista yhteen. Se voi tapahtua yhdistämällä museot yh-deksi hallinnolliseksi yksiköksi tai muulla tavoin ylläpitäjien välisin sopimuksin. Mallina voidaan käyttää ammattikorkeakoulujen muodostamista.

Toimikunnan esitykset eivät koske Ahvenanmaan museotoimintaa, jossa on jo aikai-semmin toteutunut museoiden yhteistoimintamalli.

Toimikunta katsoo, että maakunnallisten museoiden yhdistäminen tukee kult-tuuri- ja luonnonperinnön hahmottamista kokonaisuutena ja vahvistaa yleisön mieli-kuvaa Suomen, maakunnan ja lähialueen kulttuuri- ja luonnonperinnöstä kokonais-valtaisena ilmiönä. Se lisää museoiden mahdollisuutta selviytyä tehtävistään vallitse-vassa kulttuurisektorin rahoituskehityksessä. Yhdistäminen lisää henkisiä ja aineelli-sia resursseja kootessaan yhteen usean alan asiantuntijat; se vahvistaa toiminta-alueen kuntien kulttuuriprofilia ja lisää välillisesti museotyön näkyvyyttä ja vaikuttavuutta yhteiskunnassa.

Museoiden yhdistäminen suuremmiksi kokonaisuudeksi rationalisoi museotoimintaa suosimalla suunnitelmallista yhteistoimintaa ja suuntaamalla henkilöstöä muuhun kuin hallinnolliseen työhön. Yhdistäminen vähentää museoiden keskinäistä kilpailua sekä tehostaa henkilökunnan ja toimintojen yhteiskäyttöä etenkin hallinnossa, markkinoinnissa, konservoinnissa ja maakunnallisessa museotoiminnassa. Museokeskukset kokoavat nykyistä tehokkaammin muita museoita yhteistyöhön mm. tutkimusprojekteihin ja vapauttavat toimintaresursseja sisältötyöhön.

Maakunnallisella museokeskuksella (maakuntamuseo, aluetaidemuseo) on kulttuurihistorian ja taiteen lisäksi luonnontieteen asiantuntemus. Tästä huolehditaan sopimalla asiantuntijavaihdosta toiminta-alueen luonnontieteen vastuutahon kanssa, joita ovat yliopistojen luonnontieteelliset museot, alueelliset ympäristökeskukset, opastuskeskukset ja Suomen luonnontieteen museo.

Toimikunta esittää, että maakunnallisten museokeskusten (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) alueellisten tehtävien hoitoon jaetun valtionosuuden lisän käytöstä laaditaan säännöllisesti tulossopimus Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa. Tulossopimuksessa määritellään tulossopimuskauden painopisteet ja tavoitteet. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ohjeistaa maakunnallisen työn arviointia ja seurantaa.

MAAKUNNALLINEN MUSEOKESKUS (MAAKUNTAMUSEO, ALUETAIDEMUSEO)

- vastaa alueellaan museotoiminnan kehittämisestä
- ylläpitää toiminta-alueensa kuvataidetta sekä kulttuuri- ja luonnonperintöä esitteleviä maakunnallisia museoita
- kartuttaa, hoitaa, pitää nähtävänä ja tutkii maakunnan taidetta, historiaa ja luontoa edustavia kokoelmia
- toimii alueellaan kulttuuriympäristön asiantuntijaviranomaisena yhteistyössä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa sopimuksen mukaisesti
- hoitaa Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa tehtävän tulossopimuksen puitteissa valtionosuuden lisän edellyttämistä tehtävistä
- harjoittaa konservointitoimintaa ja tarjoaa konservointipalveluita
- koordinoi maakunnan paikallismuseoiden seudullista yhteistyötä
- tarjoaa alueensa museoille kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevaa neuvontaa ja muita asiantuntijapalveluita (konservointi, museopedagogia, tutkimusyhteistyö, kiertonäyttelyt)

PAIKALLISMUSEOT

Suomessa toimii runsaat 900 *paikallismuseota* (Museotilasto 1995, Museovirasto; Suomen museo -kysely 1999, Suomen museoliitto), joista runsaat 700 on ei-ammattillista. Paikallismuseoiden joukossa on vahvoja, hyvin hoidettuja huippumuseoita, hyvin toimivia ja kehityskykyisiä paikallis- ja erikoismuseoita sekä suuri joukko kotiseutu- ja erikoismuseoita tai vastaavia, joiden toiminnan jatkuvuus on vaarassa niitä ylläpitävän harrastustoiminnan ehtyessä. Kaikki nämä museot ovat osa Suurta suomalaista museota ja niillä on oma tehtävänsä kansallisen kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimisessa.

Seutuyhteistyön merkitys on kasvamassa. Erityisesti kaupunkiseudut nähdään hallinnollisista rajoista riippumatta yhä useammin kokonaisuuksina, joiden sisällä

kunnat tiivistävät yhteistyötään. Toimikunta kannustaa paikallismuseoita seudulliseen yhteistyöhön. Yhteistyö voi tapahtua hyvinkin epävirallisesti, paikallisten olosuhteiden mukaisesti. Olennaista on, että se tuo lisäarvoa paikallismuseoiden toimintaan esimerkiksi näyttelytarjontaa ja markkinointia kehittäen, luomalla virkojen yhteisrahoitusmahdollisuuksia sekä säästään kustannuksia. Maakunnalliset museokeskukset (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) tukevat yhteistyötä, joka kuitenkin lähtee paikalliselta tasolta: kunnista ja muista museoita ylläpitävistä tahoista ja museoista itsestään. Seudullisesta museo-yhteistyöstä on kokemuksia esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Järviseudun kunnista sekä Kymenlaaksosta.

Asiantuntevan henkilökunnan merkitys on olennainen museotyön kehittämisessä. Ammatillisesti hoidettujen museoiden mahdollisuudet hoitaa tehtäviään ovat huomattavasti paremmat kuin tilapäisen ja ei-ammattillisen henkilökunnan varassa toimivien museoiden. Ammatillisesti koulutetun henkilöstön saaminen paikallismuseoihin on edellytys menestyvälle museotyölle ja paikallisen kulttuuri- ja luonnonperinnön monipuoliselle hyödyntämiselle sekä jatkuvalla museoiden väliselle yhteistyölle. Toimikunta kannustaa kuntia palkkaamaan esimerkiksi useamman kunnan pannotuksena museoammattillisesti koulutettuja henkilöitä, jotka huolehtivat sopimuksen mukaisesti museotyön hoitamisesta ja kehittämisestä eri museoissa. Yksi mahdollisuus luoda kulttuuriperintötyölle uusia muotoja paikallistasolla on muodostaa kotiseutumuseosta toiminnallinen ”kotiseututalo”, joissa kävijät voivat tutustua entisajan elämään ja työtapoihin esineistöä käyttämällä ja kokeilemalla.

AMMATILISESTI HOIDETTU PAIKALLISMUSEO

- huolehtii tehtävistään valitsemiensa painopisteiden ja toiminta-alueensa tarpeiden mukaan
- tuottaa yhdessä muiden paikallismuseoiden kanssa perusmuseopalveluja alueen sivistys- ja kulttuuritoimen sekä kulttuurimatkailun tarpeisiin.
- osallistuu maakunnallisen museokeskuksen (maakuntamuseo, aluetaidemuseo) kanssa maakunnan museotoiminnan kehittämiseen

MUUT PAIKALLISMUSEOT

- osallistuvat alueensa perusmuseopalvelujen tuottamiseen

KOTISEUTUTALO

- tuottaa vuorovaikutteisia museopalveluja

MUSEOLAITOKSEN RAKENNETTA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

41

1. vahvistetaan opetusministeriön roolia kulttuuriympäristöön liittyvien asioiden käsittelyssä tiivistämällä yhteistyötä ympäristöministeriön kanssa kulttuuriympäristöä ja rakennusperintöä sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä koskevassa suunnittelussa, koordinoinnissa ja tiedonkulussa. Roolin vahvistaminen edellyttää tarvittavien resurssien osoittamista opetusministeriölle.
2. museolaitoksen kokonaisvaltaista kehittämistä varten Museovirastosta muodostetaan Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus. Tässä yhteydessä Museovirastosta eriytetään Suomen kansallismuseo suoraan opetusministeriön alaiseksi ja hajautetaan kulttuuriympäristön suojelutehtäviä maakunnallisille museokeskuksille (maakuntamuseo, aluetaidemuseo) ja Suomen merimuseolle.
3. muodostetaan tarvittaessa neuvottelevia yhteistyöryhmiä laaja-alaista näkemystä vaativien kulttuuri- ja luonnonperintöalaa koskevien kysymysten ratkaisemiseksi.
4. korvataan keskusmuseojärjestelmä kulttuurihistorian, kuvataiteen ja luonnontieteen valtakunnallisilla museoilla, joita ovat Suomen kansallismuseo, Valtion taidemuseo ja Suomen luonnontieteen museo. Museoiden toiminnassa painotetaan asiantuntija- ja yhteistyöpalveluja.
5. valtakunnallisten erikoismuseoiden asema, tehtävät ja valtion rahoitus arvioidaan. Museot tekevät säännöllisesti kolmivuotiskaudeksi tulossopimuksen Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa valtionosuuden lisän käytöstä.
6. suositetaan maakunta- ja aluetaidemuseoiden sekä alueellisen luonnonperinnön asiantuntijatahon yhdistämistä maakunnallisiksi museokeskuksiksi, jotka vastaavat alueensa kulttuuri- ja luonnonperintöalan hoidosta. Maakunnalliset museokeskukset (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) tekevät säännöllisesti kolmivuotiskaudeksi tulossopimuksen Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa valtionosuuden lisän käytöstä.
7. paikallismuseot lisäävät seudullista yhteistyötä. Maakunnalliset museokeskukset (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) koordinoivat ja kehittävät alueensa paikallismuseotoimintaa.

MUSEOTOIMINNAN VÄLINEET JA KEINOT

42

Museoiden rahoitus

Museot ovat yleishyödyllisiä sivistys- ja kulttuurilaitoksia, joita ylläpidetään pääasiassa julkisin varoin. Kulttuuri- ja luonnonperintöalan sivistystehtävän toteutuminen ja museoiden tarjoamat peruspalvelut tulee edelleenkin turvata valtakunnallisesti.

Museoiden omia tuottoja pyritään lisäämään ja kohdentamaan näin hankittuja lisävaroja museotyön muotojen monipuolistamiseen ja vahvistamiseen. Projektiluontoisissa hankkeissa pyritään yhä paremmin hyödyntämään EU:n kautta avautuvia ja muita ulkopuolisia rahoituskanavia. Yritysyhteistyön muotoja kehitetään ja mahdollisuuksien mukaan kasvatetaan näin saatuja ulkopuolisia tuloja.

Museoita kannustetaan kehittämään asiantuntija- ja yleisöpalveluita ja asettamaan painotuksia tehtävilleen sekä ajoittamaan toimintansa oikein. Kehittämällä työnjakoa museoiden välillä voidaan karsia päällekkäistä työtä.

Museoiden toimintaan pyritään entistä paremmin integroimaan ns. kolmas sektori: vapaaehtoiset harrastajat, museon ystävät ja vastaavat yhteisöt. Harrastajien tukitoiminnasta on monta positiivista esimerkkiä mm. luonnontieteen sektorilla ja valtakunnallisissa erikoismuseoissa.

Opetusministeriö ja sen alaisuudessa toimiva Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ovat vastuussa rahoituksen kokonaisvaltaisesta suunnittelusta ja kehittämisestä. Tehtävään kuuluvat rahoituskehityksen yleinen seuranta ja ongelmien ennakointi, valtionosuusjärjestelmän toimivuuden seuranta ja valtionosuuden erityiskysymysten selvittäminen sekä museoiden talouden seurantatilastoinnin kehittäminen.

Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus seuraa Euroopan unionin toimia kulttuuri- ja luonnonperintöalalla ja pyrkii vaikuttamaan EU:n kulttuuri- ja muihin ohjelmiin kansallisen kulttuuri- ja luonnonperintötyön päämäärien edistämiseksi. Kehittämiskeskus tukee suomalaisia museoita kansainvälisen rahoituksen taivottamiseksi.

VALTION RAHOITUS MUSEOISSA

VALTIONOSUUS

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (705/1992) määrittelee museoiden valtionosuusjärjestelmän puitteet. Toimikunnan mielestä järjestelmän periaatteet ovat oikeudenmukaiset ja se toimii hyvin käytännössä. Toimikunta esittää, että valtionosuuksien laskentaperusteena säilyy edelleen henkilötyövuosi, joka tukee museotyön työvoimakaskeista luonnetta.

Käytettävissä oleva henkilötyövuosimäärä valtion talousarviossa ei ole juuri lainkaan lisääntynyt nykymuotoisen valtionosuusjärjestelmän aikana. Valtionosuuden piirissä olevien museoiden henkilötyövuosien vaje vuonna 2000 on 236 verrattuna

museoiden ilmoittamiin todellisiin henkilötyövuosimääriin. Tämä vaikeuttaa myös uusien museoiden saamista valtionosuuden piiriin.

Toimikunnan mielestä on perusteltua, että museoiden valtionosuus vastaa todellisuutta. Siksi toimikunta esittää, että valtionosuuksien laskentaperusteena oleva henkilötyövuosimäärä korotetaan vastaamaan todellista tilannetta.

Kansalaiset ja yhteisöt ovat halukkaita perustamaan uusia museoita. Olemassa olevien ja syntyvien museoiden toimintaresurssien varmistaminen ja museoiden korkean laadun takaaminen edellyttävät, että perustettavan museon rahoitus- ja toimintaedellytykset on riittävästi ennalta selvitetty. Toimikunta esittää, että museoiden valtionosuuskelpoisuuden kriteerejä tarkistetaan siten, että niissä otetaan huomioon – myös toiminnan jatkuvuus esimerkiksi edellyttämällä valtionosuuden piiriin pyrkiviltä museoilta kestäväää rahoitus- ja toimintasuunnitelmaa.

VALTIONOSUUDEN LISÄ

Osalle museoista valtionosuus maksetaan korotettuna niille annettujen valtakunnallisten ja alueellisten tehtävien johdosta. Toimikunnan esityksessä periaate säilytetään museolain (729/1992) mukaisena, jolloin maakuntamuseot, aluetaidemuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot saavat valtionosuutensa 10 % korkeampana kuin muut museot. Maakuntamuseoille ja aluetaidemuseoille lisä maksetaan alueellisten tehtävien hoitamisesta; valtakunnallisille erikoismuseoille suunnattu lisä on tarkoitettu oman erikoisalan museotoiminnan edistämiseen valtakunnallisesti.

Toimikunta esittää, että maakunnallisten museokeskusten (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) ja valtakunnallisten erikoismuseoiden tehtäviä koskevia ohjeita tarkistetaan ottaen huomioon museosetoksessa määritellyt tehtävät. Työmuotoja ajankäsitellään ja sisältöjä kehitetään vastaamaan tämän hetken vaatimuksia. Omaan alaan liittyvien tai alueellisten rekisterien ja verkostojen ylläpito kuuluvat niiden tehtäviin edelleen, mutta tulevaisuudessa painotetaan museoiden luonnetta palveluorganisaatioina. Valtionosuuden lisää saavat museot vahvistavat valmiuksiaan toimia erilaisten palveluiden tuottajina: ne tarjoavat omakustannushintaan muille museoille esimerkiksi asiantuntija-, tieto- ja konservointipalveluja sekä kiertonäyttelyitä.

Koska valtakunnallisiin ja alueellisiin tehtäviin tarkoitettua lisän kohdentamisessa on suuria eroja, tulee seurantaan kiinnittää erityistä huomiota. Toimikunta esittää, että valtionosuuden lisää saavat museot tekevät lisän käytöstä tulossopimuksen kolmen vuoden jaksoissa Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa. Valtionosuuden lisän edellyttämien tehtävien seuranta ja rahoitusmuodon kehitystyö on Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen vastuulla.

HARKINNANVARAISET AVUSTUKSET

Valtio jakaa vuosittain harkinnanvaraisia avustuksia museotoimintaan ja museoiden rakennuksiin liittyviin hankkeisiin. Avustukset on kohdistettu valtionosuuden piirissä oleville museoille ja sellaisille museoille, jotka eivät ole päätoimisesti hoidettuja. Museoviraston jakamat avustukset museoille, jotka eivät ole valtionosuuden piirissä,

ovat olleet vuosina 1997-99 n. 1,2-1,7 miljoonaa markkaa vuodessa ja avustus museota kohti n. 10 000-12 000 markkaa vuodessa (Taulukko 6). Avustuksia on myönnetty näinä vuosina 107-132 museolle yli 700:sta päätoimisen hoidon ulkopuolella olevasta museosta.

Paikallismuseoiden harkinnanvaraisten avustusten kokonaismäärä on ollut riittämätön ja museokohtaiset summat pieniä. Toimikunta esittää valtionosuuden ulkopuolella olevien paikallismuseoiden valtionavustusten määrärahan korottamista 3 miljoonaan markkaan vuodessa. Näillä avustuksilla parannettaisiin museoiden toiminnan laatua ja tuettaisiin museoiden seudullista yhteistyötä vahvistavia hankkeita.

Valtionosuusmuseoiden vuoden 1998 tulojen keskimääräisten museokohtaisten lukujen vertailussa harkinnanvaraisten avustusten määrä vaihtelee 99 651 markasta 2 016 499 markkaan (Taulukko 7). Avustuksia on myönnetty erityisesti valtakunnallisille erikoismuseoille, joiden joukossa avustusten määrä vaihteli huomattavasti. Toimikunta katsoo, että valtakunnallisten erikoismuseoiden harkinnanvaraiset avustukset tulisi arvioida uudelleen siinä yhteydessä, kun näiden museoiden asema ja tehtävät arvioidaan toimikunnan esittämällä tavalla.

Toimikunta esittää, että opetusministeriön budjetissa varattaisiin uusi harkinnanvaraisesti jaettava määräraha valtionosuuden piirissä olevien museoiden projekti-hankkeita varten. Määrärahan suuruus olisi 3 miljoonaa markkaa vuosittain. Sillä tuettaisiin muun muassa huomattavia näyttely- ja tutkimushankkeita ja muita innovatiivisia museotoiminnan hankkeita.

Valtionosuuden piiriin kuuluvien museoiden perustamis- ja peruskorjaushankkeisiin on vuosina 1997-99 jaettu 8,7-14 miljoonaa markkaa vuosittain. Museorakennusten korjaustarve on huomattava. Toimikunta esittää, että kulttuuritilojen perustamiskustannuksiin ja peruskorjauksiin varattu määräraha säilytettäisiin vähintään nykyisellä tasolla opetusministeriön budjetissa. Toimikunta suosittaa, että kunnissa hyödynnettäisiin rakennushankkeiden yhteydessä entistä paremmin olemassa olevia

**TAULUKKO 6. HARKINNANVARAISET VALTIONAVUSTUKSET
PAIKALLISMUSEOILLE* 1997 – 1999**

Haetut avustukset	1997	1998	1999
mk	6 167 257	7 142 789	8 596 519
hakijoiden määrä	180	175	210
Myönnetyt avustukset	1997	1998	1999
mk	1 150 000	1 150 000	1 650 000
museoiden määrä	107	109	132

* Museoviraston jakamat harkinnanvaraiset avustukset valtionosuuden ulkopuolella oleville museoille.

Lähde: Museoviraston tilastot harkinnanvaraisista valtionavuista v. 1997 – 99

TAULUKKO 7. VALTIONOSUUSMUSEOIDEN TULOJEN KESKIMÄÄRÄISET LUVUT 1998

Museo	VOS	Harkinnan- varaiset	Kunta	Omat tuotot
Valtakunnalliset erikoismuseot	987 518	2 016 499	945 915	958 200
Maakunta- ja aluetaidemuseot (yhdistetyt luvut)	1 387 423	99 651*	4 174 697*	738 725
Paikallismuseot	279 017	309 278	851 684	250 427

* Museotilastossa eräiden kaupunkien maakunta- ja aluetaidemuseoiden harkinnanvaraista valtionapua ja kunnan rahoitusta ilmaisevat luvut on yhdistetty maakuntamuseon lukuihin.

Lähde: Museotilasto 1998, Museovirasto

museoiden, arkistojen ja kirjastojen yhteisiä rahoitusmahdollisuuksia.

Yksityisille ja yhteisöille tarkoitetut kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten entistämisavustukset ovat tällä hetkellä riittämättömät (3,3 miljoonaa markkaa vuosittain) ja osittain tästä syystä tämän rakennuskannan kunto heikkenee jatkuvasti. Toimikunta esittää, että entistämisavustuksiin varattava määräraha korotettaisiin 30 miljoonaan markkaan vuosittain.

KULTTUURIYMPÄRISTÖN SUOJELUTEHTÄVÄN RAHOITTAMINEN

Toimikunnan esityksessä museolaitoksen työnjakoa muutetaan kehittämällä Museovirastosta Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ja hajauttamalla osa kulttuuriympäristön suojelutehtävistä maakunnallisiin museokeskuksiin (maakuntamuseot, aluetaidemuseot). Uudessa työnjaossa suojelutehtävien painopiste siirtyy siis aluetasolle, missä suojeltavat kohteetkin sijaitsevat. Kehittämiskeskuksen luomisen ja alueellisen suojelun onnistumisen edellytys on aluetason suojeluhallinnon vahvistaminen muodostamalla tarvittavan kattava suojelutehtävien verkko.

Toimikunta esittää, että kaikkiin maakuntamuseoihin perustettaisiin kulttuuriympäristötehtävistä vastaavat arkeologin, rakennustutkijan ja rakennuskonservattorein virat. Maakunnallisten arkeologien ja rakennustutkijoiden virat tulisivat valtion kustannettaviksi ja maakunnallisten rakennuskonservattoreiden virat kustantaisivat kunnat. Verkoverkostoa luotaessa käytetään hyväksi Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskusta muodostettaessa ja suojelutehtäviä hajautettaessa vapautuvia resursseja siinä määrin kuin se käytännössä on mahdollista.

YLIOPISTOJEN MUSEOT

Suuri osa luonnontieteellisistä museoista toimii yliopistolaitoksen osana. Lisäksi yliopistoissa on eräitä kulttuurihistoriallisia museoita. Näiden museoiden rahoitus kanoituu opetusministeriön tiede- ja korkeakouluosaston kautta. Yliopistomuseot toimivat osana museolaitosta tarjoten asiantuntija- ja museopalveluita myös oman yhteisönsä ulkopuolelle.

Yliopistomuseoiden luonne tutkimus- ja opetuslaitoksina korostuu verrattaessa niitä muihin museoihin. Kokoelma- ja näyttelytoimintaa harjoittavina museoina niiden toiminta poikkeaa kuitenkin olennaisesti yliopistojen ja korkeakoulujen muiden yksiköiden toiminnasta. Yliopistomuseoiden perusrahoitusta määriteltäessä tulee ottaa huomioon nykyisten tulosvastuukriteereiden lisäksi museo- ja tutkimustoiminnasta johtuvia tuloksia. Toimikunta katsoo, että museoita kehitetään parhaiten niiden toimiessa erillislaitoksina suoraan yliopistohallinnon alaisena ja erotettuina tiedekunta- ja laitoshallinnosta.

Yliopistomuseoiden omia tuottoja voidaan lisätä näyttelytoiminnan avulla ja yleisöpalveluja kehittämällä. Tutkimukseen ja viranomaistehtäviin liittyviä asiantuntijapalveluita voidaan edelleen kehittää suunnaten uusia palvelumuotoja erityisesti yksityisasiakkaille ja yrityksille. Erityisesti yliopistojen luonnontieteellisillä museoilla on mahdollisuus kehittää edelleen asiantuntemukseensa perustuvia palveluita.

Paikallistasolla yliopistomuseoiden resursseja voidaan lisätä toimimalla yhteistyössä muiden museoiden kanssa.

KUNTIEN JA MAAKUNTIEN RAHOITUS

Huomattava osa suomalaisista museoista on kuntien omistamia ja ylläpitämiä. Museot toimivat kulttuuri- ja luonnonperinnön asiantuntijoina kunnassa, tuottavat palveluita kuntalaisille, yhteisöille ja yrityksille sekä osallistuvat kunnallisen sivistystehtävän toteuttamiseen. Siksi on tärkeää, että kunnat pyrkivät turvaamaan museotoiminnan jatkuvuuden, kuten kirjastopalveluidenkin osalta on laissa määritelty.

Toimikunnan näkemyksen mukaan hyvin hoidettu museo voi vahvistaa kuntalaisten viihtyvyyttä, lisätä alueen vetovoimaa asukkaiden ja yritysten näkökulmista sekä luoda matkailullista kiinnostavuutta kunnalle. Kunnassa sijaitsevan museon valtakunnallinen tai maakunnallinen toiminta tuo myös isäntäkunnan alueelle laajempaa asiantuntemusta ja verkostoja.

Museot pyrkivät palvelemaan kuntalaisia entistä paremmin ja monipuolisemmin suuntautumalla palveluiden tuottamiseen, korostamalla vuorovaikutteisuutta ja kehittämällä jatkuvasti asiantuntijapalvelujaan. Museoiden tietotaitoa tuodaan kuntalaisten käyttöön vahvistamalla niiden asiantuntijaroolia kulttuuri- ja luonnonperintöalalla sekä osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kytkestä opetus- ja sivistystoimeen vahvistetaan edelleen ja museoista sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön kohteista tehdään entistä selvemmin omien erikoisalueidensa oppimisympäristöjä.

Toimikunta suosittelee museoiden toimintaresurssien parantamiseksi kuntien välistä yhteistyötä markkinoinnin, tiedotuksen, alueellisen museotyön ja konservoin-

nin alueella. Lisäksi kunnille suositetaan yhteisesti rahoitettujen museoam-
mattilaisten verkkojen perustamista.

MUSEOT LISÄÄVÄT PALVELUJAAN JA PARANTAVAT YHTEISTYÖTÄ

Museoiden omatoimista varainhankintaa pyritään kasvattamaan kehittämällä palve-
lutarjontaa. On kuitenkin muistettava, että kaikilla museoilla ei ole edellytyksiä omi-
en tuottojen mittavaan kasvattamiseen esimerkiksi alueellisista eroista johtuen.

Asiantuntijapalveluista tehdään nykyistä määrätietoisempi osa museon tarjo-
amia palveluja; niiden muotoja kehitetään ja niitä markkinoidaan aktiivisesti erilai-
sille asiakasryhmille. Erityisesti kulttuuriympäristön suojeluun liittyviä asiantuntija-
palveluja kehitetään edelleen. Museon taloutta on mahdollisuus tukea markkina-
alueesta riippuen erilaisilla oheispalveluilla: museokauppa- ja kahvilatoimintaa tulee
kehittää järjestelmällisesti, ja hyödyntää valtakunnallisesti kerätyt kokemukset käy-
tännössä.

Kävijämääriä pyritään määrätietoisesti kasvattamaan valtakunnallisesti ja toi-
minta-alueittain tehostetulla markkinoinnilla, yhteistoiminnalla eri laitosten välillä,
houkuttelemalla uusia asiakkaita museoihin esimerkiksi perhematkailun ja verkko-
palvelujen avulla sekä sektoroimalla asiakaskunnalle suunnattuja palveluita. Museois-
sa järjestetyt tapahtumat lisäävät myös osaltaan kävijämääriä. Monipuolisella ja vaih-
tuvalla tarjonnalla tavoitellaan uudenlaisia ryhmiä museoiden palveluiden piiriin.
Suurempia kävijämääriä tavoiteltaessa on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota
museotoiminnan hyvän laadun säilymiseen.

Museo perii pääsääntöisesti maksun tuottamistaan palveluista. Maksullisten pal-
velujen tulee olla valtakunnallisesti johdonmukaisesti hinnoiteltuja. Pääsymaksuja ja
käyttömaksuja määriteltäessä on otettava huomioon museon tehtävä kaikkien kansa-
laisten palvelulaitoksena.

Liike-elämän tuki museoille on uusi ja yleistävä ilmiö. Yrityksiä ja yhteisöjä
kannustetaan tukemaan oman alansa kulttuuri- ja luonnonperintöön liittyvää toimin-
taa ja huolehtimaan historiansa säilymisestä.

Taloudellisia ja henkisiä toimintamahdollisuuksia voidaan parantaa museoiden
laajennetulla alueellisella yhteistyöllä, organisaatioita yhdistämällä sekä museoiden
sisäisiä työtapa- ja toimintapainotuksia muuttamalla. Museoita kannustetaan teke-
mään yhteistyötä laajasti, muiden museoiden ohella arkisto- ja kirjastolaitoksen sekä
muun kulttuurisektorin kanssa. Paikallistasolla toteutettu määrätietoinen, muuntau-
tumiskykyinen ja käyttäjien tarpeista lähtevä museopolitiikka rakentaa museolle hy-
vän toimintaympäristön. Toimikunta katsoo, että saman kunnan museoiden kesken
tapahtuva ja kuntarajat ylittävä yhteistyö tekee museoista vahvempia vaikuttajia; se
lisää museoiden näkyvyyttä ja parantaa niiden mahdollisuuksia kasvattaa omia resurs-
sejaan.

KANSAINVÄLINEN RAHOITUS KANSALLISEEN KEHITYSTYÖHÖN

48

Museoita kannustetaan edelleen kansallisen ja kansainvälisen projektirahoituksen hankkimiseen, etenkin Euroopan unionin avaamien rahoitusmuotojen hyödyntämiseen. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus toimii kansainväliseen rahoitukseen liittyvän tiedon välittäjänä museoille. Museot pyrkivät myös hyödyntämään tietoutta kansainvälisestä rahoituksesta, jota on etenkin kunnilla, Työvoima- ja elinkeinokeskuksilla ja maakuntien liitoilla.

EU:n Kulttuuri 2000 -ohjelmassa (2000-2004) painotetaan hankkeiden innovatiivisuutta ja kokeilevuutta sekä tuetaan alakohtaisten hankkeiden ohella myös laajapohjaista kulttuurin eri sektoreiden yhdistämistä. Menestyäkseen ohjelmassa museoiden on kyettävä luomaan laajoja kansainvälisiä yhteistyöhankkeita ja vahvistettava yhteyksiä muihin kulttuurin alueisiin.

Valtaosa museoalaa edistävästä EU:n toiminnasta liittyy muuhun kuin suoranaisesti kulttuuriperintöön. Tutkimus- ja kehitysohjelmista tuettavat hankkeet ovat keskimäärin suuria. Museokentän toimijoiden panos painottuu asiantuntijatehtäviin sekä sisältöjen tuottamiseen. Rakennerahasto-ohjelmista tuetaan pääsääntöisesti paikallisia ja alueellisia hankkeita sekä alueyhteistyötä. Rakennerahastoista osarahoitettavilta kulttuuri- ja museoalan hankkeilta edellytetään yhteisöllistä vaikuttavuutta, esim. työllisyyden ja alueen vetovoimaisuuden lisäämistä, joka kulttuurihankkeissa ilmenee mm. monialaisuutena, alueen palvelujen ja elinkeinotoiminnan monipuolistamisena, paikallisten ja alueellisten vahvuuksien hyödyntämisenä, sosiaalisen ulottuvuuden (toimeliaisuus, oppiminen, osallistuminen) oivaltamisena voimavaraksi sekä omaleimaisuuden ja identiteetin ilmaisemisenä ja vahvistamisena.

Toimikunnan näkemyksen mukaan museoiden on syytä verkostoitua muiden alojen yhteisöjen kanssa ja pyrkiä kehittämään monialaisia hanke-aihioita ja laajoja hankekokonaisuuksia. Osapuolten erilaiset toimintakulttuurit edellyttävät tehtävien tarkkaa määrittelyä jo hankesuunnitelmavaiheessa sekä panostamista hankehallintaan.

RAHOITUSTA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

1. opetusministeriö ja sen alainen Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus vastaavat museolaitoksen rahoituksen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä. Ne osallistuvat myös kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön hoidon rahoituksen kehittämiseen yhdessä ympäristöministeriön kanssa, jolla on näiden sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen rahoituksen kehittämisvastuu.
2. museoiden rahoituksen kehittämisvastuu kuuluu museoiden omistajille ja museoille itselleen.

3. museoiden valtionosuuden laskentaperusteena säilytetään henkilötyövuosi, ja valtionosuuden laskennallisena perusteena käytettävien henkilötyövuosien määrä korotetaan valtion budjetissa todelliselle tasolle.
4. museolakiin kirjatut museoiden valtionosuuskelpoisuuden kriteerit määritellään uudelleen. Kriteereissä otetaan huomioon nykyisten kriteerien lisäksi valtionosuuden piiriin pyrkivän museon kestävä rahoitus- ja toimintasuunnitelma.
5. maakunnallisten museokeskusten (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) ja valtakunnallisten erikoismuseoiden tehtäviä koskevat ohjeet ajanmukaistetaan ja tarkistetaan museoasetuksen mukaisiksi.
6. valtionosuuden lisää saavat museot tekevät säännöllisesti, esimerkiksi kolmen vuoden jaksoissa tulossopimuksen Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa valtionosuuden lisän käytöstä.
7. valtionosuuden ulkopuolella olevien paikallismuseoiden harkinnanvaraisen valtionavustusten määräraha korotetaan 3 miljoonaan markkaan museoiden toiminnan laatua ja museoiden seudullista yhteistyötä vahvistavien hankkeiden tukemiseksi.
8. valtionosuuden piirissä olevien museoiden innovatiivisia projektihankkeita varten varataan opetusministeriön budjettiin uusi harkinnanvarainen määräraha, jonka suuruus olisi 3 miljoonaa markkaa.
9. kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten entistämisavustuksiin varattava opetusministeriön määräraha korotetaan 30 miljoonaan markkaan.
10. yliopistomuseot tulisi kaikissa yliopistoissa eriyttää erillislaitoksiksi, ja niiden museotehtävät ottaa huomioon opetusministeriön ja yliopiston välisissä tulossopimusneuvotteluissa.
11. resurssien vahvistamiseksi kannustetaan museoita lisäämään keskinäistä ja ylikunnallista yhteistyötä kaikissa toiminnoissaan.
12. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ohjaa hankerahoitusta museoille ja opastaa museoita kansallisen ja kansainvälisen projektirahoituksen piiriin, etenkin Euroopan unionin rahoitusmuotojen käyttämiseen.

Museo tutkii

50

MUSEON ROOLI TUTKIMUKSEN PIIRISSÄ

Suurin osa museon toiminnasta perustuu monipuoliseen ja monialaiseen tutkimukseen. Museot tekevät itse tutkimusta voimavarojensa mukaan sekä soveltavat ja julkaisevat muiden laitosten tutkimustuloksia. Museossa tutkijan ja yleisön välillä on aina selkeä yhteys; museot popularisoivat yleisölle omia ja muiden tutkimustuloksia.

Museot hallinnoivat huomattavaa määrää tutkimuksen lähdeaineistoa erilaisina kulttuuri- ja luonnonperinnön kokoelmina, näytteinä ja dokumentteina. Keskeinen tehtävä on luoda edellytyksiä tutkimukselle, ennen muuta huolehtimalla omien kokoelmien ja alueen kulttuuri- ja luonnonperinnön tasokkaasta dokumentoinnista sekä museoiden tietovarantojen avaamisesta mahdollisimman laajaan käyttöön.

Kulttuurihistoriallisten, luonnontieteellisten ja taidemuseoiden tutkimus on aina sidoksissa niiden tehtäviin ja se palvelee niiden muita toimintamuotoja. Museoiden tutkimus liittyy kokoelmien ja kulttuuri- ja luonnonympäristön tallennukseen ja dokumentointiin, näyttely- ja julkaisutoimintaan sekä konservointiin. Museot harjoittavat myös alueensa kulttuuriympäristöön liittyvää tutkimusta edistämällä näin kulttuuriympäristön suojelua sekä alueen asukkaiden tietoa kulttuuriympäristöstään.

Museoiden tutkimus on pääsääntöisesti luonteeltaan paikallista ja alueellista. Se nojaa tutkimusmenetelmissään ja teoreettiselta taustaltaan korkeakouluissa ja yliopistoissa tehtävään tutkimukseen. Aineistokeskeisellä tutkimuksella on museossa erikoisasema. Museon tutkimustoiminta kohdentuu ensisijaisesti oman tallennusvas- tuun mukaisiin aineistoihin. Museon asema tutkimuslaitoksena korostuu alueella, jolla ei ole korkeakoulua tai kulttuuri- ja luonnonperintöalan muuta tutkimuslaitos- ta.

Luonnontieteelliset yliopistomuseot ovat muista museoista poiketen ensisijaisesti tutkimus- ja opetuslaitoksia; tutkimus ja sen rinnalla tieteellinen julkaisutoiminta on niiden keskeinen tulosalue. Niiden tutkimustehtävään kuuluvat mm. seuranta- tutkimukset, ympäristönsuojelun tutkimus sekä taksonominen ja ekologinen tutki- mus.

TUTKIMUS ON MUSEOTYÖN TUKIPILARI

Tutkimus on museon perustyötä, joka tukee sen tehtävää kehittää valmiuksia ymmärtää ja käyttää kulttuuri- ja luonnonperintöä. Tutkimuksen tulokset tuodaan aina julki yleisölle monipuolisin ja popularisoivin esittämistavoin.

Toimikunnan mielestä tutkimuksen roolista ja erilaisten museotoimintojen hyvästä tasapainosta tulisi keskustella museolaitoksessa nykyistä enemmän. Museoiden tulisi määrittellä tehtävänsä ja resurssiensa pohjalta oman tutkimustoimintansa asema sekä laatia säännöllisesti oma tutkimus- ja julkaisusuunnitelma.

Kulttuurihistoriallisissa ja taidemuseoissa tutkimus palvelee ennen kaikkea kokoelmien ja kulttuuriympäristön tallennusta, tulkintaa ja esittämistä näyttelyissä,

julkaisuissa ja muissa muodoissa. Tutkimusta kehitetään edelleen ottaen huomioon kokoelmiin liittyvät laajemmat yhteydet sekä yhteisölliset, historialliset tai muut kontekstit. Tutkimuksen tasoa nostetaan museoissa metodisen ja teoreettisen jatko- ja täydennyskoulutuksen avulla. Tutkimuksen ja opetustehtävän integroimista tulee vahvistaa luonnontieteellisissä yliopistomuseoissa.

Toimikunnan näkemyksen mukaan nykykulttuurin tutkimusta tulee vahvistaa museoissa. Museo toimii aina nykyhetkessä, soveltaen oman aikansa arvoja säilytys- ja palvelutehtävissään. Nykykulttuurin tunteminen on edellytys mielekkään tallennussuunnitelman toteuttamiselle.

Tutkimuksen laatua voidaan museoissa entisestään parantaa lisäämällä yhteistyötä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa. Tutkimusyhteistyö vahvistaa museon asiantuntemusta ja aineistojen hallintaa. Yhteistyötä voidaan toteuttaa erityisesti tutkimushankkein sekä henkilöstön täydennys- ja jatkokoulutuksen keinoin. Tutkimusta pyritään rahoittamaan kehittämällä jatkokoulutuksen apurahoitusta ja lisäämällä sponsori- ja hankerahoitusta. Museoiden tehtävien kannalta olennaisia yhteistyöteemoja ovat aiheet, joissa museoilla on erityinen asiantuntemus, aineistojen hallinta ja tarve saada uutta tutkimustulosta. Näitä ovat esimerkiksi esine- ja ympäristötutkimuksen teemat, museon ja yhteiskunnan suhde ja museon vaikuttavuus, kulttuuriperinnön merkitys ja hyödyntäminen, taidekasvatus ja muu museopedagogiikka sekä konservointi.

TUTKIMUSTA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

1. museoiden tekemä tutkimus on aina sidoksissa niiden tehtävään ja se palvelee museon muita toimintamuotoja. Museot laativat tehtäviensä pohjalta omat tutkimus- ja julkaisusuunnitelmansa, joista yhdessä muodostuu alku valtakunnalliselle tutkimusohjelmalle.
2. tutkimustyötä vahvistetaan lisäämällä yhteistyötä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa. Yhteistyötä toteutetaan erityisesti yhteisin hankkein, tarjoamalla tutkimusaiheita sekä museoiden henkilöstön täydennys- ja jatkokoulutuksen keinoin.
3. museoiden harjoittamaa kulttuuriympäristöön liittyvää tutkimusta vahvistetaan.

Museoiden kokoelmat

52

KOKOELMASTRATEGIAT

Museoiden historia ja nykyaika kiteytyvät kokoelmiin. Museot ovat keränneet kokoelmiaan painottaen erilaisia asioita eri aikoina. Niihin on tallennettu ja tallennetaan edelleen kulttuurihistoriallisia esineitä, taideteoksia sekä luonnontieteellisiä näytteitä. Lisäksi museot tallentavat tietoa ympäristössä säilyneestä ja jo hävinneestä kulttuuri- ja luonnonperinnöstä.

Museoihin tallennetut objektit ovat aitoja ja ainutlaatuisia todistuskappaleita ihmisestä ja hänen ympäristöstään sekä ilmiöistä ja tapahtumista eri aikoina ja eri paikoissa. Esineet ja taideteokset saavat merkityksensä yhdistettynä niihin liittyvään dokumentointiin ja tietoainekseen. Museoissa on huomattava määrä arkistoaineistoa; kuvia, elokuvia, äänitteitä, asiakirjoja, luonnontieteellisissä museoissa havaintoaineistoa sekä muuta materiaalia. Museoiden omat arkistot ja kirjastot muodostavat yhdessä esinekokoelmien kanssa niiden tietovarannon. Niin menneen kuin nykyajankin ilmiöistä kertovat kokoelmat ja niihin kuuluvat tiedot ovat kansallista kulttuuriomaisuutta, paikallisen ja kansallisen identiteetin symboleja ja niiden aineellisia edustajia.

Museoilla on huomattava vastuu siitä, millainen kuva menneisyydestä tai tietystä ilmiöstä välittyy tulevaisuudelle. Museo kokoelma syntyy ja säilyy aina valintojen tuloksena; se on museon tulkinta tallentamisen arvoisista asioista menneisyydessä ja nykyajassa. Nykyaikainen kokoelmapolitiikka perustuu monipuoliseen asiantuntemukseen ja erikoisalojen tutkimukseen. Kokoelmatyössä otetaan huomioon esimerkiksi tallennettavan esineen ainutlaatuisuus tai sen historiallinen ja alueellinen edustus, esteettiset arvot ja tutkimuksen päämäärät.

Kokoelmat ovat museotoiminnan kivijalka. Museot käyttävät kokoelmien tallentamiseen ja hoitoon huomattavia resursseja. Laajentuvat kokoelmat asettavat haasteita tallennukselle, konservoinnille ja säilytykselle ja edellyttävät resurssien jatkuvaa kasvua. Kokoelmatyössä painopistettä siirretään olemassa olevien kokoelmien hallinnan parantamiseen ja uusien kokoelmien järkevään kartuttamiseen.

Omiin kokoelmiin sidottu identiteetti edistää museoiden toimintamahdollisuuksia tietoyhteiskunnassa. Museoilta odotetaan monipuolista ja kasvavaa sisältötuotantoa. Sen edellytys on hyvin organisoitu kokoelmien tallennuksen, säilymisen ja eettisesti vahvan käytön huomioon ottava suunnitelma.

TALLENNUSVASTUUN JAKO JA KOKOELMAPOLIITTISET OHJELMAT

Kokoelmatyössä tarvitaan nykyistä selkeämpi ja täsmällisempi valtakunnallinen työnjako, jossa otetaan huomioon kaikki museoryhmät. Tallennusvastuun jako parantaa museoiden mahdollisuuksia hallita kokoelmia ja järkeistää kokoelmatoimintoja, kehittää näyttely- ja muuta kokoelmayhteistyötä sekä luoda kokoelmiin perustuvia palveluja. Museoiden välisen tallennusvastuun jaon toteutuminen edellyttää koko museolaitosta koskevan toimintastrategian suunnittelua ja toteuttamista yhteistyössä

sekä tarvittavan koulutuksen järjestämistä. Kehityksen koordinoinnista vastaa Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus.

Kokoelmahallinnan kehittäminen on ensi kädessä yksittäisen museon vastuulla. Toimikunnan näkemyksen mukaan kaikki museot tarvitsevat kokoelmien hallinnan parantamiseksi kokoelmapoliittisen ohjelman tai jo olemassa olevan ohjelman tarkistamisen. Ohjelma kokoaa ja koordinoi kokoelmiin kohdistuvat toiminnot ja ryhmittelee kokoelmatyötä. Museo kohtainen kokoelmapoliittinen ohjelma laaditaan yhteistyössä museoammattilaisten kesken. Sisäiseen arviointivaiheeseen tulee yhdistää eri museoryhmien väliset koulutusseminaarit, joissa vertaillaan ja arvioidaan ryhmien kokoelmastrategioita.

**KOKOELMAPOLIITISSESSA OHJELMASSA TODETTAISIIIN
SOVELTUVIN OSIN SEURAAVIA ASIOITA:**

- tallennusvastuun määrittely museon tehtävän mukaisesti
- kokoelmien sisällön ja määrän seuranta
- kokoelmatoiminnan eettiset periaatteet: kokoelmien hankinta-, käyttö- ja poistotavat
- kokoelmien museoarvon mukainen luokitus
- dokumentointi- ja rekisteröintiperiaatteet
- kartuttamis- ja hankintaperiaatteet
- lainaamis- ja tallettamisperiaatteet
- kokoelmien konservointi
- maksulliset asiantuntijapalvelut

KOKOELMIEN DIGITAALINEN TALLENNUS

Kokoelmapalvelujen kehittäminen ja sisältötuotanto ovat sidoksissa kokoelmien digitalisoinnin etenemiseen. Museoihin kohdistuvat odotukset edellyttävät, että käynnistettyjä tiedonhallinnan tehostamistoimia jatketaan ja vahvistetaan. Kokoelmien digitaalinen tallennus tulee saattaa ajan tasalle samalla luettelointitietoja tarkistaen. Määrällisen ja sisällöllisen tiedon tarkistamisen lisäksi tarvitaan nykyistä parempaa tietoa kokoelmien kunnosta ja konservointitarpeesta.

OTKULTTI:n (Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunta) museojaoston 1999 kokoama raportti selvitti museoiden kokoelmien digitalisointia koskevat keskeiset tarpeet. Toimikunta toteaa raportin pohjalta, että museoiden digitalisointitilanteen parantamiseksi tulee ryhtyä seuraaviin toimenpiteisiin:

- museot yhtenäistävät tallennettavan tiedon. Taidekokoelmia varten Valtion taidemuseo on laatinut standardointiohjeet. Kulttuurihistorialliset museot voivat käyttää standardoinnissa Museoviraston suositusta luettelointitiedoiksi. Luonnontieteellinen keskusmuseo valmistaa standardit oman alansa käyttöön.
- tekijänoikeuslainsäädäntöön pyritään löytämään ratkaisu, joka ei aiheuta museoiden digitaalisten kokoelmatiedostojen käytölle kohtuuttomia sopimus- tai korvausvelvoitteita
- kokoelmien luetteloinnissa tulisi priorisoida kansallisen ja paikallisen identiteetin kannalta keskeisiä aineistoja. Tämä edellyttää valtakunnallista ja museoryhmittäistä tallennusvastuun määrittelyä.

- museot luettelivat kokoelmat yhteiskäyttöisyyden periaatetta noudattaen: tutkijoiden, päätöksentekijöiden ja yleisön tulee voida käyttää kokoelmätietoja soveltuvin osin
- luodaan tietoverkoissa käytettäviä keskeisten museokokoelmien yhteisiä reaaliaikaisia hakujärjestelmiä (Suomen museot-on-line), jotka yhdistävät Suomen museoissa hajautetusti sijaitsevan kansallisen kulttuuri- ja luonnonperinnön
- museoiden laitekanta saatetaan asianmukaiselle tasolle
- jatketaan opetusministeriön tukemaa kokoelmien luetteloinnin edellyttämää koulutusta, jota organisoivat Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus, valtakunnalliset museot ja Suomen museoliitto. Koulutusta varten laaditaan erillinen ohjelma kustannusarvioineen.

Kokoelmien inventointi on museoissa suureksi osaksi kesken ja työn saattamiseksi tietoyhteiskuntakehitystä vastaavalle tasolle tarvitaan huomattavia resursseja. Tietoverkossa julkaistavien museokokoelmien digitalisointi suoritetaan osana museoiden kokoelmahallintaohjelmia. Digitalisointityötä tehdään mahdollisuuksien mukaan osana museoiden perustyötä, etenkin koskien museoihin tallennettavaa uutta aineistoa. Opetusministeriön hankerahoituksella pyritään toteuttamaan huomattava lisäpanostus museokokoelmien digitalisointiin vanhojen kokoelmien osalta. Museot valitsevat itse digitalisoinnin painopistealueet ja kansalliseen tietoverkkoon valitut kokonaisuudet.

Toimikunta esittää, että keskeisistä museokokoelmista tuotetaan digitaaliset luettelotiedot vuosina 2001-2007/2010 valtion erillisen rahoituksen turvin. Opetusministeriö jakaisi 7-10 vuoden aikana vuosittain 20 miljoonaa markkaa digitalisointityön edistämiseen ja 10 miljoonaa markkaa Sisältötuotanto-hankeeseen. Työn kokonaiskustannukset olisivat 210-300 miljoonaa markkaa. Luettelointi koskisi museo-kohtaisen tallennusvastuun perusteella ryhmiteltyjä ja priorisoituja kokoelmia.

KOKOELMATYÖN MUUT PAINOPISTEET

Toimikunta esittää, että museoiden kokoelmiin sovelletaan luokitusjärjestelmää, jossa esineet ja näytteet luokitellaan museoarvon mukaisiin ryhmiin. Luokitusta tarvitaan kaikissa museoissa. Sen lähtökohdana olisi museon tallennusvastuun mukainen tehtävä sekä oman erikoisalan asiantuntemus. Luokitusta tehtäessä tulee määritellä myös toimintatavat, joilla voidaan tarvittaessa poistaa kokoelmaan kuuluvia esineitä, näytteitä ja taideteoksia ja määritellä osa kokoelmista ns. käyttökokoelmaksi.

Kokoelmatyössä korostetaan museon valitsemaa erikoistunutta tehtävää. Museot rajautuvat kokoelmien kartuttamisessa tallennusvastuunsa mukaisiin aineistoihin. Muun esineistön sijoittamisesta neuvotellaan museoiden kesken.

Uuden teknologian mahdollisuuksia kokoelmatyössä kehitetään ja kokeillaan edelleen. Digitaalisia tallennusmuotoja kehitetään ja niitä sovelletaan esinetallennuk-

sen vaihtoehtona käyttökokoelmiin siirrettävien ja poistettavien esineiden osalta sekä silloin, kun objektia ei voida tallettaa kokoelmiin tai kun se muuttaa jatkuvasti muotoaan.

Lähihistorian ja nykyajan ilmiöiden tallennuksen osuutta kokoelmissa vahvistetaan. Näkökohta otetaan huomioon sekä määriteltäessä kokoelmatyön painopisteitä valtakunnallisella tasolla että laadittaessa yksittäisen museon kokoelmapoliittista ohjelmaa. Nykyajan tallennukseen sovelletaan erityisesti uuden tekniikan tarjoamia tallennusvaihtoehtoja. Tallennuksessa otetaan huomioon myös katoavan taiteen ja tapahtumien dokumentointi.

Museokokoelmien turvallisuuteen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota. Museoilla on Haagin sopimuksen nojalla velvollisuus huolehtia hallussaan olevan kansallisomaisuuden turvallisuudesta aseellisen selkkauksen uhatessa. "Aseelliseen selkkaukseen" rinnastettavia ovat erilaiset alueelliset kriisit ja suuronnettomuudet. Haagin sopimuksen noudattaminen edellyttää suojele- ja pelastussuunnitelmien tekemistä sekä kansallisesti että museokohtaisesti. Museoviraston johdolla on valmisteltu sopimuksen toteuttamisen edellyttämää viranomaisverkostoa sekä kartoitettu alustavasti maassamme olevaa merkittävää kulttuuriomaisuutta; tavoitteena on vahvistaa yleiseen suojeeluun tuleva kulttuuriomaisuus, laatia ohjeita sen hoitamiseksi ja suojelemiseksi sekä kehittää suojele- ja valistustoimintaa. Suomen museoliitto on vuonna 1999 ohjeistanut kaikkia Suomen museoita suojelelusuunnitelman toteuttamisessa. Suojele- ja pelastussuunnitelmien valvonta kuuluu Sisäasiainministeriön toimialaan.

Lisääntyvän näyttelytoiminnan ja kiertonäyttelyiden aiheuttamien riskien lisäksi kokoelmiin kohdistuu entistä vakavampia uhkia niiden näytteillä olon aikana. Museoesineiden riittävään suojaamiseen varkauksien ja ilkivallan varalta tulee varautua riittävästi, ja museoiden on panostettava sekä henkilö- että välineelliseen valvontaan. Henkilökunnan kouluttaminen valvontatehtävässään ja erilaisten uhkatilanteiden varalta on ensiarvoisen tärkeää.

KONSERVOINTI OSANA KOKOELMAPOLITIIKKA

Konservointi on olennainen osa museoiden kokoelmatoimintaa, sillä se turvaa kokoelmien säilymisen tuleville sukupolville. Suomen museokokoelmien säilytys- ja hoitotilanne on huono ja tähän on vastaisuudessa käytettävä lisää voimavaroja. Konservointiin ohjatut resurssit museoissa ovat tällä hetkellä riittämättömät. Museoiden nykyiset konservaattorien virat eivät riitä kokoelmien konservointitason parantamiseen, eikä konservointipalveluiden ostamiseen ole varattu riittävästi varoja.

Toimikunta esittää, että museoiden konservaattoreiden virkoja tulisi perustaa lisää kokoelmien konservointitason parantamiseksi ja esine- ja taidekokoelmien säilymisen turvaamiseksi. Tarvittavien virkojen määrän selvittämiseksi opetusministeriön laatima valtakunnallinen konservointiselvitys saatetaan ajan tasalle ja siinä otetaan huomioon myös luonnontieteellisten museoiden tilanne. Yksittäisen museon konser-

vointitarpeen selvittämisessä otetaan huomioon museon tallennusvastuu ja kokoelmien arvaluokitus.

Museot voivat parantaa konservoinnin henkilö- ja tilaresursseja lisäämällä yhteistyötä museoiden välillä sekä muodostamalla mahdollisuuksien mukaan yhdessä palveluja tuottavia konservointikeskuksia. Ostopalvelujen käyttöä museoiden konservointitilanteen parantamiseksi on syytä kehittää edelleen.

KOKOELMAT JA TEKIJÄNOIKEUSSÄÄDÖKSET

Museoiden tietovarannot muodostuvat kokoelmista sekä niihin liittyvistä dokumenttiaineistoista, jotka voivat olla valokuvia, dioja, audiovisuaalisia tallenteita, lehtileikekokoelmia ja esimerkiksi digitaalisessa muodossa olevia kuva- ja tekstitietokantoja. Tekijänoikeudellisesti suojatun kuvankäytön alueella museoiden toiminta voidaan jakaa kahteen osaan: 1) tietovarantojen luominen, joka koskee kulttuuriperinnön ja museokokoelmien dokumentointia ja säilyttämistä; sekä 2) kulttuuriperinnön ja museokokoelmien saattaminen yleisön nähtäville julkaisutoiminnan ja sähköisten verkkojen avulla.

Voimassa oleva tekijänoikeuslainsäädäntö ei anna riittävää pohjaa museoiden kokoelmien dokumentoinnille siitä huolimatta, että tietovarantojen muodostaminen ja niiden museokäyttö eivät uhkaa tekijöiden taloudellisia, laissa turvattuja oikeuksia. Tekijänoikeuslaissa oleva delegointisäädös, joka antaa arkistoille, kirjastoille ja museoille jäljennösoikeuden, on kokoelmiin ja turvanäkökohtiin rajoittuva, tekniikkaspesifinen ja lisäksi rajoitettu koskemaan ilman opetusministeriön erityislupaa vain valtion omistamia museoita. Taideteoksia koskee tekijänoikeuslain säädös, jonka mukaan kokoelmaan kuuluvat teokset saa kuvata luetteloon. Lainkohdasta ei rajoita käytettävää tekniikkaa ja sallii siten tietokantojen perustamisen, mutta on valinkauhassa digitaalisia oikeuksia koskevien EU:n tekijänoikeusdirektiivien uudistuessa. Tekijänoikeudelliset ongelmat ovat audiovisuaalisen tai multimediallisen alueella vielä suuremmat kuin perinteisin välinein tehdyn taiteen kohdalla.

Omien kokoelmien dokumentointi on edellytys museossa tehtävälle työlle. Sopimus- ja korvausmenettelyn ulottaminen museon perustoimintojen alueelle on uhka talletettavan aineiston kattavuudelle. Käytännössä se myös edellyttää valtavaa hallinnollista panostusta museoissa. Dokumentointi on välttämätöntä tutkimuksen, kokoelmien säilymisen ja niiden museaalisen käytön sekä vaaratilanteiden varalta. Dokumentointi on edellytys myös tietoyhteiskuntakehityksen edellyttämien digitaalisten arkistojen perustamiselle sekä sisältötuotannolle.

Kulttuuri- ja luonnonperinnön tutkimus ja sen kokonaiskuvan tallentaminen edellyttävät kattavaa dokumentointia, joka luo viitekehityksen myös julkisten kokoelmien arvioimiselle. Kokoelmien ulkopuolinen dokumentointi on välttämätöntä siitä syystä, että museoiden ulkopuolella tapahtuvat taiteen ja kulttuurin ilmiöt lisääntyvät samalla, kun taloudelliset ja fyysiset mahdollisuudet niiden tallentamiseen museokokoelmiin vähentyvät.

Museoiden kulttuuri- ja luonnonperinnön kokonaisvaltaista kuvaa tal-
lentava tehtävä edellyttää kattavien tietovarantojen olemassaoloa. Museo-
kokoelmien saattaminen yleisön saataville sekä tutkimuksen ja opetuksen käyttöön
sekä museoiden sisäisten verkkojen että tietoverkkojen välityksellä on yhteinen eu-
rooppalaisen kulttuuri- ja luonnonperintöalan tietoyhteiskuntastrategian tavoite.
Tietoverkkoja käytetään yhä enemmän eri tasojen opetuksen välineenä, ja tämä kehi-
tys asettaa paineita myös museoiden tietovarantojen käytettävyydelle.

Toimikunta esittää, että opetusministeriö ryhtyy toimenpiteisiin, jotta tekijän-
oikeuslainsäädäntöä kehitettäessä otetaan huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöalan
erityistarpeet. Lainsäädäntöä kehitettäessä tulee ottaa huomioon seuraavat seikat:

- museoiden mahdollisuus kokoelmiensa rajoittamattomaan dokumentoin-
tiin käytettävästä tekniikasta riippumatta ilman sopimusmenettelyä tai
tekijänoikeuteen perustuvia korvauksia tulee turvata. Vastaavien rajoitus-
ten tulee koskea myös kulttuurielämän ilmiöiden dokumentointia.
- sähköisten arkistojen tutkimukseen, opetukseen ja tiedonsaantiin liittyvä
selailukäyttö museoissa ja museoiden välisissä sisäisissä verkoissa tulee olla
mahdollista
- opetusministeriön ja tekijänoikeusjärjestöjen kesken on sovittu oikeudesta
valokopiointiin oppilaitoksissa ja vastaavissa instituutioissa. Vastaava
järjestely tulee ulottaa digitaaliseen kuvankäyttöön silloin, kun digitaali-
sen aineiston kopiointi liittyy yleishyödyllisten laitosten toiminnassa
opiskeluun, tutkimukseen ja kasvatuksellisiin yhteyksiin.
- mediataiteen arkistoinnin osalta tarvitaan vastaavia lainsäädännöllisiä
muutoksia, kuin elokuvan arkistoinnista on säädetty
- kirjastokorvauksen tai näyttöapurahan tyyppisiä kollektiivisia korvausjär-
jestelmiä on kehitettävä yleishyödyllisten yhteisöjen uuden median
sisältötuotantoon liittyvien tekijänoikeuskustannusten korvaamiseksi

KOKOELMIA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

58

1. museokokoelmien nykyistä parempaa hallintaa varten laaditaan valtakunnallinen toimintastrategia Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen koordinoimana. Toimintastrategiaan sisällytetään museoryhmien väliset koulutusseminaarit, joissa vertaillaan ja arvioidaan ryhmien kokoelmastrategioita ja tallennusvastuuta. Toimintastrategiaan kuuluu tallennusvastuun jako.
2. museo laatii tehtäviensä mukaisen kokoelmapoliittisen ohjelman, jossa määritellään tallennusvastuu ja jossa kokoelmat luokitellaan niiden museoarvon mukaisesti.
3. kokoelmien digitaalinen tallennus saatetaan ajan tasalle. Museot luokittelevat kokoelmansa digitalisointia ja muuta kokoelmatyötä varten.
4. keskeiset luettelointitiedot digitalisoidaan valtion erillisellä rahoituksella vuosina 2001-2007/10. Työn kokonaiskustannukset ovat 210/300 miljoonaa markkaa. Digitalisointiin jaetaan vuosittain 20 miljoonaa markkaa ja Sisältötuotanto-hankkeeseen 10 miljoonaa markkaa.
5. digitalisoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota jalostettavien tietovarantojen yhdenmukaisuuteen. Kokoelmien sisältötuotannon edellytysten kokonaisvaltaista valtakunnallista kehittämistä organisoii Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus.
6. kokoelmatyötä helpottavia ja uudenlaisia sisältötuotteita mahdollistavia digitaalisia tallennusmuotoja ja käyttöjärjestelmiä kehitetään.
7. lähihistorian ja nykyajan ilmiöiden tallennuksen osuutta lisätään ja vahvistetaan museoiden kokoelmatyössä.
8. opetusministeriön selvitys museoiden konservointitilanteesta saatetaan ajan tasalle ja laajennetaan luonnontieteelliset museot käsittäväksi.
9. opetusministeriö pyrkii vaikuttamaan kansallisen tekijänoikeuslainsäädännön kehittämiseen ja luomaan tarvittavia järjestelmiä, jotta tekijänoikeudet eivät muodostuisi esteeksi kulttuuri- ja luonnonperintötyön tekemiselle.
10. opetusministeriö varaa tarvittavat resurssit tekijänoikeuksista museoille aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.

Museo tietoyhteiskunnan toimijana

”Suomi haluaa olla edelläkävijä ihmisystävällisen ja kestävästi toteutettavissa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sähköisten palvelujen sekä kulttuuri- ja tietosisältöjen kehittämistä helppokäyttöisiksi ja turvallisiksi kaikkien ihmisten käyttöön mikrotietokoneen, digitaalisen television ja matkaviestimen avulla.” (Sitran raportti Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky. Tietoyhteiskunnan strategisen kehittämisen lähtökohdat ja päämäärät, 1998)

Tietoyhteiskunnassa tieto ja osaaminen ovat sivistyksen perusta ja keskeisin tuottajia. Tietovarantojen ylläpitämisen, hyödyntämisen ja kehittämisen perimmäinen tarkoitus on ihmisten saama tasa-arvoinen aineellinen, yhteiskunnallinen ja sivistyksellinen hyöty. Tästä syystä tietovarantojen toimivuus on elintärkeää koko yhteiskunnalle.

Kulttuuri- ja luonnonperintö nähdään tietoyhteiskunnassa kulttuurisena ja taloudellisenä voimavarana. Museoilla on merkittävä tehtävä tietovarannon säilyttäjänä ja välittäjänä sekä sen jalostajana erilaisiksi palveluiksi. Tietoyhteiskuntakehitys tukee museoiden avautumista ja edelleen voimistuvaa yleisösuhdetta. Museot voivat uuden teknologian avulla toteuttaa sivistys- ja palvelutehtävänsä entistä paremmin. Sisältötuotannon painottaminen vahvistaa entisestään museoiden asiantuntija-asemaa ja luo uusia tapoja hyödyntää sitä.

Kulttuuri- ja luonnonperintöalan tietoyhteiskuntatavoitteiden kokonaisstrategiassa on kaksi rinnakkaista ja toisiinsa sidoksissa olevaa päätavoitetta, joita tuetaan kansallisen tietoyhteiskuntastrategian kärkihankkeena:

1. Keskeinen kansallinen kulttuuri- ja luonnonperintö saatetaan digitaaliseen muotoon ja tietoverkon kautta yleisön, viranomaisten ja museoiden saataville.
2. Kehitetään ja lisätään museoiden sisältötuotantoa.

KANSALLISAARRE TIETOVERKKOIHIN

Tekninen kehitys kuvan tallentamisen ja välittämisen alueella antaa uusia mahdollisuuksia museoiden kokoelmien esittelylle. Tietoverkkojen avulla museokokoelmat voivat olla museossa jäljennöksenä yleisön nähtävillä. Internetin antamat mahdollisuudet suomalaisen kulttuuri- ja luonnonperinnön esittelemiseen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla esimerkiksi virtuaalimuseoina ovat valtavat. Internetin käyttö opetuksen välineenä on myös jatkuvasti lisääntynyt.

Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan (OT-KULTTI) museojaosto asetti päätavoitteekseen museokokoelmien ja kulttuuriympäristöjen digitaalisten luetteloiden aikaansaamisen osana opetusministeriön tietostrategiaa. Tuloksena syntyy museokokoelmien yhteisiä hakujärjestelmiä, *Suomen museot on-line*.

Museoiden tietovarantojen julkaiseminen verkoissa toteuttaa EU:n Käyttäjäystävällinen tietoyhteiskunta - ohjelmaa (IST), joka painottaa ns. muistiorganisaatioiden

yhteistyötä. Museot tekevät tulevaisuudessa entistä enemmän yhteistyötä kirjastojen ja arkistojen kanssa tietoverkkojen sisällön tuottajina ja niiden käytettävyyden edistäjinä.

MUSEOISTA SISÄLTÖTUOTANNON OSAAJIA

Kulttuuriperintöön liittyvää sisältötuotantoa lisätään kehittämällä erityisesti opetus-käyttöön tarkoitettuja multimediasovelluksia. Tämä tapahtuu ohjaamalla museoissa perinteisesti tehtyä tiedon soveltamista ja jäsentämistä uuden teknologian välineillä julkaistaviksi, digitaalisiksi tallenteiksi ja verkkojulkaisuiksi.

Sisältötuotanto ei välttämättä edellytä uusia tutkimus- ja julkaisuprojekteja; esimerkiksi näyttelyyn koottu ja toimitettu materiaali voidaan toteuttaa digitaalisena tuotteena. Parhaimmillaan uudella medialla toteutettu tuotanto vahvistaa museoiden palvelutasoa ja syventää opetussellisuutta laajentamalla esimerkiksi perinteistä museokäyntiä digitaalisessa muodossa selattavalla materiaalilla.

Kulttuuri- ja luonnonperintöalalla suositaan tietoverkkoihin suunnattavaa sisältötuotantoa, joka on vapaasti käytettävissä. Verkkosovellutusten kautta sisältötuotanto leviää tehokkaasti museon ulkopuolelle ja sen kautta museo voi toteuttaa uusilla työskentelytavoilla opetustehtävänsä, monipuolistaa palvelujaan ja lisätä tiedonkulkua esimerkiksi maankäytön suunnittelussa.

Museoiden perustehtävää toteuttavan sisältötuotannon edellytys on omien tietovarantojen saaminen digitaaliseen muotoon. Museokokoelmien ja kulttuuriympäristön digitalisointiin on osoitettava resursseja, jotka mahdollistavat merkittäväksi katsotun tietosisällön siirtämisen tietoverkkoon. Uuden tekniikan asettamien haasteiden takia sisältötuotannon tukemiseksi kulttuuri- ja luonnonperintöalalta tarvitaan erillistä rahoitusta. Lisävaroja tarvitaan laitekannan ajanmukaistamiseksi, tehokkaita verkkoyhteyksiä varten ja tekniikan päivittämiseen samaan tapaan, kuin arkistoissa ja kirjastoissa on jo toteutettu. Toimikunta esittää, että tähän toimintaan ohjataan riittävästi varoja opetusministeriön Sisältötuotanto-hankkeen puitteissa

Sisältötuotannon toteutuminen edellyttää innovatiivista yhteistyötä multimediatekniikan ja tuotannon ammattilaisten kanssa sekä myös uudenlaista osaamista museoissa. Toimikunnan näkemyksen mukaan osaaminen kehittyy järjestämällä koulutusta multimedian suunnittelun, toteutuksen ja käytön alueilla. Koulutuksen organisointiin osallistuvat Suomen museoliitto, Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ja valtakunnalliset museot.

Toimikunnan mielestä sisältötuotannon tavoitteiden toteutumisen edellytys on sähköisten palveluiden ja digitaalisten kulttuurituotteiden kehittämistä ja valmistamista rajoittavien tekijänoikeudellisten esteiden poistaminen kulttuuri- ja luonnonperintötyön alalta. Tekijänoikeuksien piiriin kuuluvan kaupallisen tuotannon asianmukaisiin korvauksiin varaudutaan yksittäisten hankkeiden kohdalla hankesuunnittelun keinoin ja valtakunnallisesti kehittämällä esimerkiksi korvausrahastoja.

Tietoyhteiskuntastrategian mukaisesti museoiden sisältötuotannossa kiinnitetään jatkuvasti huomiota hankeseurantaan arvioimalla päämäärien toteutumista ja

tarkistamalla painopisteitä. Kehityksen seurannasta vastaa Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus.

Näyttelyt ja museon opetustehtävä

62

MONIPUOLISTA JA HYVÄÄ TARJONTAA LAAJEMMILLE PIIREILLE

Museoiden opetustehtävä pohjautuu koko museoalan tietämykseen, tutkimukseen, kokoelmiin, käytännön tietotaitoon sekä pedagogiseen osaamiseen. Näyttelytoiminta perustuu museoiden monialaiseen asiantuntemukseen ja laajaan yhteistyöhön tutkimuslaitosten ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Näyttelyitä ja muuta yleisölle suunnattua ohjelmaa suunniteltaessa otetaan huomioon museoiden itselleen määrittelemät tavoitteet ja museoiden välinen työnjako.

Näyttelyt ovat museoiden omin toimintamuoto ja museoiden tärkein kosketuspinta kansalaisiin. Merkittävien ja ajankohtaisten erikoisnäyttelyiden avulla saadaan kulttuuri- ja luonnonperinnön piiriin myös satunnaisia kulttuurin kuluttajia. Näyttelyt ovat myös museotyön näkyvin osa-alue, jonka varaan mielikuva museoista sekä kulttuuri- ja luonnonperintöalasta kokonaisuutena melko pitkälle rakentuu. Museot tiedostavat vastuunsa esille nostettavien asioiden ja ilmiöiden valikoijina ja niiden näyttelyohjelma todentaa museoiden valitsemaa linjaa ja painopisteitä.

Näyttelyt ovat merkittävä tapa esitellä aitoja esineitä ja tietovarantoja myös muissa näyttelypaikoissa tai muissa julkisissa tiloissa. Museon toiminta ympäröivässä yhteisössään edistää museoiden tehtävää kulttuuri- ja luonnonperinnön välittäjänä. Uuden median mahdollisuudet näyttelyiden virtuaalisiin toteutuksiin ovat tämän päivän haasteita. Verkossa toteutetut näyttelyt demokratisoivat pitkällä tähtäyksellä museoiden palveluja ja laajentavat museoiden yleisöä.

Museoiden tehtävään tiedonvälityksessä ja opetuksessa sisältyy kulttuuri- ja luonnonperintöalan asiantuntijuuden esittämistapojen kehittäminen. Tulevaisuudessa kaikessa oppimisessa painotetaan vuorovaikutteisuutta ja tämän kehityksen tulee näkyä myös museoiden näyttelyissä, sekä opetus- ja kasvatustehtävän toteuttamisessa. Näyttelyiden monipuoliseen informaatioarvoon tulee kiinnittää erityistä huomiota ja niiden toteuttamisessa on pyrittävä ottamaan huomioon yleisön ja erilaisten erikoisryhmien tarpeet entistä paremmin.

MONITASOISIA NÄYTTELYITÄ

Perusnäyttely keskittyy museon tehtävän mukaiseen ilmiön tai alueen esittelyyn käyttäen hyväksi erityisesti museon omia kokoelmia ja tietovarantoja. Pysyvällä oman erikoisalueen näyttelyllä on suuri merkitys opetuksellisen toiminnan perusmateriaalina. Perusnäyttelyt edustavat museossa jatkuvuutta, mutta niitä pyritään jatkuvasti uudistamaan ja kehittämään. Perusnäyttelyiden tekemiseen panostetaan ja niistä pyritään rakentamaan monikerroksisia ja mielenkiintoisia elämyksellisiä kokonaisuuksia. Tavoitteena on, että perusnäyttelyihin ja niitä tukevaan ohjelmatarjontaan tullaan tutustumaan useita kertoja.

Erikoisnäyttelyt (vaihtuvat näyttelyt) ovat edelleen museoiden tärkein yleisöpalvelun muoto. Ne tukevat museon asettamia tavoitteita oman erikoisalan ja valittujen painopisteiden toteuttamisessa ja antavat mahdollisuuden reagoida nopeasti yhteiskunnassa esiin nouseviin kysymyksiin. Korkeatasoisten erikoisnäyttelyiden tuottamiseen tulee panostaa lisäämällä museoiden välistä yhteistyötä ja yhdistämällä resursseja.

Toimikunta korostaa kiertonäyttelyiden merkitystä, joiden avulla voidaan entistä paremmin esitellä kokoelmia museoiden ulkopuolella. Näyttelyn kierrättäminen keventää sen tuottamisesta yhdelle museolle koituvia kuluja ja samalla saadaan voimaa markkinointiin ja hyödynnetään korkeatasoinen näyttely eri paikkakunnilla. Museoiden kokoelmista voidaan harkitusti tehdä näyttelyitä kunnantaloille, kouluille, vanhainkoteihin ja muihin yhteisöjen palvelutiloihin yhteistyössä vastaanottajatahon kanssa. Kiertonäyttelyitä suunniteltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota kokoelmien suojaamiseen ja näyttelyiden vastaanottajatahon kouluttamiseen.

Toimikunta esittää, että valtakunnallista kiertonäyttelytoimintaa kehitetään ja panostetaan olemassa olevien rakenteiden puitteissa myös suomalaisten näyttelyiden kansainväliseen kiertoon. Kiertonäyttelyjärjestelmän kehittämistä ohjaavat Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ja valtakunnalliset museot. Valtakunnalliset museot tuottavat itse asemansa mukaisesti näyttelykokonaisuuksia kiertoon ja koordinoivat yhteistyössä muiden museoiden kanssa tuotettujen näyttelyiden kiertoa. Maakunnallisilla museokeskuksilla (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) on edelleen merkittävä tehtävä kulttuuri- ja luonnonperintöalan näyttelyiden tuottajina ja näyttelyiden kierrättäjinä alueellaan. Teemallisten kokonaisuuksien yhteisesittelyä samanaikaisesti kunkin museon erikoistehtävän ja kokoelmien pohjalta kehitetään yhteistyömuotona.

MUSEOISTA YLEISÖN PARIIN

Keskusteluyhteyden luominen kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä katsojan välille on yhä painokkaammin museon tehtävä yhteiskunnassa. Museon sidos taustayhteisöön ei ole enää objektiivisen havainnoijan, vaan kulttuuria tuottavan osallistujan. Etenkin taidemuseot toimivat luontevasti sekä taiteen tuotantolaitoksina että sen kulttuurisina tulkkeina.

Museot toteuttavat sivistystehtävänsä nykyajassa elämyksellisillä ja vuorovai-
kutteisilla palveluilla ja siirtämällä palvelujaan tietoverkkojen välityksellä fyysisesti ja henkisesti kauempana sijaitsevien ryhmien käyttöön. Ns. oheistoiminnat eli museon tallennus-, tutkimus- ja esitystehtävän rinnalle syntyneet tapahtumalliset toiminnot kiinnittävät museon entistä paremmin nykykulttuuriin.

Näyttelyissä ja kaikissa yleisölle suunnatuissa palveluissa tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedon välittämiseen ja opetuksellisiin haasteisiin. Tähän kuuluu myös kulttuuri- ja luonnonperintökohteiden parempi opastaminen; kiinnitetään huomiota

tapoihin, joilla yleisö ohjataan kohteiden luo ja joilla kohde esitellään paikan päällä.

Näyttelyissä korostetaan vuorovaikutteisuutta. Museon asiakkaat sitoutetaan näyttelyyn ja museotyöhön antamalla heille vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuus. Myös kiertonäyttelyitä järjestettäessä otetaan huomioon vuorovaikutteisuuden tavoite, jossa näyttelyn vastaanottajataholla on mahdollisuus vaikuttaa näyttelyn sisältöön. Yleisön mielipiteen kuuleminen on yksi museon toiminnan arvioinnin tärkeimpiä lähtökohtia. Sekä perusnäyttelyiden että erikoisnäyttelyiden arvioimiseen tulee kehittää keinoja.

KOULU JA MUSEO YHDESSÄ

Museoiden sivistystehtävään kuuluu osallistuminen opetustyöhön. Museoiden opetustehtävä kohdistuu kaikkiin opetuksen tasoihin esiopetuksesta lähtien ja kytkeytyy myös taiteen perusopetukseen. Päämääränä on kulttuuri- ja luonnonperinnön liittäminen monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta sekä kriittistä ajattelua edistävään opetukseen.

Toimikunta esittää, että Suomen Tammi -hankkeen tuottamia malleja museoiden ja koulujen yhteistyöstä jalostetaan edelleen. Museot vastaavat hankkeen esiintuomiin haasteisiin kouluyhteistyön kehittämiseksi. Tämä merkitsee sitoutumista yhteistyöhön kunnan ja alueen opetustoimen kanssa sekä museotyössä tarvittavien henkilö- ja raharesurssien varaamista opetustyöhön. Opetustyötä tulee suunnitella museoissa omaa toimintaa tukevaksi ja jatkuvaksi toimintamuodoksi mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä paikallisen opetustoimen kanssa.

Suomen Tammi -hankkeen avulla kulttuuriperinnön merkitystä korostetaan opettajien koulutuksessa ja opetusharjoittelussa. Kulttuuriperinnön liittäminen koulujen opetussuunnitelmaan tähtää oppilaiden kulttuurin lukutaidon kehittämiseen sekä kriittisyyden ja luovuuden kasvattamiseen. Kansallisiin opetusalan perusteisiin halutaan mukaan painokkaammin kulttuuri- ja luonnonperintöalan opetusta ja toivotaan, että koulut toteuttavat painotuksen omissa opetussuunnitelmissaan.

Toimikunnan näkemyksen mukaan museoiden tarjoaman opetuksen ja tähän liittyvien palveluiden tulee olla tasapuolisesti koulujen käytettävissä ja tämän vuoksi on kiinnitettävä erityistä huomiota opetuksen resurssien muodostumiseen. Kulttuuri- ja luonnonperinnön välittäminen koululaisille ja nuorille edellyttää museoiden ja koulujen rahoittajilta yhteistyötä sekä resurssien suuntaamista koulujen ja museon yhteiseen opetustehtävään.

Museoilla on asiantuntijaorganisaatioina erinomaiset edellytykset tuottaa opetusmateriaalia. Toimikunnan mielestä yhteistyömuotoja opetuksen ja kasvatuksen ammattilaisten ja muiden tahojen kanssa tulee kehittää, jotta eri välineitä käyttävän kulttuuri- ja luonnonperinnön oppimateriaalin tuotanto saadaan tyydyttävälle tasolle. Tietoverkkojen käyttöä opetusvälineenä kehitetään myös museoissa.

MUSEOSTA JA KULTTUURIYMPÄRISTÖSTÄ OPPIMISYMPÄRISTÖ

Korkeatasoisen opetuksen tarjoaminen on edellytys kulttuuri- ja luonnonperinnön välittymiselle kaikille kohderyhmille. Toimikunnan näkemyksen mukaan tähän on panostettava kehittämällä opetuksen muotoja, joissa itse tekemistä ja kokeilemista korostetaan ja joissa vastaanottajan omaa suhdetta objekteihin harjaannutetaan. Erikoisalojen pedagogiikan, kuten taidekasvatuksen ja ympäristökasvatuksen ohessa on syytä kehittää tapoja tehdä kulttuuri- ja luonnonperintöalaa ja museotyötä ymmärrettäväksi erilaisille kohderyhmille.

Uusia ryhmiä kulttuuri- ja luonnonperinnön piiriin tuovia opetusmuotoja kehitetään. Järjestetään esimerkiksi teemapäiviä, esimerkkinä Valtakunnalliset arkeologian päivät. Museoiden järjestämää opetusta kouluissa ja muissa julkisissa laitoksissa sekä yhteisöissä pyritään lisäämään ja kehittämään kulttuuri- ja luonnonperintökohteiden luona tapahtuvaa opetusta.

Museot ovat oppimisympäristöjä elämänikäiselle oppimiselle ja niiden tulee panostaa tähän liittyvien toimintamuotojen kehittämiseen. Vastavuoroisesti työelämää tä pois jääneiden tietoa pyritään käyttämään paremmin hyväksi esimerkiksi museoiden opetustyössä.

Toimikunta esittää, että museot laativat pitkän tähtäimen opetussuunnitelman, jonka puitteissa opetusta kehitetään museon tavoitteiden mukaisesti. Opetusmuotojen kehittäminen ja opetuksen sekä opetusmateriaalin tuottaminen museossa vaativat henkilöresursseja, tiloja ja toimintavaroja. Monipuolinen, integroiva opetus museossa vaatii koko museohenkilökunnan sitoutumista ja työpanosta. Pitkäaikaisista projekteista pitää olla myös konkreettista hyötyä museoille. Yhteistyötä koulujen kanssa kehitetään edelleen ja opettajat yritetään saada mukaan suunnittelemaan opetuksen sisältöä ja toteuttamaan hankkeita. Koululaisryhmien ja muiden ryhmien omaehtois- ta työskentelyä museoissa pyritään lisäämään. Omatoimiseen työskentelyyn pitää tarjota mahdollisuuksia museon eri toimintasektoreilla; tämä perustuu myös käyttäjä- lähtöisyyden tavoitteeseen museopalveluissa.

Opetustehtävän toteuttamiseksi museoiden henkilökunta tarvitsee pedagogista koulutusta ja opettajille tulee myös järjestää museoalan koulutusta. Jos opettajat pysytään perehdyttämään käyttämään museon palveluita ja työskentelemään museossa, museopedagogilta vapautuu aikaa toiminnan suunnittelulle ja opetusmateriaalin toteuttamiselle.

NÄYTTELYITÄ JA OPETUSTEHTÄVÄÄ KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

66

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

1. museot lisäävät yhteistyötä kiertonäyttelyiden tuottamisessa sekä kansallisesti että kansainvälisesti.
2. kehitetään koulujen ja museoiden jatkuvaa, integroitua yhteistyötä Suomen Tammi -hankkeesta saatujen kokemusten avulla ja muilla museo-pedagogisilla työmuodoilla.
3. museot ja koulut tuottavat ja rahoittavat yhteistyössä monimuotoista kulttuuri- ja luonnonperinnön oppimateriaalia.
4. museot ovat oppimisympäristöjä elämänikäiseen oppimiseen ja ne panostavat tähän liittyvien toimintamuotojen kehittämiseen.

Museot ja kulttuuriympäristön suojeleminen

SUOJELUN KEHITTÄMINEN

Ympäristö- ja kulttuurihallinto suojelevat kulttuuriympäristöä yhteistyössä. Toimikunnan näkemyksen mukaan suunnittelussa, koordinoinnissa ja tiedottamisessa on syytä lisätä ympäristöministeriön ja opetusministeriön yhteistyötä.

Kulttuurihallinnossa suojeleminen ja kehittää Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus. Ympäristöhallinnon viranomaisten ja kehittämiskeskuksen yhteistyötä vahvistetaan maankäyttöhankkeita koskevassa tiedonkulussa, suojelemissä- döksejä koskevassa koulutuksessa ja ohjeistuksessa.

Ympäristöministeriön syksyllä 1999 asettama rakennusperinnön suojeleminen kehittämissäryhmä valmistelee vuoden 2000 aikana rakennusperintöstrategian ja -ohjelman. Ohjelma käsittelee suojelemissä rakennuksia ja alueita sekä niiden käyttöä, rakennusperinnön hoidon vastuun- ja tehtävienjakoa sekä resursseja, rakennusperinnön edistämistä, tukea ja seuranta- ja tiedon, taidon ja arvostuksen lisäämistä.

Kulttuuriympäristön vaalimisessa korostetaan maankäytön suunnittelun merkitystä. Vuoden 2000 alussa voimaan tuleva uusittu maankäyttö- ja rakennuslaki vaikuttaa erityisesti rakennusperinnön suojelemissä, koska kuntien päätösvalta ja vastuu kaavoituksessa laajenee. Uudessa tilanteessa kunnilta edellytetään riittäviä voimavaroja ja asiantuntemusta ottaa huomioon mm. hyvän kulttuuriympäristön säilyminen.

Toimikunta tarkastelee kulttuuriympäristön suojelemissä laajaa kokonaisuutta museoiden tehtävien näkökulmasta ja toteaa rakennusperinnön, muinaisjäännösten ja kulttuurimaiseman suojelemissä kehittämistä seuraavaa:

- kulttuuriympäristön suojeleminen on kansalaisoikeus ja -velvollisuus
- suojeleminen on sekä asiantuntija- ja viranomaistoimintaa että yksilön vastuuta ympäristöstä
- museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus vastaa ja kehittää muinaisjäännösten, rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman suojelemissä. Kehittämiskeskus kehittää myös visuaalisen kulttuuriperinnön suojelemissä.
- kulttuuriympäristön suojelemissä tehtäviä hajautetaan riittävät resurssit ja asiantuntemuksen omaaville maakunnallisille museokeskuksille (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) ja Suomen merimuseolle kehittämiskeskuksen ja museoiden välisillä sopimuksilla
- kulttuuriympäristöä suojelemissä vaikuttamalla maankäytön suunnitteluun ja nykyisen lainsäädännön mukaisesti
- suojelemissä onnistuminen maankäytön suunnittelulla edellyttää, että kulttuuriympäristöstä ja luonnosta on saatavilla ajan tasalla olevaa ja riittävästi tietoa

- kulttuuriympäristön inventointia tehostetaan ja kohteiden luokittelua kehitetään, tietojen nopeaa tallentamista ja tiedon saatavuuden varmistamista tehostetaan
- tiedon, taidon ja arvostuksen lisääminen edellyttää suojelulainsäädäntöä ja -menettelyjä sekä kulttuuriympäristön merkitystä koskevan koulutuksen lisäämistä maankäytön suunnittelijoille, kuntien päättäjille ja viranhaltijoille sekä yleisölle
- museoiden henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa lisätään kulttuuriympäristöä koskevien tehtävien hallintavalmiuksia
- rakennusperinnön ja kulttuurimaisemien suojelua tukevia avustusjärjestelmiä kehitetään

MUSEOT VAIKUTTAVAT KULTTUURIYMPÄRISTÖN SÄILYMISEEN

Alueellinen suojelutoiminta perustuu sopimukseen Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen kanssa. Suojelutehtävät vahvistavat museota alueensa kulttuuriperinnön asiantuntijana.

Museoiden mahdollisuudet osallistua kulttuuriympäristön suojeluun ja vaalimiseen ovat erilaiset. Kulttuuriympäristön hallintaan osallistuminen edellyttää riittävien henkilö- ja toimintaresurssien osoittamista työhön. Hajautettu suojelutoiminta edellyttää, että maakuntamuseoilla on rakennustutkijan, rakennuskonservaattorin ja arkeologin virat ja riittävät toimintaresurssit. Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen tehtäviä organisoitaessa ja maakunnallisten museokeskusten (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) sopimuksia laadittaessa on huolehdittava siitä, että suojelun kokonaisresurssit eivät vähene.

Suojelun viranomaistehtävät, erityisesti lausuntotyö vaativat huomattavasti resursseja. Muun suojelutoiminnan kehittämiseksi museoiden tulisi pyrkiä vahvistamaan resursseja lisäämällä hankeyhteistyötä maakuntien liittojen, Työvoima- ja elinkeinokeskusten ja alueellisten ympäristökeskusten kanssa.

Suojelun viranomaistehtävien lisäksi keskeinen museoiden toimintamuoto on edelleenkin kulttuuriympäristön aineistoja koskeva neuvonta, tiedotus ja koulutus.

Ammatillisesti hoidetut paikallismuseot voivat voimavarojensa mukaan vaikuttaa kulttuuriympäristön suojeluun toiminta-alueellaan.

Museot organisoivat ja osallistuvat muinaisjäännösten, rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman, ympäristötaideteosten ja julkisten veistosten inventointiin sekä hautausmaainventointeihin. Inventoinnit ovat alueellisia tai teemoittaisia perusinventointeja ja täydennysinventointeja. Maankäytön suunnitteluun painottuva suojelu voi onnistua vain tuottamalla säännöllisesti ajanmukaista tietoa ympäristössä säilyneistä aineistoista sekä luonnosta. Inventointeja voivat organisoida ja toteuttaa myös

alueelliset ympäristökeskukset tai esimerkiksi seurakunnat yhteistyössä maakuntamuseoiden kanssa.

Ympäristöhallintolaki velvoittaa alueellisia ympäristökeskuksia laatimaan alueelliset toimintaohjelmat. Museoita kannustetaan osallistumaan ohjelmien laatimiseen ja integroimaan kulttuuri- ja luonnonperintö ohjelmiin. Samoin museoita kannustetaan osallistumaan maakuntien liittojen ja kuntien ympäristöohjelmien laatimiseen nykyistä aktiivisemmin ja vaikuttamaan kulttuuriympäristön huomioon ottamiseen niissä.

Museon profiloituessa kulttuuriympäristön suojelutehtävien hoitamiseen sille suositetaan kulttuuriympäristön suojelusuunnitelman laatimista yhteistyössä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskuksen ja alueellisen ympäristökeskuksen kanssa. Suunnitelma ohjeistaisi tehtäviä ja työmuotoja ja tehostaisi toiminnan tunnetuksi tekemistä sekä parantaisi mahdollisuuksia kehittää yhteistoimintaverkostoja ja hakea ulkopuolista ja kansainvälistä toimintarahoitusta.

Museo suojelee kulttuuriympäristöä myös osallistumalla julkisesti sitä koskevaan arvokeskusteluun.

KULTTUURIYMPÄRISTÖN SUOJELUA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

1. lisätään ympäristö- ja kulttuurihallinnon yhteistyötä kulttuuriympäristön suojelussa luomalla ja ylläpitämällä yhteistoimintaverkkoja.
2. kulttuuriympäristön suojelutehtäviä hajautetaan maakunnallisille museo-keskuksille (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) ja Suomen merimuseolle.
3. kulttuuriympäristön inventointia lisätään ja tehostetaan.
4. lisätään suojelun tason parantamiseen tähtävää koulutusta kulttuuri- ja luonnonperintöalan työntekijöille, viranomaisille, päätöksentekijöille ja muille maankäytön suunnittelun erilaisissa tehtävissä toimiville.
5. kehitetään kulttuuriympäristön suojelua tukevia avustusjärjestelmiä.

Koulutus on museoalan menestystekijä

Museoalan koulutus on monipuolista, monialaista ja poikkitieteellistä. Museoammattien peruskoulutus koostuu museon tutkimus- ja tallennusvastuuseen liittyvien tieteenalojen, muiden tieteenalojen ja museologian opinnoista sekä museotekniikan ja konservoinnin aloilla saadusta koulutuksesta. Muuttuva museo asettaa entistä suurempia vaatimuksia osaamisen tasolle. Tehtävät edellyttävät museon perustehtävien hallinnan rinnalla uusia tietoja ja taitoja muun muassa johtamistaidoissa, työn organisoimisessa, uuden teknologian eri alueilla, museoturvallisuudessa, informaatio- ja viestintätaidoissa sekä markkinoinnissa.

Museotyön tavoitteisiin pääseminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista. Toimikunnan näkemyksen mukaan vahvalla perustason koulutuksella ja voimakkaasti kehitetyllä täydennys- ja jatkokoulutuksella vaikutetaan museoalan asemaan yhteiskunnassa ja nostetaan museoiden vaikuttavuutta. Myös Euroopan unionin avoimien työmarkkinoiden periaate edellyttää koulutukselta korkeaa laatua.

Museoalan palkkataso on työntekijöiden koulutustasoon sekä alalla vaadittaviin tietoihin ja taitoihin nähden alhainen. Museoalan palkkauksen kilpailukyky on edellytys ammattitaitoisen henkilökunnan saamiseksi.

Museoalan ikärakenne on varsin yhtenäinen. 2000-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä museoissa jää eläkkeelle lähes 600 työntekijää. Museoalan koulutus pysyy nykyisillä opiskelijoiden sisäänottomäärillä vastaamaan tulevaan työvoimatarpeeseen. Museoiden on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että pitkäaikaiseen kokemukseen perustuva museotyön osaaminen siirtyy uudelle museoammattilaisten sukupolvelle esimerkiksi harjoittelun kautta.

KOULUTUKSEN KOKONAISVALTAINEN KEHITTÄMINEN

Museoalalla annetaan perus- ja jatkokoulutusta sekä täydennyskoulutusta. Perus- ja jatkokoulutusta antavat yliopistot ja konservointialan kouluttajat, täydennyskoulutusta Suomen museoliitto ja Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus sekä yliopistot ja korkeakoulut täydennyskoulutuskeskuksineen yhteistyössä museoiden kanssa.

Kulttuuri- ja luonnonperintöalan koulutuksen koordinointia ja suunnittelua parannetaan yhteistyöllä kouluttajien välillä. Toimikunta esittää, että eri kouluttajien edustajat kootaan sopivissa ryhmissä säännöllisesti pohtimaan painopisteitä ja toimintatapoja sekä suunnittelemaan vuosittain valtakunnallinen koulutusohjelma. Tavoitteena on myös monipuolisen oppimateriaalituotannon edistäminen. Yhteistyössä ovat mukana Suomen museoliitto, joka toimii koollekutsujana, Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus sekä alan koulutusta tarjoavat muut tahot. Yhteistyö edistää koulutusresurssien mahdollisimman tehokasta käyttöä ja poistaa päällekkäisyyttä sekä antaa paremmat edellytykset vastata museoalan muuttuviin haasteisiin.

Suomen museoliiton koulutustyöryhmän kokemus käytetään hyväksi yhteistyön kehittämiseksi. Koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa korostetaan myös museoiden ja yliopistojen yhteydenpitoa. Lisäksi kehitetään yhteistyötä kunta-alan ja muiden kouluttajien kanssa. Säännöllinen arviointi ja monitahoisesta yhteistyöstä vahvistaminen kehittävätkä koulutusta jatkuvan uudistumisen periaatteella.

Koulutusta suunniteltaessa otetaan huomioon kulttuurihistoriallisten, luonnontieteellisten ja taidemuseoiden erilaiset tarpeet. Museot osallistuvat koulutuksen kehittämiseen keskeisinä asiantuntijoina ja niiden kokemukset ja tarpeet selvitetään koulutusta kehitettäessä.

Myös uuden tekniikan, markkinoinnin ja viestinnän sekä johtamistaidon koulutukseen kiinnitetään edelleen huomiota. Koulutusta suunnitellaan museoissa työskentelevien lisäksi myös museoiden omistajayhteisöille ja kunnallisille päätöksentekijöille sekä keskeisten yhteistyöalojen avainryhmille.

KOULUTUKSEN TASOT

PERUSKOULUTUS

Museoissa työskentelevillä on monipuolinen akateeminen peruskoulutus. Esimerkiksi taidemuseoissa työskentelevillä voi olla tämän lisäksi taideopintoja ja erikoismuseoissa niiden tutkimus- ja tallennusvastuuseen liittyvien alojen opintoja.

Yliopisto-opetuksessa on tulevaisuudessakin kiinnitettävä huomiota kulttuuri- ja luonnonperintöalan aineiston tuntemusta ja tutkimusmenetelmien tuntemusta edistävään tutkijakoulutukseen. Sisältötuotannon merkityksen kasvaessa on erityisesti kulttuurihistoriallisilla museoilla suuri esinetuntemuksen ja -tutkimuksen hallitsevan henkilöstön tarve.

Toimikunta esittää, että museologian opetusta vahvistetaan valtakunnallisesti. Museologian opetusta antaviin yliopistoihin tulee perustaa tohtoritasoinen museologian opetus- ja tutkimusvirka huolehtimaan opetuksen kehittamisestä ja jatkuvuudesta. Opetusresursseja tulee lisätä siten, että museologian jatkokoulutus tuottaa riittävästi tohtoritutkinnon suorittaneita alan kehittämiseksi ja vahvistamiseksi. Museologian opetuksen sisältöä kehitetään kansainvälisesti ja yhteistyössä muun museoalan koulutuksen kanssa. Sisältövaatimukset saatetaan vastaamaan kulttuuri- ja luonnonperintöalan muuttuvia tarpeita. Opetuksen sisällöissä annetaan valmiuksia suuntautua ammatillisesti erilaisiin tehtäviin kuten monipuoliseen sisältötuotantoon, kulttuuriympäristön suojeluun, museopedagogiaan sekä henkilöstö- ja taloushallintoon. Erityistä huomiota tulee kiinnittää johtamistaidon opetukseen.

Konservointialan koulutuksessa tulisi kehittää konservaattoreiden tutkijakoulutusmahdollisuuksia ja siinä tulisi vahvistaa museologista orientoitumista. Museoalan koulutusta kehitetään myös erikoisalojen ammattitutkintojen avulla, joista esimerkiksi kehitteillä oleva museomestarin ammattitutkinto.

Toimikunta esittää, että museualan erityiskoulutus edellytetään virkojen ja toimien pätevyysvaatimuksissa. Museoasetuksessa tulee todeta, että museoalalla työskenteleviltä tullaan jatkossa siirtymäsäännösten puitteissa edellyttämään opintoja sekä museologiassa että muilla museon tutkimus- ja tallennusvastuun mukaisilla tieteenaloilla. Perustehtäviin liittyviin virkoihin valittavilta (museonjohtajat, intendentit, tutkijat, amanuenssit, museolehtorit jne.) tulisi edellyttää museologian perusopinnot ja muilta soveltuva määrä.

TÄYDENNYSKOULUTUS

Museoalan täydennyskoulutusta järjestävät Suomen museoliitto, Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus sekä yliopistot ja korkeakoulut täydennyskoulutuskeskuksineen yhteistyössä museoiden kanssa. Konservoinnin peruskoulutuksesta vastaavat huolehtivat myös alalla tarvittavasta täydennyskoulutuksesta. Lisäksi monet muut organisaatiot kuten esimerkiksi Suomen ympäristökeskus ja Kuntakoulutus tuottavat museoille käyttökelpoista täydennyskoulutusta.

Toimikunnan näkemyksen mukaan kuntien ja muiden museoiden ylläpitäjien tulisi nykyistä enemmän varata määrärahoja museoidensa henkilöstön täydennyskoulutukseen. Kuntien tarjoama museotyöntekijöiden täydennyskoulutus painottuisi erityisesti hallintotehtäviin ja tietotekniikan hallintavalmiuksiin.

Toimikunta esittää, että suunnitellaan museoalojen perushallintaa vahvistavia täydennyskoulutusohjelmia yhteistyössä täydennyskoulutuskeskusten kanssa ja niiden toteuttamina. Koulutusta tarvitaan museologian ja muiden museoalan tutkimus- ja tallennusvastuun mukaisissa aineissa. Ohjelmia suunniteltaessa otetaan huomioon Valtion taidemuseon ja opetusministeriön pilottihankkeena toteutetusta taidemuseoalan täydennyskoulutusohjelmasta (1999-2001) saadut kokemukset.

Toimikunnan mielestä täydennyskoulutuksen suunnittelussa on pyrittävä ottamaan huomioon ajankohtaiset ja museoiden tulevan kehityksen synnyttämät tarpeet. Museoilta kootaan säännöllisesti asiaa koskevat odotukset ja kokemukset. Museo 2000 -kyselyn perusteella täydennyskoulutusta tarvitaan ainakin tiedotuksen, markkinoinnin, museotekniikan, museopedagogiikan, näyttelysuunnittelun ja visualisoinnin aloilla, kokoelmahallinnassa sekä museotoimintaa koskevassa lainsäädännössä. Museot pitävät tarpeellisenä myös eri museosektoreiden yhteisiä tapaamisia, joilla on koulutuksellinen luonne. Opetuksen työtapoja on syytä kehittää vastaamaan museoiden ja yksittäisen museotyöntekijän tarpeita ja mahdollisuuksia. Opetuksessa hyödynnetään osallistujia aktivoivia työskentelytapoja sekä hyödynnetään etäopetuksen mahdollisuuksia ja opinnot pyritään kytkemään koulutettavan omaan työyhteisöön ja omiin työtehtäviin.

Museoalan täydennyskoulutus on osallistujille pääsääntöisesti maksullista, jolloin kustannuksista vastaavat pääosin työnantajat. Koulutusta tulisi järjestää mahdollisuuksien mukaan koulutettavien lähellä matka- ja majoituskustannusten pienentämiseksi ja alueellisen asiantuntemuksen hyödyntämiseksi. Toimikunta esittää, että sekä lyhytkestoisten että täydennyskoulutusohjelmien verkko-opetuksen kehittämistä selvitetään.

Museoalan työntekijöiden kansallinen ja pohjoismainen vaihto on osa täydennyskoulutusta. Toimikunnan mielestä kansainvälisen henkilövaihdon muotoja on kehitettävä. Museoiden tulisi kannustaa henkilökuntansa vaihtotoiminnan lisääntymistä ja tukea työntekijöiden osallistumista esimerkiksi Pohjoismaisen täydennyskoulutuskomitean järjestämään koulutukseen.

JATKOKOULUTUS

Jatkokoulutuksella on ammattitaidon vahvistamisen lisäksi vaikutusta museoalan yhteiskunnalliseen arvostukseen ja palkkatasoon. Toimikunnan mielestä museotyössä toimivia tulisi kannustaa jatkokoulutukseen omalla erikoisalallaan. Kehityksen tukeiseksi museoalan virkojen pätevyysvaatimuksia tulisi tarkistaa.

Toimikunta suosittaa museoalan kouluttajia ja museoita tekemään yhteistyötä jatkokoulutuksen lisäämiseksi. Jatkokoulutus tulisi yhdistää koulutettavien ammatteihin ja työtehtäviin. Johtamistehtävien hallintavalmiuksia tulisi vahvistaa myös jatkokoulutuksessa.

Toivotaan, että museoiden tallennus- ja tutkimusvastuuseen liittyvillä tieteenaloilla tehdään edelleenkin museologisesti orientoituneita jatkokoulutuksen opinäytteitä.

Yhtenä täydennys- ja jatkokoulutuksen muotona ja lisäresurssina hyödynnetään nykyistä paremmin museoalan yhteispohjoismaisia ja muita kansainvälisiä seminaareja, joihin jatkokoulutettavia rohkaistaan osallistumaan. Näitä yhteistyömuotoja kehittävät edelleen yliopistot ja korkeakoulut sekä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ja Suomen museoliitto.

KOULUTUSTA KOSKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

74

1. kulttuuri- ja luonnonperintöalan koulutuksen koordinointia ja suunnittele yhteistyötä lisätään ja parannetaan. Koulutusyhteistyötä koordinoisivat Suomen museoliitto ja Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus yhteistyössä muiden kouluttajatahojen kanssa.
2. museologian opetuksen kehittämiseksi perustetaan kaikkiin museologian opetusta antaviin yliopistoihin tohtoritasoisia museologian opetus- ja tutkimusvirkoja. Museologian opetusresursseja lisätään siten, että jatkokoulutus tuottaa riittävän määrän tohtorintutkinnon suorittaneita alan tarpeisiin.
3. museologian sisältövaatimuksia uudistettaessa otetaan huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöalan muuttuvat tavoitteet ja tehtävät.
4. suunnitellaan museoalalle tarpeellisia ammattitutkintoja.
5. edistetään täydennyskoulutuksen verkko-opetuksen kehittämistä.
6. edistetään kansainvälistä museoammattilaisten vaihtoa.
7. kannustetaan museoalan henkilöstöä täydennyskoulutukseen ja jatkokoulutukseen apurahoin ja kytkemällä koulutus työtehtäviin mahdollisimman läheisesti.

Museotyön laadun arviointi ja kehittäminen

MONITAHOINEN LAATU MUSEOSSA

75

Hyvä laatu on museolle työväline toiminnan kehittämisessä ja se avaa myös uusia vaikutusmahdollisuuksia suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Laadun huomioon ottaminen on jatkuva prosessi: säännöllisesti tehdyt arvioinnit, tutkimukset ja seurannat tuottavat tietoa, jonka mukaan museot etsivät toiminnalleen uusia painopisteitä.

Toimikunnan näkemyksen mukaan museotyön hyvä laatu syntyy monitahoisesta museotyön osa-alueiden toimivasta liitosta. Punnitessaan ja kehittäessään laatua museo sovittaa yhteen asiakkaista lähtevät tarpeet ja odotukset sekä kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimistyöstä syntyvät tarpeet.

- **ASIAANTUNTIJAORGANISAATIONA** museon hyvään laatuun kuuluu moninaisten kulttuuri- ja luonnonperintöön liittyvien tehtävien hoitaminen ammattitaitoisesti ja kunnianhimoisesti. Museon näkökulma ja tapa kertoa kulttuuri- ja luonnonperinnöstä ilmentää sen asiantuntijuutta yhtä lailla kuin kokoelmien hoidon taso.
- **PALVELULAITOKSENA** museon hyvän laadun tekijöihin kuuluu erilaisten asiakkaiden hyvä palvelu; se näkyy tietovarannon saavutettavuutena ja museoiden uskottavuutena asiantuntijaorganisaationa. Museo ottaa huomioon erilaiset asiakasnäkökulmat, pyrkii täyttämään asiakkaiden tarpeet ja luo tarvittaessa uusia museopalveluja.
- **TYÖYHTEISÖNÄ** museoiden hyvä laatu määrittyy työskentelytapojen toimivuuden ja hyvän työilmapiirin kautta. Muutoksen hyväksyminen ja ottaminen voimavaraksi on toiminnan hyvää laatua. Kokeilut, riskien ottaminen ja mahdollisuuksien rajojen tutkiminen ja totuttujen toimintamuotojen kyseenalaistaminen vahvistavat onnistuessaan myös museotoiminnan laatua.
- **MUSEOTYÖN LAATU** näkyy myös museon taloudessa. Museon toiminnan tulee sopia sen itselleen asettamiin sekä museon ylläpitäjän asettamiin taloudellisiin puitteisiin.

MUSEOTYÖN LAATUUN VOI VAIKUTTA

Laatua voidaan kehittää museossa johtamista ja prosessien hallintaa kehittämällä, verkostoitumalla kulttuuri- ja luonnonperintöalalla ja palkitsemalla hyvää laatua. Toimikunnan mielestä museotyön laatuun voi vaikuttaa:

JOHTAMISELLA JA PROSESSIEN HALLINNALLA

- muodostetaan selkeä näkemys museon päämääristä sekä kirjataan käytännön tavoitteet; kartoitetaan työskentelyn painopisteet, asetetaan tehtävät tärkeysjärjestykseen ja karsitaan epäolennaiset työt.

- sitoutetaan työyhteisö yhteisiin tavoitteisiin ja edistetään hyvää työilmapiiriä; kehitetään vuorovaikutusta ja keskustelutaitoja
- kouluttaudutaan jatkuvasti ammatissa ja asiantuntijuudessa
- kannustetaan työntekijöitä luovuuteen, rohkeuteen ja innovatiivisuuteen
- suunnitellaan työt ja työprosessit huolellisesti
- testataan työtä ja työprosesseja tehokkaasti ja arvioidaan toimintaa säännöllisesti
- muutetaan tarvittaessa käytäntöjä ja painopisteitä

VERKOSTOITUMALLA

- vahvistetaan voimavaroja yhteistyöllä muiden museoiden, kulttuuri-laitosten ja muiden sopivien kumppaneiden kanssa
- lisätään museokentän sisäistä keskustelua museotyötä
- yhteistyön kautta saavutetaan yhteistä vaikuttavuutta

PALKITSEMALLA LAATUA

- museoyhteisössä
- laajemmassa yhteiskunnallisessa yhteydessä

ARVIOINNEILLA MITATAAN LAATUA

Toimikunnan näkemyksen mukaan museoiden tulisi arvioida toimintaansa sisäisesti ja ulkopuolisilla arvioinneilla, kansallisesti ja kansainvälisesti. Museoiden itsearviointi on tärkeä ja jatkuva prosessi, jolla työskentelyä suhteutetaan tavoitteisiin. Ulkopuolista arviointia toteuttavat mm. kunnat, yliopistot ja muut ylläpitäjät. On huomattava, että taidemuseoiden vaihtuvia näyttelyitä lukuun ottamatta museoiden näyttelyt, esimerkiksi perusnäyttelyt ja kulttuurihistorialliset näyttelyt, saavat harvoin osakseen julkista arviointia ja kritiikkiä.

Arvioinnit tuottavat tietoa tehtävien hallinnasta, asiakastyytyväisyydestä, henkilöstötyytyväisyydestä, museon yhteiskunnallisesta vaikutuksesta ja taloudesta. Toimikunta korostaa, että laadun arvioinnissa käytettävät mittarit ovat sidoksissa museon valitsemiin painopisteisiin ja tehtäviin. Esimerkiksi yliopistojen luonnontieteellisissä museoissa tutkimuksen laatu on tärkein arviointikriteeri. Arvioinnissa tulee käyttää sekä sisällöllisiä että määrällisiä mittareita ja niitä tulkittaessa tulee huomioida museon erikoislaatu ja alueelliset tekijät. Kävijämäärien analysointiin ja asiakastyytyväisyyden mittareiden kehittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Museotyötä on syytä arvioida toiminnan osa-alueittain. Yleisissä arvioinneissa kiinnitetään huomiota toiminnan muotoihin, museon saavutettavuuteen, palveluiden

tarjonnan määrään ja monipuolisuuteen sekä palvelujen laatuun. Asiakastytyväisyys näkyy palveluiden käyttönä ja tuotteiden ostoina. Näyttelytyön arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa näyttelyn koko valmistusprosessi, sisällöllisten, opetuksellisten ja taloudellisten päämäärien toteutuminen, näyttelyn tuottaman tietovarannon jatkuva hyödyntäminen, saavutettu julkisuus ja tunnustukset sekä yleisön tyytyväisyys.

Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus kehittää arviointimenetelmiä ja mittareita sisäisen ja ulkoisen arvioinnin käyttöön. Kehitystyössä käytetään hyväksi Valtion taidemuseon Laatu taidemuseossa -hankkeesta saatua tietoa ja kokemuksia.

Suomen museoliitto on kehittänyt museoiden laadun arviointiin ja nostamiseen tähtäävän laatupalkinnon. Museotyön parantamiseksi kehitetään jatkuvasti uusia tapoja olemassa olevien huomionosoitusten ja palkintojen rinnalle.

LAATUA KOSKEVA TOIMENPIDE-EHDOTUS

MUSEO 2000 -TOIMIKUNTA ESITTÄÄ, ETTÄ

Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus ja muut museoalan toimijat kehittävät arviointimenetelmiä ja mittareita museolaitoksen sisäisen ja ulkoisen arvioinnin käyttöön.

ESITYSTEN TALOUDELLISET JA LAINSÄÄDÄNNÖLLISET VAIKUTUKSET

78

Taloudelliset vaikutukset

VALTIONOSUUS JA VALTIONAVUT

1. Toimikunta esittää museoiden valtionosuuden laskennallisena perusteena käytettävän henkilötyövuosimäärän korottamista todelliselle tämänhetkelle tasolle. Korotuksen kustannukset olisivat 20 miljoonaa markkaa vuodessa.
2. Toimikunta esittää valtionosuuden ulkopuolella olevien paikallismuseoiden harkinnanvaraisten valtionavustuksen korottamista vuositasona 3 miljoonaan markkaan nykyisen n. 1,6 miljoonan markan sijasta.
3. Toimikunta esittää uuden määrärahan varaamista harkinnanvaraista valtionavustusta varten valtionosuutta saavien museoiden innovatiivisten hankkeiden tukemiseksi. Määrärahan suuruus olisi 3 miljoonaa markkaa vuodessa.
4. Toimikunta esittää, että kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten entistämisyavustuksiin varattava määräraha korotettaisiin 30 miljoonaan markkaan vuodessa nykyisen 3,3 miljoonan markan sijasta.

VIRKOJA KOSKEVAT ESITYKSET

5. Toimikunta esittää, että Museovirastosta muodostetaan Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus, ja osa nykyisistä Museoviraston kulttuuri-perinnön suojelutehtävistä hajautetaan resurssineen maakuntiin. Suojelutehtävien hoitaminen maakunnassa edellyttää arkeologin, rakennustutkijan ja rakennuskonservaattorin virkojen perustamista maakunnallisiin museokeskuksiin (maakuntamuseot, aluetaidemuseot). Maakunta-arkeologin ja rakennustutkijan virat olisivat valtion ja rakennus-konservaattoreiden virat kuntien kustannettavia. Yhden arkeologin viran kustannukset olisivat täysimääräisine henkilöstömenoineen 211 000 markkaa vuodessa. Maamme 20 maakuntamuseon arkeologin virat merkitsisivät vuositasona yhteensä 4,22 miljoonan markan henkilöstö-menoja. Yhden rakennustutkijan viran kustannukset olisivat vastaavasti 211 000 markkaa vuodessa. Yhden rakennuskonservaattorin viran kustannukset olisivat vastaavasti 178 000 markkaa vuodessa.

6. Toimikunta esittää lisäksi, että kokoelmien säilyminen edellyttää, että maakunnallisissa museokeskuksissa (maakuntamuseot, aluetaidemuseot) on riittävä määrä konservaattoreita. Konservattorien virat olisivat kuntien rahoittamia. Yhden konservaattorin viran kustannukset olisivat täysimääräisine henkilöstömenoineen 178 000 markkaa vuodessa.
7. Toimikunta suosittaa, että kunnat palkkaisivat yhteisesti paikallismuseon hoidosta ja kulttuuri- ja luonnonperintötehtävien kehittämisestä vastaavan museoammattillisesti koulutetun henkilön niissä seutukunnissa, joissa ei vielä ole museoammattillista työntekijää. Yhden FM-tasoisien museoammattilaisen palkkauksen kustannukset olisivat täysimääräisine henkilöstömenoineen 211 000 markkaa vuodessa.

KOKOELMIA KOSKEVAT ESITYKSET

8. Museoiden kokoelmien ja muiden aineistojen tietovarantojen saatavuuden kehittäminen ja tietoyhteiskunnan museopalvelujen tuottaminen edellyttää, että tietovarantojen digitalisointi saatetaan nopeasti hyvälle tasolle. Toimikunta esittää kokoelmien sähköisen luetteloinnin jatkamista valtion rahoittamana hankkeena vuosina 2001-2007/2010. Digitalisointi koskisi sitä aineistoa, jota museot pitävät tehtävänsä ja tallennusvastuunsa perusteella keskeisimpänä ja edellyttäisi luetteloitavan aineiston priorisointia. Toimikunta esittää, että opetusministeriö rahoittaisi kokoelmien digitalisointia 20 miljoonalla markalla vuodessa ja Sisältötuotantohanketta 10 miljoonalla markalla vuodessa 7-10 vuoden projektina. Näissä arvioissa on otettu huomioon työ, laitteet ja koulutus. Hankkeen kokonaiskustannukset olisivat 210-300 miljoonaa markkaa.

Esitysten vaikutus säädöksiin

80

1. Toimikunta esittää museotoimen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä vastaavan ja koordinoivan Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskusten muodostamista Museovirastosta. Tämä merkitsisi kehittämiskeskusta koskevan lain ja asetuksen säätämistä. Laissa ja asetuksessa säädettäisiin kehittämiskeskusten nimestä, asemasta, tehtävistä ja organisaatiosta, yksiköistä, henkilöstöstä ja kelpoisuusvaatimuksista.
2. Toimikunnan esityksessä Museo- ja kulttuuriympäristöalan kehittämiskeskus valvoo muinaisjäännösten rauhoitusta. Tämä merkitsisi *muinaismuistolain* (295/1963) muuttamista siten, että laissa Museovirastolle osoitetut tehtävät todettaisiin kehittämiskeskusten tehtäviksi.
3. Toimikunta esittää Suomen kansallismuseon erottamista Museovirastosta suoraan opetusministeriön alaiseksi valtakunnalliseksi kulttuurihistorian museoksi. Suomen kansallismuseoon kuuluisivat 14 muuta valtion kulttuurihistoriallista museota. Sen alaisuudessa tällä hetkellä toimiva Cygnaeuksen galleria esitetään siirrettäväksi Valtion taidemuseon alaisuuteen. Suomen kansallismuseon asemasta, tehtävistä, organisaatiosta, yksiköistä, henkilöstöstä ja kelpoisuusvaatimuksista säädettäisiin lailla ja asetuksella.
4. Toimikunnan esitys valtakunnallisen keskusmuseojärjestelmän lakkauttamisesta merkitsisi muutosta *lakiin Valtion taidemuseosta* (185/1990) ja *asetukseen Valtion taidemuseosta* (379/1990). Muutos koskisi Valtion taidemuseon statusta valtakunnallisena keskusmuseona sekä museon tehtäviä. Toimikunta esittää, että opetusministeriön asettama valtion taidemuseon säädöstyöryhmä, joka saa työnsä päätökseen tammikuussa 2000 ottaisi huomioon museopoliittisen ohjelman taidemuseota koskevat esitykset.
5. Toimikunta esittää, että Luonnontieteellinen keskusmuseo nimetään uudelleen Suomen luonnontieteen museoksi ja että Helsingin yliopiston erillislaitoksena toimivan luonnontieteen alan valtakunnallisen museon asemasta, tehtävistä ja organisaatiosta säädettäisiin erillisellä lailla ja asetuksella.
6. Toimikunta esittää, että museoiden valtionosuuskelpoisuudelle määritellään uudet kriteerit. Niissä otettaisiin huomioon nykyisten kriteerien lisäksi se, että uutta museota perustettaessa hankkeella on perustamishankkeiden rahoitus ja suunnitelma museon ylläpitorahoitukseen. Valtionosuuskelpoisuuden kriteerien muuttaminen merkitsisi muutosta *museolakiin* (729/1992) ja *museoasetukseen* (312/1992).

7. Toimikunta esittää, että museolaissa tulee todeta, että museoalalla työskenteleviltä tullaan jatkossa siirtymäsäädösten puitteissa edellyttämään opintoja museologiassa ja muissa museon tutkimus- ja tallennusvastuun mukaisissa aineissa. Tämä merkitsisi *museolain* (729/1992) muuttamista.
8. Toimikunta esittää, että opetusministeriö ryhtyy toimenpiteisiin, jotta kansallisessa tekijänoikeuslainsäädännössä otettaisiin huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöalan erityiset tarpeet. Tämä merkitsisi muutoksia *tekijänoikeuslakiin* (446/1995) sekä *tekijänoikeusasetukseen* (574/1995).

Museo 2000 -toimikunta esittää, että opetusministeriö käynnistää säädösmuutosten yksityiskohtaisen valmistelun välittömästi. Sen yhteydessä on syytä harkita, tulisiko valtion museolaitosta koskevat säädökset koota yhdeksi laiksi.

Museo 2000 — uudelle vuosituhannelle

Museo 2000 -toimikunta esittää kulttuuri- ja luonnonperintöalan yleisiksi painopistealueiksi seuraavia periaatteita:

KULTTUURI- JA LUONNONPERINTÖALAN PAINOPISTEALUEET 2000—2004

- 1. MUSEOPALVELUIDEN SAATAVUUS JA HYVÄ
SAAVUTETTAVUUS KOKO MAASSA**
- 2. MONIKULTTUURISUUDEN JA SUVAITSEVAISUUDEN
EDISTÄMINEN**
- 3. NYKYKULTTUURIN TUTKIMINEN JA TALLENTAMINEN**
- 4. KULTTUURIYMPÄRISTÖN JA LUONNON
MONIMUOTOISUUDEN SÄILYTTÄMINEN**
- 5. NUORTEN JA LASTEN SAATTAMINEN NYKYISTÄ VAHVEMMIN
KULTTUURI- JA LUONNONPERINNÖN PIIRIIN**
- 6. TIETOVARANTOJEN DIGITALISOINTI JA TUOTTAMINEN
TIETOVERKKOON SEKÄ KORKEATASOINEN
SISÄLTÖTUOTANTO**
- 7. MUSEOKUVANA SUURI SUOMALAINEN MUSEO**

Keskeiset keinot, joilla kulttuuri- ja luonnonperintöalan painopistealueissa määriteltiin tavoitteisiin pyritään, ovat:

YHTEISTYÖTÄ LISÄTÄÄN KAIKILLA TASOILLA.

Yhteistyötä museoiden välillä kehitetään ja museot esiintyvät entistä selvemmin ryhmänä, Suurena suomalaisena museona, korostaen yhteistä tehtävää kulttuuri- ja luonnonperinnön hoidon ja levittämisen parissa. Kulttuuri- ja luonnonperinnön toimijat kehittävät edelleen yhteistyömuotoja kulttuuri-, opetus- ja ympäristösektoreilla sekä laajasti kokoyhteiskunnassa.

MUSEOIDEN ITSENÄISTÄ PÄÄTÖKSENTEKOA JA MONIARVOISUUTTA TUETAAN JA KANNUSTETAAN MUSEOITA VOIMAVAROJEN KESKITTÄMISEEN SEKÄ ENTISTÄ SUUNNITELMALLISEMPAAN TYÖSKENTELYYN.

Yksittäiset museot työskentelevät tehtävänsä mukaisen erikoisalan asiantuntijoina. Museoiden sisäisen työn kehittämiseksi suositellaan museokohtaisen suunnitelman tekemistä säännöllisesti sekä arvioinnin käyttöönottamista osaksi normaaleja työprosesseja. Työtehtävien tärkeysjärjestyksen määrittelyn kautta ja työtapojen muutoksella voidaan siirtää resursseja uusien, museon erikoisosaamista tukevien painopisteiden hoitoon.

Keskittyminen omaan erikoisalaan edellyttää entistä parempaa museoiden välistä tehtävänjakoa valtakunnallisesti. Vastuu oman alueen kulttuuri- ja luonnonperinnöstä korostuu maakunnallisissa museokeskuksissa (aluetaidemuseot, maakuntamuseot) sekä paikallismuseoissa. Valtakunnalliset erikoismuseot kehittävät rajatun sisältöalansa asiantuntemusta ja hallintaa valtakunnallisesti.

MUSEOITA AVATAAN YHÄ ENEMMÄN YLEISÖLLE JA KANNUSTETAAN KULTTUURI- JA LUONNONPERINTÖALAN TOIMIJOITA YHTEISKUNNALLISEEN AKTIIVISUUTEEN.

Museoiden sekä kulttuuri- ja luonnonperintöalan tiedotusstrategioita kehitetään. Yleisön ja viranomaisten tietoisuutta kulttuuri- ja luonnonperinnöstä parannetaan ja museoita kannustetaan osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusreluun sekä paikallisesti että valtakunnallisesti.

Museoista rakennetaan entistä enemmän kulttuuri- ja luonnonperintöön liittyvän tietämyksen ja osaamisen keskuksia, jotka palvelevat yhteiskunnan eri sektoreita: koulutusta, viranomaistyötä hallinnon sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön hoidossa, kulttuuri- ja matkailupalveluja sekä

yksittäisiä kansalaisia. Museoiden opetus- ja kasvatustehtävälle annetaan erityistä painoa ja sen kehittämiseen suunnataan resursseja.

Kulttuuri- ja luonnonperintöalalla painotetaan tietovarannon hoitoon ja jalostamiseen liittyvää työtä. Kokoelmien ja arkistojen hallinta ja tutkimus nostetaan tasolle, jolla palvelujen tuottaminen erilaisiin tarpeisiin on mahdollista. Keskeisten tietovarantojen digitalisointi ja julkistaminen tietoverkoissa parantaa kulttuuri- ja luonnonperinnön saavutettavuutta.

PANOSTETAAN JATKUVAAN KOULUTTAUTUMISEEN.

Museoammattilaisten koulutusta kehitetään edelleen vastaamaan museotyön uusia haasteita. Painopiste on ammatissa toimivien täydennyskoulutuksessa, mutta erityistä huomiota kiinnitetään museoammattilaisten työssä keräämän tietotaidon siirtymiseen tuleville museoammattilaisille.

OHJATAAN KULTTUURI- JA LUONNONPERINTÖALALLE VÄLTTÄMÄTTÖMIÄ LISÄRESURSSIJA.

Kulttuuri- ja luonnonperintöalan ajanmukaisen kehityksen sekä olemassa olevan korkeatasoisen ja alueellisesti kattavan museokentän säilymisen kannalta on välttämätöntä suunnata alalle lisäresursseja toimikunnan ehdotusten mukaisesti.